

Jobb å få?

Om overgang til arbeid for personer som har vært i løp mot planlagt grunnkompetanse i Akershus i årene 2009-2012

Eifred Markussen

Rapport 19/2014

NIFU

Jobb å få?

Om overgang til arbeid for personer som har vært i løp mot planlagt grunnkompetanse i Akershus i årene 2009-2012

Eifred Markussen

Rapport 19/2014

Rapport 19/2014

Utgitt av Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning
Adresse PB 5183 Majorstuen, NO-0302 Oslo. Besøksadresse: Wergelandsveien 7, 0167 Oslo

Oppdragsgiver Akershus fylkeskommune
Adresse Boks 1200 – Sentrum, 0107 Oslo

Trykk Link Grafisk

ISBN 978-82-327-0006-6
ISSN 1892-2597 (online)

www.nifu.no

Forord

I denne rapporten presenteres en populasjonsstudie av 347 personer som har vært i løp mot planlagt grunnkompetanse i Akershus 2009-2012 og deres overgang til arbeidsmarkedet etter endt utdanning. Denne populasjonen sammenlignes med et utvalg på 651 lærlinger som har oppnådd fag-/svennebrev i den samme perioden.

Dataene som er analysert er registerdata satt sammen av data fra Akershus fylkeskommune og data utlånt av SSB.

Prosjektet er gjennomført for Akershus fylkeskommune, som også har finansiert arbeidet. Forfatteren takker de ansatte i fylkeskommunen som har vært involvert i prosjektet for samarbeidet.

Forfatteren retter en stor takk til kollega Jens B. Grøgaard for nyttige kommentarer til rapporten, og til direktør Sveinung Skule og forskningsleder Vibeke Opheim som har stått for den interne kvalitetssikringen.

Oslo, 30.juni 2014

Sveinung Skule
Direktør

Vibeke Opheim
Forskningsleder

Innhold

Jobb å få – et sammendrag	7
Om overgang til arbeid for personer som har vært i løp mot planlagt grunnkompetanse i Akershus i årene 2009-2012	7
1 Om undersøkelsen	13
2 Lærekandidat, praksisbrev og grunnkompetanse	14
3 Grunnkompetanse og overgang til arbeid	21
3.1 Beskrivelse av personene som deltar i undersøkelsen	21
3.1.1 Prosentuering og absolutte tall	22
3.1.2 Bakgrunn.....	22
3.2 Tida i videregående opplæring	24
3.3 Høyest oppnådde utdanning	27
3.4 Erfaring fra arbeidslivet	29
3.5 Arbeidsmarkedsstatus 2012	36
3.6 Arbeidsmarkedsstatus og bakgrunnsvariabler	42
3.6.1 Arbeidsmarkedsstatus og bakgrunnsvariabler for lærlinger	42
3.6.2 Arbeidsmarkedsstatus og bakgrunnsvariabler for grunnkompetansegruppene	43
3.7 Forhold med betydning for arbeidsmarkedsstatus for personer i ulike grunnkompetanseløp.....	44
Referanser	47
Vedleggsfigurer	50

Jobb å få – et sammendrag¹

Om overgang til arbeid for personer som har vært i løp mot planlagt grunnkompetanse i Akershus i årene 2009-2012

Utgangspunktet for denne studien var at utdanningsavdelingen i Akershus fylkeskommune ønsket mer kunnskap om hvordan det går i arbeidslivet med personer som har vært i løp mot planlagt grunnkompetanse.

Hovedfunnene i undersøkelsen er at:

1. Lære- og praksisbrevkandidater som har bestått kompetanseprøve og dermed oppnådd planlagt grunnkompetanse kommer om lag likt ut i arbeidsmarkedet.
2. Begge gruppene kommer (selvsagt) i en svakere posisjon på arbeidsmarkedet enn lærlinger som har oppnådd fag-/svennebrev, men de kommer betydelig bedre ut enn lære- og praksisbrevkandidater som har avbrutt utdanningen og elever som har hatt spesialundervisning i større grupper.
3. Svært få lære- og praksisbrevkandidater med oppnådd grunnkompetanse fortsetter og oppnår fag-/svennebrev, og dermed fremstår lærekandidat- og praksisbrevordningen primært som utdanninger for unge som ikke sikter mot full yrkeskompetanse.

Lærekandidat, praksisbrev og grunnkompetanse - omstridt utdanningsløp

Innledningsvis i rapporten har vi plassert *grunnkompetanse* inn i et utdanningspolitisk og nærhistorisk kontekst 20 år tilbake i tid. Reform 94 innførte *dokumentert delkompetanse*. Kompetanseformen har endret betegnelse, først til *delkompetanse*, så til *kompetanse på lavere nivå* og til slutt, i 2011, til *grunnkompetanse*. Alle som ikke oppnår studie- eller yrkeskompetanse, oppnår grunnkompetanse. Svært få oppnår *planlagt grunnkompetanse*, det vil si at grunnkompetanse har vært målsettingen deres i videregående opplæring. De aller fleste som oppnår grunnkompetanse har ikke planlagt dette, men ender opp med denne kompetansen fordi de av ulike grunner ikke oppnår studie- eller yrkeskompetanse.

Grunnkompetanse under ulike betegnelser, har sammen med den formaliserte lærekandidatordningen og forsøksordningen praksisbrev – to av løpene som kan lede frem til planlagt grunnkompetanse - møtt motstand fra ulike aktører i hele 20-årsperioden siden 1994 (Markussen 2009). Først ga arbeidslivets parter allerede i 1994 uttrykk for at de ikke ønsket kompetanseformen velkommen, og så

---

¹ Sammendrag av Markussen, Eifred (2014). *Jobb å få? Om overgang til arbeid for personer som har vært i løp mot planlagt grunnkompetanse i Akershus 2009-2012*. Rapport 19. Oslo: NIFU

ble muligheten for å oppnå delkompetanse nesten fortløpende av utdanningsdepartementet og fylkeskommunene de fire første årene etter innføringen av Reform 94. Ved et par anledninger har Stortinget gått foran departementet, og både innføringen av kompetanseformen i 1994 og forskriftsfesting av lærekandidatordningen fra 2001 kom som et resultat av vedtak i Stortinget.

Både lære- og praksisbrevkandidater oppnår planlagt grunnkompetanse når de består kompetanseprøven. Begge utdanningene har et stort innslag av praksis og mindre grad av fellesfag, programfag og yrketeori enn ordinær yrkesutdanning. En lærekandidat kan gå i skole og bedrift i flere år og de følger individuelle planer, slik at lærekandidater i samme fag kan ha svært ulik kompetanse. Praksisbrevutdanningen er i utgangspunktet toårig. Læreplanene er standardiserte og kandidatene må bestå yrkesfaglig norsk, samfunnsfag og matematikk, slik at alle praksisbrevkandidater i et fag i prinsippet skal ha den samme kompetansen.

Da forsøket med praksisbrev skulle settes i gang skjedde det en målgruppeskyvning. Den opprinnelige målgruppen var ungdom som ikke hadde fag-/svennebrev som sitt primære mål (Kunnskapsdepartementet 2006), men som siktet mot å avslutte utdanningen sin med en yrkeskompetanse på et lavere nivå, dokumentert med et praksisbrev. Under implementeringen av forsøket ble målgruppen endret til ungdom som kunne trenge en mer praktisk vei til fag-/svennebrev enn via Vg1 og Vg2 i skole (Markussen m.fl. 2009). En virkning av en slik målgruppeskyvning kunne være at de som strever mest faglig, mistet et tiltak som var ment for dem. I mars 2013 foreslo daværende kunnskapsminister Kristin Halvorsen å forskriftsfeste praksisbrevordningen, og å innføre en fylkeskommunal plikt til å tilby praksisbrev (Meld. St. 20, 2012-2013). NHO har sluttet opp om praksisbrevet, og argumenterer for at det må innføres, mens Utdanningsforbundet og LO stiller seg skeptiske – til tross for at begge organisasjonene var med og foreslo praksisbrevordningen i GIVO-utvalget i 2006. Praksisbrevets endelige skjebne er i skrivende stund (juni 2014) ikke kjent.

Forsøket med praksisbrev ble evaluert og man fant at 31 av de 41 som gjennomførte hele praksisbrevopplæringen søkte lære plass etterpå, og 25 av disse fikk lære plass. I Akershus var det sju av 13 som søkte, og fem fikk lære plass. En konklusjon i evalueringen var at praksisbrevet var blitt en alternativ vei til fag-/svennebrev – i noe mindre grad i Akershus enn i de to øvrige fylkene - og ikke primært et tilbud til ungdom som siktet mot en grunnkompetanse og dermed ikke skulle ha fag-/svennebrev som mål (Høst 2011a,b).

Deltakere i vår undersøkelse

De som har inngått i vår undersøkelse er personer som har avsluttet et grunnkompetanseløp eller har tatt et fag-/svennebrev i Akershus i årene 2009-2012. Vi har gjennomført en *populasjonsundersøkelse* blant a) 202 elever som har hatt spesialundervisning i større grupper, b) 44 lære- og praksisbrevkandidater som har avbrutt opplæringen, c) sju lærekandidater og en praksisbrevkandidat som har strøket til kompetanseprøven, d) 71 lærekandidater som har bestått kompetanseprøven og e) 22 praksisbrevkandidater som har bestått kompetanseprøven. I tillegg har vi undersøkt et *utvalg* på 651 personer som har oppnådd fag-/svennebrev. Dette er grupper som varierer både i sammensetning og prestasjonsnivå. I analysene skilles det mellom de ulike gruppene.

Blant personene i grunnkompetanseløp fant vi overrepresentasjon av gutter og relativt liten variasjon når det gjelder majoritets-/minoritetstilhørighet. Også for foreldres utdanning fant vi liten variasjon, men vi fant, sammenlignet med befolkningen i Akershus i foreldrenes aldersgruppe, en sterk underrepresentasjon av foreldre med høyere utdanning og sterk overrepresentasjon av foreldre med videregående opplæring som sin høyeste utdanning.

Blant lære- og praksisbrevkandidater var det noe variasjon i karaktergjennomsnitt fra tiende klasse (2,15-2,77), mens lærlingene hadde det høyeste snittet (3,43) og elevene med spesialundervisning i større grupper hadde et snitt på 2,05.

Flere praksisbrevkandidater enn lærekandidater består

Til sammen var det 145 lære- og praksisbrevkandidater i Akershus i perioden vi har undersøkt. Av disse har til sammen 93 personer gått opp til og bestått kompetanseprøven, det vil si at 64,1 prosent av alle som har vært lære- eller praksisbrevkandidater i perioden har bestått. Dette gjelder 59,7 prosent av lærekandidatene og 84,6 prosent av praksisbrevkandidatene. Når man beregner beståttandel blant lærlinger tar man normalt utgangspunkt bare i de som har gått opp til fag-/svenneprøve. I Akershus er beståttandelen blant lærlinger rundt 91-92 prosent. Beregnet på samme måte har 91 prosent (71 av 78) av lærekandidatene som gikk opp til kompetanseprøve bestått, mens det gjelder 95,6 prosent (22 av 23) av praksisbrevkandidatene. Andelen lærekandidater som består er dermed på linje med lærlingene, mens beståttandelen blant praksisbrevkandidatene er noe høyere.

Svært få med grunnkompetanse fortsetter mot fag-/svennebrev

Blant de som har hatt spesialundervisning i større grupper, har så godt som alle grunnskole som sitt høyeste formelle utdanningsnivå; bare tre av de 202 i denne gruppen har oppnådd fag-/svennebrev og to elever har fullført uspesifisert videregående opplæring. Selv om grunnskole er deres høyeste formelle kompetanse, kan mange av dem ha nådd flere kompetansemål både på Vg1-, Vg2- og Vg3-nivå, men fordi de ikke har nådd alle kompetansemålene på Vg1, blir grunnskole deres høyeste formelle utdanning. Blant de 41 lærekandidatene og de tre praksisbrevkandidatene som har sluttet, er alle registrert med grunnskole som høyeste utdanning fordi de ikke har bestått minst Vg1 i videregående opplæring. Blant de sju lærekandidatene og den ene praksisbrevkandidaten som har gått opp til kompetanseprøve og ikke har bestått, har sju personer grunnskole som sin høyest registrerte formelle utdanning, mens en har senere oppnådd fag-/svennebrev.

Av de 71 lærekandidatene som har bestått kompetanseprøve har 63 grunnkompetanse etter avlagt kompetanseprøve som sin høyeste kompetanse. Av de øvrige åtte har én fullført en uspesifisert videregående opplæring, og sju har bestått fag-/svenneprøve. Av de 22 praksisbrevkandidatene som har oppnådd grunnkompetanse etter avlagt kompetanseprøve, har tjueen dette som sin høyeste kompetanse. Én av de 22 tidligere praksisbrevkandidatene har senere bestått svenneprøve.

Vi merker oss med interesse at svært få lærekandidater og praksisbrevkandidater fortsetter med mer utdanning innenfor den tidsperioden vi følger dem. Det ser altså ut til at svært få i disse gruppene bruker lærekandidat- eller praksisbrevutdanningen som et først steg på veien til fag-/svennebrev. Blant lærekandidatene er det 7 av 71 (9,9 prosent) og blant praksisbrevkandidatene er det 1 av 22 (4,5 prosent) som har gått videre og skaffet seg et fag- eller svennebrev. Dette indikerer at disse utdanningene i Akershus først og fremst fungerer som selvstendige utdanninger som leder frem til en planlagt grunnkompetanse, mens de i liten grad fungerer som et første steg på vei til en full fagutdanning. Dette er interessant med hensyn til den målgruppeskyvningen som foregikk under implementeringen av forsøket med praksisbrev. Som vi har vist var målgruppen opprinnelig ungdom som ikke skulle ha fag-/svennebrev som sitt primære mål, men som siktet mot å avslutte utdanningen sin med en yrkeskompetanse på et lavere nivå. Underveis i forsøket med praksisbrev foregikk en målgruppeskyvning fra ungdom som ikke skulle ha fag-/svennebrev som sitt primære mål til ungdom som kunne trenge en mer praktisk vei til fag-/svennebrev enn via Vg1 og Vg2 i skole. Nå viser det seg altså at i Akershus har lære- og praksisbrevkandidatene egne valg etter oppnådd grunnkompetanse i hovedsak definert målgruppen slik den opprinnelig var tenkt: ungdom som oppnår grunnkompetanse og ikke ungdom som sikter mot fag-/svennebrev.

Blant de 651 med fag-/svennebrev fra perioden 2009-2012, har nesten alle (97,1 prosent) ikke tatt mer kompetansegivende utdanning, slik at dette er deres høyeste utdanningsnivå. Elleve av disse 651 har tatt fagskole eller annen utdanning på mellomnivå, og dette er deres høyeste utdanningsnivå. Åtte av disse 651 har fullført en høyere utdanning på lavere nivå (bachelor eller fireårig høyere utdanning), og for disse er dette deres høyest oppnådde utdanning.

De aller fleste som avsluttet videregående med grunnkompetanse eller fag-/svennebrev i perioden 2009-2012, forblir i den perioden vi følger dem, på dette utdanningsnivået, og bare svært få tar mer kompetansegivende utdanning slik at de klatrer i utdanningshierarkiet og oppnår høyere kompetanse.

Oppnådd planlagt grunnkompetanse lønner seg

Analysene viser at lærlingene som har oppnådd fag-/svennebrev kommer bedre ut på arbeidsmarkedet enn alle som har vært i grunnkompetanseløp. I 2012 var 91 prosent av lærlingene i denne undersøkelsen i jobb og fem prosent var utenfor det ordinære arbeidsmarkedet. Lærlingene kommer raskest i jobb etter endt utdanning og de forblir i jobb i stor grad. Å skaffe seg et fag- eller svennebrev er en relativt sikker vei inn i arbeidsmarkedet, en relativt sikker vei til varig, stabilt ordinært arbeid. At vi finner dette er absolutt som forventet, og noe annet ville vært svært overraskende.

Videre viser analysene at de tre ulike gruppene som har avlagt kompetanseprøve, lærekandidater som har bestått, praksisbrevkandidater som har bestått og lærekandidater som ikke har bestått (inkl. en praksisbrevkandidat), har en relativt lik posisjon i arbeidsmarkedet. F.eks. er det slik at i disse tre gruppene var forholdsmessig like mange, henholdsvis 50 av 71, 15 av 22 og seks av åtte sysselsatt i november 2012. Vi har sett på posisjon i arbeidsmarkedet på ulike måter, og disse tre gruppene er imidlertid ikke helt like på alle områder. Blant annet er det slik at så godt som alle praksisbrevkandidatene kom i jobb i perioden etter avsluttet videregående og frem til november 2012. Det var bare en av de 22 som ikke gjorde det, mens det blant lærekandidatene som hadde bestått var 11 av 71 som ikke kom i jobb i det hele tatt. Praksisbrevkandidatene kom også i jobb med en gang i større grad enn lærekandidatene. Ja, det gjaldt faktisk 19 av 22. Dette er forholdsmessig på linje med lærlingene. Blant lærekandidatene var det bare 50 av 71 som kom i jobb med en gang. På disse to målene ser vi altså at praksisbrevkandidatene kom bedre ut i arbeidsmarkedet enn lærekandidatene. Når det gjaldt å bli i jobben, så vi derimot at praksisbrevkandidatene lignet på lærekandidatene, henholdsvis 12 av 22 og 40 av 71 kom i jobb med en gang og ble i jobb til 2012, mens dette gjaldt 82 prosent av lærlingene. Vi fant også at det var større andel praksisbrevkandidater enn lærekandidater som var i jobb bare ett år før de havnet utenfor arbeidslivet. Når vi oppsummerer ser vi at på noen områder kommer lærekandidatene bedre ut enn praksisbrevkandidatene, mens på andre områder er det motsatt. Dette betyr at vi kan konkludere med at alt i alt kommer praksisbrevkandidater og lærekandidater relativt likt ut i arbeidsmarkedet.

De som har hatt spesialundervisning i større grupper var i november 2012 sysselsatt i samme grad som lære- og praksisbrevkandidater som har avbrutt utdanningen. Om lag 45 prosent i disse to gruppene var sysselsatt, og dette er betydelig lavere enn både lære- og praksisbrevkandidater som har avlagt kompetanseprøve og lærlinger som har bestått. Også når det gjaldt å komme raskt i jobb etter avsluttet videregående opplæring lå disse to gruppene dårligst an, det gjaldt 35-45 prosent. Det var også i disse to gruppene størst andeler som aldri kom i arbeid, 40-50 prosent. Videre fant vi at disse to gruppene lå dårligst an også når det gjaldt å beholde jobben; bare om lag tre av ti kom i jobb med en gang og ble i jobb. Det er også i disse gruppene at størst andeler som har vært i arbeid beveger seg ut av arbeidslivet.

De bivariate analysene² av situasjonen i arbeidsmarkedet etter avsluttet videregående opplæring og frem til november 2012, viste at vi kan dele de vi har studert i tre. For det første er det lærlingene med den sterkeste posisjonen i arbeidslivet. For det andre er det lære- og praksisbrevkandidatene som har gjennomført hele utdanningen og gått opp til kompetanseprøve, og som har en noe svakere posisjon. For det tredje er det lære- og praksisbrevkandidater som har avbrutt utdanningen samt personer som har hatt spesialundervisning i større grupper, og som har den svakeste posisjonen i arbeidsmarkedet.

At lærlingene kommer sterkest ut er som forventet. Det er heller ikke overraskende at de som har hatt spesialundervisning i større grupper er de som oppnår den svakeste posisjonen i arbeidsmarkedet. Tidligere forskning (blant annet Markussen, Frøseth & Grøgaard 2009) har vist at denne måten å organisere opplæring på kan påvirke utbyttet negativt.

Lærekandidater og praksisbrevkandidater som har bestått kompetanseprøve har en vesentlig bedre posisjon i arbeidsmarkedet enn de som har sluttet før de kom så langt at de fikk avlagt prøven. Dette

---

² Analyser hvor vi sammenligner to forhold, f.eks. kjønn og situasjon i arbeidsmarkedet, eller karakterer og situasjon i arbeidsmarkedet

indikerer at det å fullføre et grunnkompetanseløp og gå opp til kompetanseprøve har en verdi og fører til en gunstigere posisjon i arbeidsmarkedet enn om man ikke gjør dette, selv om altså fag-/svennebrev fører til en enda gunstigere posisjon. Et forhold kan se ut til å forkludre bildet, og det er det faktum at de åtte som strøk til kompetanseprøven klarte seg vel så godt i arbeidsmarkedet som de som besto. Dette faller imidlertid sammen med funn hos Frøseth (2008) og Markussen (2014), som viser at de som har fullført hele løpet har bedre muligheter i arbeidsmarkedet enn de som har sluttet. Det er bedre å stryke enn å slutte. De bivariate analysene gir altså en indikasjon på at gjennomført grunnkompetanseløp – også med stryk – gir forbedrede muligheter i arbeidsmarkedet, sammenlignet med de som oppnår en enda lavere kompetanse enn dette. Den multivariate analysen³ gir imidlertid et annet utfall for de som har strøket, og dette kommenteres nedenfor.

I de bi- og multivariate analysene av posisjon i arbeidsmarkedet – innenfor eller utenfor - i november 2012, fant vi at gutter hadde større sannsynlighet enn jenter for å være i arbeid, og forklarte dette i hovedsak med at vi har både et utdanningssystem og et arbeidsmarked som er sterkt kjønnssegregert. Gutter og jenter foretar tradisjonelle utdanningsvalg, og strukturen i «mannssegmentet» av arbeidslivet er gunstigere for nyutdannede enn strukturen i «kvinneselementet» (mer deltid, mer midlertidighet, mindre etterspørsel etter faglærte i offentlig enn i privat sektor o.l.). Videre fant vi at majoritets-/minoritetstilhørighet, foreldres utdanningsnivå eller personenes karakterer fra tiende klasse ikke hadde betydning når vi sammenlignet like grupper, og forklarte dette med at vi analyserer en selektert gruppe hvor det er liten variasjon gruppene imellom for disse forholdene.

I den multivariate analysen (som ikke inkluderte lærlingene, men kun de som hadde vært i grunnkompetanseløp), sammenlignet vi a) lærekandidater som hadde sluttet, b) lærekandidater som hadde strøket, c) lærekandidater som hadde bestått og d) praksisbrevkandidater som hadde bestått med elever som hadde hatt spesialundervisning i større grupper (referansegruppe i denne analysen). Vi fant at det bare var lærekandidatene med bestått som hadde signifikant større sannsynlighet for å være i jobb enn referansegruppen. Praksisbrevkandidater som hadde bestått var i nærheten av å skille seg signifikant fra referansegruppen. Lærekandidater som hadde sluttet eller strøket skilte seg ikke fra referansegruppen. Denne analysen viser altså at lærekandidater og til dels praksisbrevkandidater med bestått kompetanseprøve, er de gruppene i grunnkompetanseløp som har størst sannsynlighet for å være i jobb. Det betyr at det i all hovedsak er sammenfall mellom denne multivariate analysen av posisjon i arbeidsmarkedet i november 2012 (innenfor-utenfor), og de bivariate analysene av situasjonen i arbeidsmarkedet i årene etter avslutningen av videregående og frem til november 2012. Forskjellen er at de bivariate analysene viste at de som hadde strøket til kompetanseprøven klarte seg godt i arbeidsmarkedet, mens den multivariate analysen plasserer disse i samme posisjon som de som har hatt spesialundervisning i større grupper og de som har avbrutt et grunnkompetanseløp.

Det betyr at vi kan oppsummere at personer som har vært i grunnkompetanseløp som lære- eller praksisbrevkandidater i hovedsak kan plasseres i to grupper: De som har bestått kompetanseprøven og de som ikke har det. Den første gruppen har en gunstigere posisjon i arbeidsmarkedet enn den andre. Det er viktig å fastholde at det er denne sammenligningen som er interessant: lære- og praksisbrevkandidater som har bestått henholdsvis ikke bestått kompetanseprøven. At de som har bestått kommer best ut, er viktig å merke seg. En sammenligning av lære- og praksisbrevkandidater med bestått kompetanseprøve med lærlinger med bestått fag-/svenneprøve er interessant som informasjon om posisjonen til lære- og praksisbrevkandidatene, men ikke om man ønsker å måle hvem som har «best» posisjon i arbeidsmarkedet. I den konkurransen vinner selvsagt lærlingene. De er nærmest garantert jobb (Markussen 2014).

Flere bør få tilbud om å være lære- eller praksisbrevkandidat

De som har hatt spesialundervisning i større grupper har altså den svakeste tilknytningen til arbeidslivet. Det er sannsynlig at disse elevene har dette opplæringstilbudet fordi noen, med

---

³ En analyse som inkluderer mange variabler og hvor man kan studere betydningen av en og en variabel for en resultatvariabel, mens man sammenligner ellers like grupper

utgangspunkt i deres faglige forutsetninger har vurdert at de har behov for det. Dette kan f.eks. måles med karakterene deres fra tiende klasse. Men når vi observerer disse karakterene (tabell 3.4), ser vi at de ikke skiller seg vesentlig fra lære kandidatene som har bestått kompetanseprøven. Og den multivariate analysen vår viser heller ikke at karakterer er utslagsgivende når vi sammenligner posisjon i arbeidsmarkedet for disse fem grunnkompetanse-gruppene.

Dette er et tankekors, for kanskje er det ikke deres faglige nivå som er den reelle årsaken til at de har fått spesialundervisning i større grupper, kanskje det er andre årsaker, f.eks. sterke føringar innenfor en lenge eksisterende, vanetenkende spesialundervisningstradisjon (Markussen, Frøseth & Grøgaard 2009). For vi ser at lære kandidatene som har bestått kompetanseprøven - og de har kommet i en gunstigere posisjon i forhold til arbeidslivet - har et gjennomsnittlig karakternivå som ikke er spesielt mye høyere enn blant de med spesialundervisning i større grupper. Disse observasjonene gir grunnlag for å spørre om det kanskje er slik at selve organiseringen av opplæringstilbudet kan ha betydning for utfallet av utdanningen og posisjon i arbeidslivet. Tidligere forskning (bl.a. Markussen m.fl. 2009) viser at elever med spesialundervisning i egne grupper presterer svakere enn elever med spesialundervisning som har tilhørighet til ordinære klasser. En av forklaringene nevnte bidrag gir på dette er at i klasser/grupper med bare elever med spesialundervisning blir forventningsnivået til læringsarbeid og prestasjoner lavt, det eksisterer ikke noe særlig læringstrykk, og prestasjonene blir deretter. En hypotese som det ikke er mulig å undersøke innenfor dette prosjektet, er at dersom flere av de elevene i vår undersøkelse som har hatt spesialundervisning i større grupper hadde fått opplæring som lære- eller praksisbrevkandidater, ville mange av dem vært i stand til å bestå en kompetanseprøve med derav følgende bedre muligheter i arbeidslivet.

1 Om undersøkelsen

Ikke alle som begynner i videregående opplæring fullfører og består. I de kullene som begynte i videregående i hele landet perioden 1994 – 2008, var det om lag 70 prosent som fullførte og besto, målt etter fem år. Fullførtandelen har variert mellom 68 og 72 prosent, og i majoriteten av disse årene har den vært 69 eller 70 prosent. I Akershus fylkeskommune har andelen som har bestått blant de som begynte i videregående i årene 2000-2008 variert mellom 71 og 75 prosent (SSB 2014).

Det betyr at de som ikke har oppnådd studie- eller yrkeskompetanse ved at de har sluttet før tida eller har strøket i minst et fag eller til fag-/svenneprøven, har oppnådd *grunnkompetanse*, ettersom opplæringsloven sier at «*Den videregående opplæringa skal føre fram til studiekompetanse, yrkeskompetanse eller grunnkompetanse*» (§ 3-3). De aller fleste som oppnår grunnkompetanse har ikke planlagt dette, men ender opp med denne kompetansen fordi de av ulike grunner ikke oppnår studie- eller yrkeskompetanse.

Men det er også mulig å oppnå det som kan kalles planlagt grunnkompetanse. Det betyr at man sikter mot en kompetanse på et lavere nivå enn full studie- eller yrkeskompetanse og har dette som mål for utdanningen sin. Man arbeider ikke med sikte på full måloppnåelse i alle fag, men måloppnåelse i deler av fag og/eller i færre fag.

Akershus fylkeskommune ønsket en undersøkelse av personer som var i løp mot planlagt grunnkompetanse innenfor videregående opplæring i fylket, og som avsluttet utdanningen sin i årene 2009-2012. Hovedmålsettingen med undersøkelsen var å fremskaffe kunnskap om hvordan det går i arbeidslivet med personer som har vært i løp mot planlagt grunnkompetanse.

Vi vil i neste kapittel foreta en gjennomgang og drøfting av grunnkompetanse i et nærhistorisk (tilbake til 1994) og utdanningspolitisk perspektiv.

I kapittel 3 vil vi presentere resultatene av undersøkelsen. Vi starter med å presentere de som inngår i undersøkelsen før vi presenterer analyser av tida deres i videregående opplæring og deres høyest oppnådde utdanning. Videre ser vi nærmere på deres erfaring fra arbeidslivet, herunder hvor raskt de kom i arbeid, stabilitet, avbrudd og antall år i arbeid samt vandring inn og ut av arbeidslivet. Til slutt i kapittel 3 analyserer vi arbeidsmarkedsstatus i november 2012. Her vil vi vise hvor store andeler som er sysselsatt i henholdsvis hel- og deltidsarbeid, er i utdanning, er arbeidsledige, er på tiltak, er varig uføretrygdet eller mottar annen offentlig støtte. For de som er i utdanning, vil vi se på hvilken utdanning dette er, og for de som er i arbeid vil vi undersøke om de er i relevant jobb. Vi presenterer også en analyse av hvilke forhold som har betydning for arbeidsmarkedsstatus i 2012 for personer som har vært i grunnkompetanseløp.

Helt først i rapporten presenterer vi en oppsummerende drøfting av funnene og analysene.

2 Lærekandidat, praksisbrev og grunnkompetanse⁴

I denne rapporten skal vi studere elever som har gjennomført grunnkompetanseløp i videregående opplæring i Akershus fylkeskommune. Før vi presenterer våre analyser i kapittel 3, vil vi plassere *grunnkompetanse* inn i en utdanningspolitisk og nærhistorisk kontekst, og går 20 år tilbake i tid, til innføringen av Reform 94.

Da Reform 94 ble vedtatt av Stortinget 29. april 1993 (Besl.O.nr.93 - 1992-93) ble det innført en ny kompetanseform i videregående opplæring. Stortinget innførte 'dokumentert delkompetanse', en formell kompetanse på et nivå lavere enn yrkes- og studiekompetanse. Med virkning fra 1.januar 1994 het det i §3 i lov om videregående opplæring: «Den videregående opplæring skal normalt føre fram til studiekompetanse, yrkeskompetanse, dokumentert delkompetanse eller annet avsluttet videregående opplæring».

Dokumentert delkompetanse var ikke en del av Regjeringens og utdanningsminister Hernes' forslag til lovendringer i forbindelse med Reform 94. Stortinget ba om at *dokumentert delkompetanse* skulle inn i loven (Innst.S.nr. 200 1991-92: 10), men i departementets forslag til lovendringer, var ikke dette ønsket ivaretatt (Ot.prp.nr.31 1991-92: 31). Stortinget måtte selv passe på at formuleringen kom på plass (Innst.O.nr. 80 1992-93: 9). Departementet ytte på denne måten motstand mot tanken om at videregående opplæring også skulle kunne lede frem til et kompetansenivå under studie- og yrkeskompetanse. Stortinget sto imidlertid på sitt, og innførte dokumentert delkompetanse i loven.

En forklaring på denne motstanden fra utdanningsdepartementet kan være at noen hindringsmekanismer trådte i kraft. Reform 94 ble konstruert i departementet, men dokumentert delkompetanse ble innført som et tilleggselement utenfra (sett med departementsøyne). Det oppsto reformnøytraliserende krefter (Lindblad 1980) i departementet. Et annet forhold som kan ha gjort dette vanskelig for den politiske ledelsen i departementet var hensynet til arbeidslivets parter; dersom de var skeptiske til denne kompetanseformen kunne det være vanskelig for departementet å støtte dette.

Motstand i arbeidslivet

I januar 1994 ble det oppnevnt en arbeidsgruppe som skulle «utrede begrepet delkompetanse relatert til retten til videregående opplæring og voksenopplæring» (KUF 1994: 1). Arbeidsgruppen hadde representasjon både fra LO, NHO, KS, Læreforbundet og Rådet for funksjonshemmede. I sin

---

⁴ Jeg har studert og forsket på delkompetanse, kompetanse på lavere nivå og grunnkompetanse, samt lærekandidat- og praksisbrevordning siden 1994, og har skrevet om utviklingen av fenomenet gjennom denne 20-års-perioden. Historien forandrer seg ikke, slik at noe av det jeg skriver i dette kapitlet er omhandlet i tidligere rapporter og artikler (Markussen 1994, 2000 og 2009). Noe av teksten over vil være identisk med tidligere tekst, men hele fremstillingen er nå ført frem til 2014, mens forrige gang jeg skrev om dette kunne fenomenet følges frem til 2009 (Markussen 2009).

innstilling trakk arbeidsgruppen opp noen prinsipper for arbeidet med dokumentert delkompetanse. Et av disse prinsippene var «Det bør ikke utvikles nye nasjonale yrkeskategorier under fagarbeidernivået» (KUF 1994: 10). Dette prinsippet ble støttet av hele arbeidsgruppen, med unntak av representanten fra Rådet for funksjonshemmede, som i en dissens gikk inn for «(...) at det bør utvikles nye yrkeskategorier under fagarbeidernivå på hjelpearbeider/assistent-plan for å trygge stillingen i arbeidsmarkedet for delkompetente» (samme sted).

I høringene til innstillingen ble prinsippet om ikke å innføre nye nasjonale yrkeskategorier under fagarbeidernivå støttet av YS, LO, Lærerforbundet, KS og RFA (Rådet for fagopplæring i arbeidslivet hvor blant annet NHO og LO var representert). De som støttet dissensen fra Rådet for funksjonshemmede var FFO, Handikapforbundet, Statens utdanningskontor i tre fylker samt Arbeidsdirektoratet. Vi observerer et skille hvor arbeidslivets parter ikke ønsker nye nasjonale yrkeskategorier, mens organisasjoner/etater som arbeider med og for unge med problemer i skole og arbeidsmarked ønsker slike yrkeskategorier.

Den store hemmeligheten

Etter at Reform 94 var vedtatt og skulle implementeres fra august 1994, ble det informert grundig og omfattende om den nye reformen både fra departement og fylkeskommuner som skoleeier. Det elementet av reformen som var brakt inn av Stortinget, *dokumentert delkompetanse*, ble det knapt informert om i de første reformårene. I KUFs eget informasjonshefte til kommende elever; *Til deg som skal søke videregående opplæring (KUF 1994-1996)*, ble det ikke informert om dokumentert delkompetanse de fire første skoleårene av reformen (Markussen 2000). Heller ikke fylkeskommunene informerte i særlig grad om muligheten som lå i dokumentert delkompetanse. I skolekatalogene fra de 19 fylkene foran det første Reform 94 skoleåret var dokumentert delkompetanse ikke omtalt (Markussen 1994). I skolekatalogene fra fylkene foran skoleåret 1996-97 var det noe bedre, noen fylkeskommuner omtalte dokumentert delkompetanse, men svært begrenset og ikke på en måte som gjorde at det fremsto som et reelt alternativ å sikte mot planlagt delkompetanse (Markussen 1996).

Fra og med det femte skoleåret etter at Reform 94 ble implementert, var opplysninger om delkompetanse til stede i departementets informasjon om videregående opplæring, og også fylkeskommunene informerte i økende grad om muligheten. Men i de første fire årene av Reform 94 var altså delkompetanse å anse som den store hemmeligheten i Reform 94 (Markussen 1996).

Fra delkompetanse til kompetanse på lavere nivå

I juni 1998 vedtok Stortinget den nye opplæringsloven (Besl.O.nr.68 1997-98). Den trådte i kraft 1. januar 1999 og erstattet bl.a. tidligere lov om videregående opplæring, lov om fagopplæring i arbeidslivet og grunnskoleloven. Med den nye loven ble begrepet dokumentert delkompetanse endret til *delkompetanse*, slik at det nå het: «Den videregående opplæringa skal føre fram til studiekompetanse, yrkeskompetanse, eller delkompetanse» (Opplæringslova 1998: §3-3).

I mars 1999 la KUF frem St. meld. nr. 32 (1998-99) *Videregående opplæring*. I meldingen het det blant annet at det er viktig å fortsette å arbeide for «at elever på yrkesfaglige studieretninger, som sikter mot delkompetanse, får mulighet til å gjennomføre siste del av opplæringen som lærling i bedrift, etter lov om fagopplæring i arbeidslivet og ny opplæringslov. Departementet er i dialog med partene i arbeidslivet med tanke på å foreslå for Stortinget en slik løsning i loven» (St.meld. nr. 32 - 1998-99: 107). Vi ser at KUF ikke ønsket å fremme et forslag hvor de kunne vente motstand fra arbeidslivets parter. Da meldingen ble behandlet i Stortinget ble det vedtatt at «Stortinget ber Regjeringa ta initiativ til at det på bransjenivå blir definert kompetansenivå, med tilhørende kompetansebevis, for elever og lærlingar som ikkje siktar mot fag- eller sveinebrev. Stortinget ber Regjeringa legge fram forslag om endring i opplæringsloven, slik at unge som har annen kompetanse (delkompetanse) som mål, kan teikne opplæringskontrakt» (Innst. S. nr. 246 - 1998-1999: 30). Vi ser igjen at Stortinget går lenger enn Regjering og departement for å utvikle videregående opplæring til å passe for flere.

Etter en lovendring vedtatt i Stortinget i juni 2000 ble det gjort en endring i forskrift til opplæringsloven, gjeldende fra februar 2001. Disse lov- og forskriftsendringene innebar bl.a.:

- Lærekandidatordningen blir innført
- Begrepet delkompetanse ble erstattet med begrepet *kompetanse på lavere nivå*.
- Unge med kompetanse på lavere nivå som mål innenfor et yrkesfag kunne nå tegne opplæringskontrakt som lærekandidat. Opplæringskontrakten er som lærekontrakten en avtale om opplæring i bedrift.
  - På slutten av opplæringen går de unge opp til en kompetanseprøve
  - Bestått kompetanseprøve dokumenteres med et kompetansebevis som viser hvilke deler av læreplanen han/hun har tilegnet seg kompetanse innenfor.
  - Lærekandidatordningen følger i hovedsak 2+2 modellen, men større eller mindre deler av opplæringen kan tas i bedrift. Lærekandidaten får opplæring i utvalgte deler av læreplanen. Denne kan tilpasses individuelt med utgangspunkt i den enkelte lærekandidats forutsetninger.
  - Med oppnådd kompetanse på lavere nivå kan man senere bygge videre på de kompetansemålene man har nådd for å kunne ta fag-/svennebrev.

Etter at disse lov og forskriftsendringene var kommet på plass var det ikke lenger noen formelle eller juridiske hindringer i veien for at ungdom som ikke siktet mot studie- eller yrkeskompetanse, kunne starte et løp i videregående opplæring med *Kompetanse på lavere nivå* som målsetting.

Grunnkompetanse

Det har i mange sammenhenger siden implementeringen av Reform 94 og innføringen av dokumentert delkompetanse, vært reist innvendinger mot både betegnelsen *delkompetanse* og *kompetanse på lavere nivå*. Begge betegnelsene ble av mange oppfattet som stigmatiserende og negativt ladede begreper. Hvem vil være *delkompetent* og hvem vil ha kompetanse på *lavere nivå*? På dette grunnlag ble det i rapporten *Forskjell på folk - hva gjør skolen?* i prosjektet *Bortvalg og kompetanse* (Markussen m.fl. 2006) foreslått å endre betegnelsen til *grunnkompetanse*. Dette ble brakt inn i GIVO-utvalget (se nedenfor) som videreførte dette som et forslag fra utvalget. Også Kunnskapsdepartementet støttet dette, og i stortingsmeldingen *...og ingen sto igjen* sto det å lese at departementet vil «foreslå å endre betegnelsen *kompetanse på lavere nivå* til *grunnkompetanse* for å gjøre slik kompetanse mer attraktivt som mål for opplæringen» (St.meld. nr. 16 2006-2007: 84). I 2011 ble betegnelsen endret, slik at det nå heter at «Den videregående opplæringa skal føre fram til studiekompetanse, yrkeskompetanse eller grunnkompetanse» (Opplæringslova §3-3).

Lærekandidatordningen brukes i liten grad

I årene etter innføringen av Reform 94 var det – målt fem år etter starten i videregående skole – om lag 70 prosent som fullførte og besto videregående opplæring. Fem-seks prosent brukte mer enn fem år i videregående opplæring, 6-7 prosent gjennomførte hele løpet, men strøk i minst ett fag eller til fag-/svenneprøven, og 18-20 prosent sluttet før de var ferdige (avbrutt videregående opplæring). Avbrutt videregående opplæring fremsto i sterkere og sterkere grad som et stort problem, både for de elevene som avbrøt utdanningen, men også for samfunnet. Fra årtusenskiftet ble det mer og mer forskning om avbrutt videregående, bl.a. flere bidrag fra NIFU (bl.a. Markussen m.fl. 2008) og Senter for Økonomisk Forskning (bl.a. Falch m.fl. 2010).

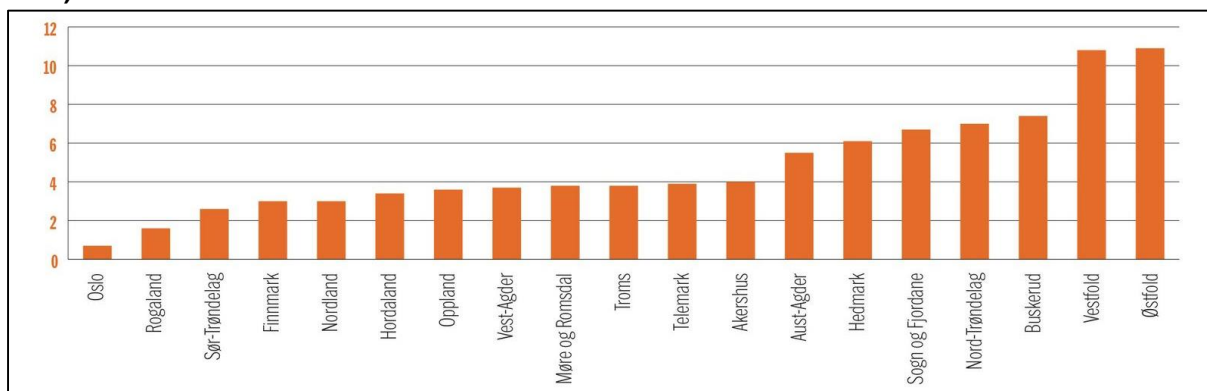
Prosjektet *Bortvalg og kompetanse* viste at selv om mange elever strøk eller sluttet i videregående pga. svake faglige forutsetninger, var det blant de nesten 10000 ungdommene i undersøkelsen bare 55 personer eller 0,56 prosent som hadde vært lærekandidat i løpet av de fem årene prosjektet varte. Dette funnet oppsummeres med at «(...) dette en indikasjon på at muligheten for planlagt kompetanse på lavere nivå og lærekandidatordningen utnyttes i alt for liten grad» (Markussen m.fl.2008: 19).

Markussen m.fl. (2009) fant at det i vårsemesteret 2009 var 957 løpende opplæringskontrakter, beregnet til 0,8 prosent av de årskullene de i hovedsak var rekruttert fra (2005-2006-kullene). *Utdanningsspeilet 2013* viser at det per 1.oktober 2012 var registrert i alt 1537 lærekandidater i landet. Disse tallene indikerer en liten økning over tid, men fortsatt hadde ordningen et beskjedent volum.

Bruken av lærekandidatordningen har vært ulikt prioritert i fylkene. Vi gjengir i figur 1 en figur fra *Utdanningsspeilet 2013* som bekrefter stor fylkesvis variasjon i bruken av lærekandidatordningen.

Figuren viser at det er i Østfold lærekandidatene utgjør størst andel av totalt antall lærlinger og lærekandidater. Vestfold fylkeskommune har vært langt fremme i satstingen på ordningen (Markussen m.fl. 2008, Markussen m.fl. 2009, Støren m.fl. 2007). I dette fylket ble det foran skoleåret 2008-2009 mulig å søke på fem ulike tilbud om grunnkompetanse. Man dimensjonerte dette tilbudet til 85 plasser og fikk 85 søkere (Jonsdottir 2008). Også andre fylkeskommune har jobbet bevisst og systematisk med å utvikle lærekandidatordningen (Akershus fylkeskommune 2004, Hordaland fylkeskommune 2007). Også i Nord-Trøndelag har det vært satset på å bruke ordningen. I januar 2014 var det der 112 løpende kontrakter, hvorav 57 var inngått i 2013 (Nord-Trøndelag fylkeskommune 2014). I Telemark ble det i perioden 2000-2012 inngått i alt 290 opplæringskontrakter for lærekandidater (Vestergaard 2013: 35). Figur 1 viser også at i noen fylker, særlig Oslo og Rogaland, har lærekandidatordningen en svært beskjeden plass.

Figur 1. Lærekandidater av totalt antall lærlinger og lærekandidater fordelt på fylke. Per 1. oktober 2012. Foreløpige tall. Prosent. Fra Utdanningsspeilet 2013 (Utdanningsdirektoratet 2013)

Praksisbrevet

I august 2006 leverte et utvalg⁵ en innstilling til kunnskapsminister Djupedal (SV) med en rekke forslag til bedre *Gjennomføring i videregående opplæring (GIVO)* (Kunnskapsdepartementet 2006). Et av disse forslagene var innføring av *praksisbrev*. Et enstemmig utvalg – inkludert representantene fra LO, NHO og Utdanningsforbundet – sto bak dette forslaget. I St.meld. nr.16 (2006-2007) ...og ingen sto igjen. *Tidlig innsats for livslang læring* skrev Kunnskapsdepartementet at man ville gå videre med forslaget om praksisbrev. Meldingen sa også at departementet ønsket «(...) å prøve ut slike eksempler i noen fylkeskommuner i samarbeid med arbeidslivets parter» (St.meld. nr.16, 2006-2007: 84), før man tok stilling til en eventuell permanent innføring av ordningen i større skala.

Forsøk med praksisbrev ble iverksatt i tre fylkeskommuner, Vestfold, Oslo og Rogaland, fra og med skoleåret 2007-2008 innenfor tre fag: tømmer, industriell matproduksjon og anleggsgartner. Det ble utarbeidet forsøkslæreplaner for de tre fagene i samarbeid med bransjene. Fra og med skoleåret 2009-2010 forelå 16 praksisbrevlæreplaner. Det viste seg at ingen praksisbrevkandidater fra Oslo ble med i forsøket. Det ble på eget initiativ satt i gang tilbud om praksisbrev på noen skoler i Akershus fra og med skoleåret 2008-2009.

Praksisbrevutdanningen er toårig. Den skal være praksisbasert; hoveddelen av utdanningen skal foregå i bedrift. Ungdommene starter i denne utdanningen rett etter ungdomsskolen (Utdanningsdirektoratet 2008). Læreplanene for utdanningene er satt sammen av Vg1-, Vg2- og Vg3-mål fra læreplanene for de korresponderende lærefagene. Innenfor alle praksisbrevutdanningene er det krav om full måloppnåelse i norsk for yrkesfaglig utdanningsprogram på Vg2-nivå, praktisk matematikk for yrkesfaglig utdanningsprogram på Vg1-nivå og samfunnsfag på Vg1-nivå. Etter to år i opplæring avsluttes utdanningen med en kompetanseprøve. Bestått kompetanseprøve dokumenteres

⁵ Forfatteren av foreliggende rapport representerte NIFU i dette utvalget.

med kompetansebevis. Som lærekandidatordningen gir også praksisbrevkandidatordningen mulighet for å bygge videre til fullt fag-/svennebrev.

Praksisbrevet – avsluttet utdanning eller på vei til fag-/svennebrev?

Et sentralt tema i debatten om praksisbrevet er hvem denne utdanningen er ment for. GIVO-utvalget foreslo ordningen som en «Videreføring og formalisering av lærekandidatordningen» (Kunnskapsdepartementet 2006: 34). Dette indikerer at ordningen i utgangspunktet var tenkt som et løp for ungdom som vil ha store vansker med å fullføre en full fagutdanning. Målgruppen man så for seg var i hovedsak den samme som målgruppen for lærekandidatordningen. Utdanningsdirektoratets formuleringer på sine hjemmesider støtter opp under denne forståelsen: «Ordningen skal være en videreutvikling av lærekandidatordningen. Forslaget innebærer at elever som har svake forutsetninger for å gjennomføre videregående opplæring med dagens krav, får mulighet til å skaffe seg formalisert kompetanse på et lavere nivå» (Utdanningsdirektoratet 2008). Videre het det at ordningen særlig er «rettet mot de som etter avsluttet grunnskole ønsker en mer praktisk opplæring og vil kunne ha nytte av å arbeide mot et nærmere mål enn fagbrev etter fire års opplæring» (Utdanningsdirektoratet 2008).

Men etter hvert endres formuleringene – og målgruppen. I en Stortingsproposisjon fra finansdepartementet i mai 2007 heter det: «Etter endt opplæring skal kandidatene ha en formell og gjenkjennelig kompetanse som arbeidslivet etterspør. Kompetansemålene skal være delmål på vei til fullt fagbrev» (St.prp.nr.69, 2006-2007: 25). Og i august 2008 presenterte Kunnskapsdepartementet ordningen slik: «Målgruppen er de som har forutsetninger for å gjennomføre, men trenger en mer praktisk opplæring enn 2+2 modellen» (Kunnskapsdepartementet 2008).

Nå fremstår ordningen ikke lenger entydig som en utdanning for ungdom som ikke er i stand til å oppnå studie- eller yrkeskompetanse, men som en alternativ utdanningsvei frem til fag-/svennebrev og yrkeskompetanse. Sammenlignet med GIVO-utvalgets drøftinger og forslag har det skjedd en målgruppeforskyvning. Den målgruppen GIVO-utvalget hadde i tankene var ungdom som ikke skulle ha fag-/svennebrev som sitt primære mål, men som siktet mot å avslutte utdanningen sin med en yrkeskompetanse på et lavere nivå, dokumentert med et praksisbrev. Nå er målgruppen endret til ungdom som kan trenge en mer praktisk vei til fag-/svennebrev enn via Vg1 og Vg2 i skole.

Om praksisbrevet blir en alternativ vei til fag-/svennebrev eller en utdanning som de fleste avslutter etter to år, er et empirisk spørsmål, og både evalueringen av forsøket med praksisbrev (Markussen m.fl. 2009, Høst 2011a,b. Høst 2013) og våre analyser i kapittel 3 i denne rapporten belyser dette.

Evalueringen fulgte 51 ungdommer som begynte som praksisbrevkandidater i forsøket, og fant at 41 av disse gjennomførte hele den toårige praksisbrevperioden. Av disse var det 31 som søkte og 25 som fikk læreplass. I Akershus var det 13 ungdommer som gjennomførte forsøket, sju av disse søkte og fem fikk læreplass (Høst 2011, 2013). Disse tallene utgjør det empiriske grunnlaget for å konkludere at ordningen primært var blitt en alternativ vei til «fagbrev for elever med et særdeles svakt skolemessig utgangspunkt» (Høst 2011b: 62), og ikke «det GIVO-utvalget anbefalte, dvs. kompetanse på lavere nivå, knyttet til en gjenkjennelig yrkeskompetanse i arbeidslivet» (Høst 2011b: 62). Evalueringen dokumenterer slik at det har skjedd en målgruppeforskyvning under implementeringen av forsøket. Med hensyn til denne konklusjonen nyanseres det imidlertid mellom de tre fylkene. Det pekes på at i Vestfold og Rogaland valgte man å organisere forsøket tett opp mot fagopplæring, man fikk alle ut i praksis i en bedrift og «Målet med ordningen var ikke praksisbrevet i seg selv. Det skulle være et første steg mot fullt fagbrev, (...)» (Høst 2013: 65), og fylkeskommunen jobbet aktivt for at kandidatene skulle få læreplass etter fullført praksisbrev. Det pekes videre på at i Akershus ble forsøket ikke lagt under fagopplæringsvirksomheten og de fleste av praksisbrevkandidatene ble ikke utplassert i bedrift, men var først i skole og deretter i en bedrift opprettet av skolen⁶. «Akershus vurderte det slik at deres kandidater i hovedsak skulle ha praksisbrevet som sitt mål» (Høst 2013: 66), og etter praksisbrevet ble de «... ikke forsøkt formidlet til en ordinær lærebedrift» (Høst 2013: 66).

---

⁶ Dette gjaldt for en av skolene

Dette skillet er ifølge evalueringen en viktig del av forklaringen på at en lavere andel av praksisbrevkandidatene fikk læreplass i Akershus enn i Rogaland og Vestfold.

Praksisbrevets skjebne

I tiden etter at sluttevalueringen av praksisbrevforsøket ble lagt frem, har det vært en debatt om praksisbrevets fremtid. På NHOs konferanse Yrkesfag 2012 argumenterte NHOs direktør John Bernander for at bruk av praksisbrev kunne være en løsning for å gjøre fagopplæringen mer fleksibel (NHO 2012). LOs Tor Arne Solbakken var ikke enig og sa at «Vi er for gjennomføring – ikke halvveis. Dette må være et spesielt alternativ for noen få» (NHO 2012). LO hadde også tidligere gitt uttrykk for sterk skepsis til praksisbrevet, da sammen med Utdanningsforbundet og Skolenes landsforbund i et brev til kunnskapsministeren i 2008: «Vi er meget skeptiske til en utvidelse av praksisbrevet, og vi vil sterkt motsette oss at dette gjøres til normalløp ved at det for eksempel blir et søkbart løp. Vi vil tvert imot advare mot en slik vei, og mener det er myndighetenes ansvar å sette inn tiltak slik at flest mulig får reelle muligheter til å ta et fag- eller svennebrev» (EL&IT 2009).

I mars 2013 la kunnskapsminister Kristin Halvorsen frem *På rett vei* (Meld. St. 20, 2012-2013). Her heter det: «I en situasjon der rundt 20 prosent av et elevkull har svært lav sannsynlighet for å gjennomføre videregående opplæring med studie- eller yrkeskompetanse, mener departementet at det likevel er bedre at disse elevene oppnår et formalisert og anerkjent kompetansebevis enn å oppnå grunnkompetanse med uklar status i arbeidsmarkedet og samfunnet» (Meld. St. 20 (2012-2013): 100).

Videre heter det «Regjeringen vil derfor legge til rette for at elevene kan oppnå grunnkompetanse gjennom praksisbrev (...)» (s14), at «Regjeringen vil innføre praksisbrev som en del av tilbudsstrukturen i videregående opplæring, rettet mot elever som har svake forutsetninger for å gjennomføre et ordinært løp» (s14), og at departementet derfor vil «forskriftsfeste læreplanene for praksisbrevet og innføre en fylkeskommunal plikt til å tilby praksisbrev» (s100). Ordningen skal ikke være søkbar fordi den kan «trekke til seg elever som kunne fullført videregående opplæring i det normale løpet». (s100), men elevene skal «kunne uttrykke sin interesse for praksisbrevet i søknadsprosessen eller tidlig etter oppstart av videregående opplæring» (s100).

Da meldingen ble behandlet i Stortinget i juni 2013 sa komiteen at man mente praksisbrev kan være hensiktsmessig for en liten gruppe elever. Komiteens flertall sluttet opp om at ordningen ikke skal være søkbar, mens medlemmene fra KrF, Venstre og Høyre viste til «de positive erfaringene med praksisbrevordningen og mener dette bør bli et søkbart løp. Ordningen må brukes aktivt til å motivere elever som ellers ikke ville begynt eller hatt forutsetninger for å fullføre videregående opplæring» (Innst. 432 S (2012-2013): 45).

Etter dette har landet fått ny regjering og Torbjørn Røe Isaksen fra Høyre har overtatt som kunnskapsminister etter Kristin Halvorsen fra SV. I Kunnskapsdepartementets tildelingsbrev til Utdanningsdirektoratet i desember 2013 heter det at direktoratet i arbeidet for økt kvalitet i fag- og yrkesopplæringen, blant annet skal «legge til rette for at flere fylkeskommuner tar i bruk praksisbrev» (Kunnskapsdepartementet 2013: 4). Dette indikerer at det arbeides med problematikken, men i skrivende stund (juni 2014) er ikke vi kjent med at det har kommet nye signaler om praksisbrevet.

På sin årskonferanse i 2014 løftet NHO frem praksisbrevet som en tredje vei i videregående opplæring. NHOs direktør Kristin Skogen Lund sa at «Vi ser at vi trenger en tredje vei med ulike fleksible modeller som kan føre fram til fag- eller svennebrev. En mulighet er at elevene kan søke seg til opplæring i bedrift allerede rett etter ungdomsskolen. En ordning med praktisk opplæring i arbeidslivet i to år, fram til et praksisbrev, kan gjøre at mange ungdommer da vil være mer motivert for å ta de skolefagene som må til for å få fagbrev» (Dagens Næringsliv 2014).

Forslaget møtte skepsis både fra LOs Tor Arne Solbakken som sa at «ordningen kan åpne for en lavlønnsgruppe i arbeidslivet der det bør være fagarbeidere» (Fagopplæring.net 2014), og fra Utdanningsforbundets Ragnhild Lied som begrunnet sin skepsis med at Utdanningsforbundet ikke ønsker å overlate ansvaret for dette til bedriftene: «Eg tror heller ikkje det er klokt å setje ein strek over

skulen på den måten, for vi veit at mange av de mest skuletrøtte også slit med dei grunnlegjande ferdigheitene. Eg trur at dei unge som hovudregel treng koplinga til skulen» (Utdanning nr. 5, 2014: 42).

Denne gjennomgangen viser at siden *dokumentert delkompetanse* ble introdusert med Reform 94 og frem til i dag, 20 år etter, har det eksistert en motstand mot en formell yrkeskompetanse på et nivå lavere enn full yrkeskompetanse dokumentert med fag- eller svennebrev. I starten kom denne motstanden fra departementet etter at Stortinget hadde innført den nye kompetanseformen, samt fra arbeidslivets parter, både arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjoner. Samtidig fikk dokumentert delkompetanse støtte fra organisasjoner og etater som arbeidet med og for utsatte unge. Motstanden har rettet seg både mot lærekandidatordningen, som har vært innført og tatt i bruk i begrenset grad, og mot den nyere praksisbrevordningen. Motstanden mot en yrkeskompetanse på et lavere nivå enn fullt fag-/svennebrev har delvis avtatt over år, og noen organisasjoner har endret standpunkt. I dag ser vi at NHO går inn for praksisbrevet, både som en alternativ vei til fag-/svennebrev, men også som en selvstendig toårig utdanning. LO og Utdanningsforbundet er skeptiske, selv om begge var med på å foreslå praksisbrevet i GIVO-utvalget i 2006. Siden dokumentert delkompetanse ble innført i 1994, har utdannings-/kunnskapsdepartementet ikke satt i verk noen tiltak når det gjelder lærekandidatordningen/praksisbrev/grunnkompetanse som LO har vært uenige i, bortsett fra når Stortinget har bedt om det. Det blir derfor interessant å følge utviklingen av lærekandidat- og praksisbrevordningen under den nye statsråden som kommer fra et parti som i Stortinget i juni 2013 mente at ordningen med praksisbrev bør være søkbar (Innst. 432 S (2012-2013): 45).

Overgang til arbeidsmarkedet

En sentral dimensjon i debatten om grunnkompetanse, en yrkeskompetanse på et lavere nivå enn fullt fag-/svennebrev, og om lærekandidat- og praksisbrevordning, er *mulighetene på arbeidsmarkedet etter endt utdanning*. Det har vært argumentert for at man ikke bør satse på grunnkompetanse, fordi det er bedre med fag-/svennebrev. Selvsagt er det bedre. Derfor er ikke spørsmålet om de som har kompetansebevis eller praksisbrev kan konkurrere med de som har fag-/svennebrev. Mye forskning har vist at ungdom uten fullført videregående opplæring stiller dårligere på arbeidsmarkedet enn ungdom som har fullført og bestått videregående opplæring (Falch & Nyhus 2009, Frøseth 2008, Grøgaard m.fl. 2002, Grøgaard 2006, Markussen 2014, Opheim 2009, Støren 2011). Dette viser også en rekke internasjonale undersøkelser (OECD 2008, OECD 2013).

Det som er viktig og interessant er derfor å sammenligne mulighetene på arbeidsmarkedet for de som har fullført et grunnkompetanseløp, gått opp til kompetanseprøve og bestått, med andre grupper som ikke har fullført og bestått videregående opplæring.

Arbeidsplassene som krever kompetanse på et lavere nivå enn fullført og bestått videregående opplæring fins. I to undersøkelser utført av Akershus fylkeskommune med ti års mellomrom, er mellom 250 og 300 arbeidsgivere i Oslo og Akershus spurt om behov for arbeidskraft uten fullført og bestått videregående opplæring. I begge undersøkelsene svarte 80 prosent av arbeidsgiverne at de på sine arbeidsplasser har arbeidsoppgaver som kan betjenes og løses av personer uten fullført og bestått videregående opplæring (Akershus fylkeskommune 1996, 2007). SSB foretar fremskrivninger av behovet for arbeidskraft, og i en rapport fra 2013, er det beregnet at i 2030 vil 16 prosent av de sysselsatte ha grunnskole, Vg2 eller studiekompetanse som sitt høyeste utdanningsnivå (Cappelen m.fl. 2013).

Det interessante spørsmålet er hvem som vil få tilgang til disse jobbene. Vil de med bestått kompetanseprøve og kompetansebevis for oppnådd grunnkompetanse eller praksisbrev stille sterkere enn andre grupper som ikke har fullført videregående opplæring med studie- eller yrkeskompetanse? Dette spørsmålet vil først kunne besvares etter at langt flere ungdommer har forsøkt å entre arbeidsmarkedet med kompetansebevis eller praksisbrev, og etter at dette har vært gjort til gjenstand for forskning. I denne rapporten skal vi gi et lite bidrag, ved at vi skal se på overgang til arbeid blant unge som avsluttet grunnkompetanseløp i Akershus i perioden 2009-2012.

3 Grunnkompetanse og overgang til arbeid

I dette kapitlet skal vi først beskrive personene som inngår i undersøkelsen, før vi viser analyser av tida deres i videregående samt deres høyest oppnådde utdanning. Videre ser vi på arbeidslivserfaring, herunder hvor raskt de kom i arbeid, stabilitet, avbrudd og antall år i arbeid samt vandring inn og ut av arbeidslivet. Til slutt analyserer vi arbeidsmarkedsstatus i november 2012, og viser hvor store andeler som er sysselsatt i henholdsvis hel- og deltidsarbeid, er i utdanning, er arbeidsledige, er på tiltak, er varig uføretrygdet eller mottaker av annen offentlig støtte. For de som er i utdanning, ser vi på type utdanning, og for de som er i arbeid undersøker vi om de er i jobb i det lærefaget de fikk utdanning. Vi undersøker også om de har avtjent verneplikt. Til slutt viser vi en analyse av hvilke forhold som har betydning for arbeidsmarkedsstatus i 2012 for personer som har vært i grunnkompetanseløp.

3.1 Beskrivelse av personene som deltar i undersøkelsen

Personene som inngår i denne undersøkelsen kan deles i seks grupper.

1. Alle elever ved videregående skoler som hadde spesialundervisning i større grupper, og som avsluttet opplæring i skole våren 2010, 2011 eller 2012. Disse utgjør 202 personer.
2. Alle lærekandidater og praksisbrevkandidater som avsluttet opplæringen i perioden 1.1.2009 – 30.6.2012 og som ikke har avlagt kompetanseprøve. Disse utgjør 41+3=44 personer.
3. Alle lærekandidater og en praksisbrevkandidat som avsluttet opplæringen i perioden 1.1.2009 – 30.6.2012 og som har avlagt kompetanseprøve, men uten å bestå. Dette er 8 personer.
4. Alle lærekandidater som avsluttet opplæringen i perioden 1.1.2009 – 30.6.2012 og som har avlagt og bestått kompetanseprøve. Dette er 71 personer.
5. Alle praksisbrevkandidater som avsluttet opplæringen i perioden 1.1.2009 – 30.6.2012 og som har avlagt og bestått kompetanseprøve. Dette er 22 personer.
6. Et utvalg lærlinger som har avlagt og bestått fag-/svenneprøve i perioden 1.1.2009 – 30.6.2012. Utvalget er satt sammen slik at denne gruppen og gruppe 4 og 5 samlet skal være relativt likt sammensatt når det gjelder utdanningsprogram. Dette utvalget utgjør 651 personer.

Gruppene 1-5 utgjør hele populasjonen av disse kategoriene lærekandidater/praksisbrevkandidater/elever innenfor videregående opplæring i Akershus fylkeskommune i den perioden som undersøkes. Dette er altså ikke en utvalgsundersøkelse, men en populasjonsundersøkelse. Når det gjelder gruppe 6, er dette et utvalg av alle som besto fag-/svenneprøve i den angitte perioden.⁷

---

⁷ Begrunnelsen for å inkludere et utvalg lærlinger i undersøkelsen, var at vi ønsket å sammenligne lærekandidatene og praksisbrevkandidatene med personer som har tatt en ordinær fagutdanning og skaffet seg et fag-/svennebrev, særlig når det gjelder deres posisjon i arbeidsmarkedet. Leseren vil se at utvalget av lærlinger er uforholdsmessig stort sammenlignet med de andre gruppene i undersøkelsen. At dette utvalget ble bestemt til å være om lag 600 lærlinger, skyldes den oppgitte størrelsen på populasjonen i gruppene 1-5 i Akershus fylkeskommunes utlysning av prosjektet. Disse gruppene utgjorde færre enn forutsatt, og lærlingutvalget ble derfor uforholdsmessig stort. Vi har likevel beholdt hele dette utvalget i undersøkelsen, da det ikke har noen betydning for resultatene av våre analyser og tolkningene av disse.

3.1.1 Prosentuering og absolutte tall

Som leseren ser, er det svært få personer i noen av gruppene. I de fire gruppene som inkluderer lærekandidater og praksisbrevkandidater inngår henholdsvis åtte, 22, 44 og 71 personer. Innenfor de to minste gruppene er det nesten meningsløst å prosentueres, og også innenfor de to største av disse kan det være usikkert. I gruppene med henholdsvis 202 og 651 personer er prosentuering å foretrekke. Vi har altså grupper hvor vi bør operere med absolutte tall, grupper hvor det er tvil, men hvor prosentuering kan forsvares, og grupper hvor vi bør prosentueres. For å løse dette vil vi i alle tabellene angi både absolutte tall og prosent, og håper at dette vil gjøre det lettere for leseren å lese tabellene. Vi understreker at oppgitte prosent særlig for de to minste gruppene hele tiden må tolkes svært varsomt, og for hele tiden å minne leseren om dette, settes disse prosenttallene i parentes.

3.1.2 Bakgrunn

Vi har sett nærmere på fire bakgrunnsvariabler for disse seks gruppene: Kjønn, majoritet-/minoritetstilhørighet, foreldres utdanning samt tiende-karakterene. Vi starter med å se på kjønnsfordelingen i de seks gruppene.

Kjønn

Tabell 3.1 viser overvekt av gutter i alle gruppene. Blant de som har hatt spesialundervisning er tre av fire gutter. Dette er i tråd med tidligere funn (Markussen, Frøseth & Grøgaard 2009): det er flere gutter som får spesialundervisning enn jenter. Dette mønsteret er kjent også innenfor spesialundervisning i grunnskolen (Nordahl & Hausstätter 2009). I de tre gruppene med lærekandidater er det flertall av gutter, men gruppene er så små at dette kan være tilfeldige variasjoner. Samlet blant lærekandidatene utgjør guttene 61 prosent. Andelen gutter blant lærlingene er den samme. Dette er tilsiktet, ettersom gruppen av lærlinger er valgt ut for i størst mulig grad å være sammensatt på samme måte som gruppen av lærekandidater og praksisbrevkandidater.

Tabell 3.1. Fordeling av gutter og jenter i de seks gruppene. Prosent og antall i hver gruppe. N=998

Gruppe	Gruppenavn	Gutter		Jenter		Alle	
		%	N	%	N	%	N
1	Spesialundervisning i større grupper	75,2	152	24,8	50	75,2	202
2	Lærekandidater gikk ikke opp til kompetanseprøve	70,5	31	29,5	13	70,5	44
3	Lærekandidater ikke bestått kompetanseprøve	(62,5)	5	(37,5)	3	(62,5)	8
4	Lærekandidater bestått kompetanseprøve	56,3	40	43,7	31	56,3	71
5	Praksisbrevkandidater bestått kompetanseprøve	(100,0)	22	0	0	(100,0)	22
6	Lærlinger bestått	61,3	399	38,7	252	61,3	651
	Alle	65,0	649	35,0	349	65,0	998

Blant praksisbrevkandidatene er det bare gutter. Forklaringen på dette er todelt. For det første kunne vi forvente overvekt av gutter fordi det tradisjonelt er flere gutter i elevgrupper som strever faglig og sosialt med skolen og som trenger særskilt hjelp og støtte. For det andre er dette en gjenspeiling av hvilke tre programområder som ble tilbudt innenfor forsøket med praksisbrev i Akershus: logistikkfaget, tømrerfaget og ventilasjons- og blikkenslagerfaget, fag hvor det tradisjonelt er stor overvekt av gutter (Vibe m.fl. 2011: 47).

Majoritets- eller minoritetstilhørighet

Datamaterialet (totalt 998 personer) inneholdt 72 innvandrere (7,2 prosent) og 25 etterkommere (2,5 prosent) (født i Norge av utenlandsfødte foreldre) (tabell 3.2). Innenfor noen av gruppene er det så få innvandrere og etterkommere at tallene må tolkes med varsomhet. Blant lærekandidatene samlet (gruppe 2,3 og 4) er det i alt 13 prosent innvandrere og to prosent etterkommere, altså betydelig større andel innvandrere enn blant lærlingene og blant de med spesialundervisning. Men igjen minner vi om at dette er små grupper, slik at prosenttallene er lett påvirkelige av små svingninger i antallet. Vi merker oss også at blant praksisbrevkandidatene som har bestått (bare gutter), er 21 av 22 majoritetsungdom. Fordi andelen elever med minoritetstilhørighet er såpass lav, skilles det ikke

mellom ulik landbakgrunn i disse analysene. Det betyr at alle elever som enten selv er født i utlandet eller er etterkommere av utenlandsfødte foreldre, omtales som elever med minoritetstilhørighet.

Tabell 3.2. Fordeling av majoritetsungdom, innvandrere og etterkommere. Prosent og antall i hver gruppe. N=998

Gruppe	Gruppenavn	Majoritet		Innvandrere		Etterkommere		Alle
		%	N	%	N	%	N	N
1	Spesialundervisning i større grupper	93,6	189	2,5	5	4,0	8	202
2	Lærekandidater gikk ikke opp til kompetanseprøve	81,8	36	15,9	7	2,3	1	44
3	Lærekandidater ikke bestått kompetanseprøve	(87,5)	6	(12,5)	1	(0)	0	8
4	Lærekandidater bestått kompetanseprøve	87,3	62	11,3	8	1,4	1	71
5	Praksisbrevkandidater bestått kompetanseprøve	(95,5)	21	(4,5)	1	(0)	0	22
6	Lærlinger bestått	90,0	586	7,7	50	2,3	15	651
	Alle	90,3	901	7,2	72	2,5	25	998

Foreldres utdanning

Av tabell 3.3 ser vi at i alle gruppene har de fleste elevene foreldre med videregående opplæring som høyeste utdanningsnivå. I tabellen viser vi også utdanningsnivået for befolkningen 40-60 år i Akershus (90 prosent i vår undersøkelse er født 1986-1993 og majoriteten av foreldrene deres vil være 40-60 år). Sammenlignet med utdanningsnivået i befolkningen 40-60 år, ser vi at elever med foreldre med høyere utdanning er underrepresentert i alle gruppene i vår undersøkelse. Elever med foreldre med grunnskole er noe overrepresentert, mens elever som har foreldre med videregående opplæring som høyeste utdanning er sterkt overrepresentert i alle grupper i undersøkelsen. Det relativt lave utdanningsnivået blant foreldrene til de som deltar i undersøkelsen kan forklares både med at alle som er med, går på yrkesfag og til en viss grad av at det er elever som har faglige vansker. Elever med foreldre med høyere utdanning er sterkt underrepresentert blant elever på yrkesfaglige programmer og også blant elever som sliter faglig og trenger ekstra hjelp og støtte (Markussen 2000). Vi merker oss at blant praksisbrevkandidatene var det ingen som hadde foreldre med høyere utdanning.

Tabell 3.3. Fordeling av personene etter foreldres utdanning. Prosent og antall i hver gruppe. N=969

Gruppe	Gruppenavn	Høy utd		Vidr oppl		Grunnsk		Alle
		%	n	%	n	%	n	n
1	Spesialundervisning i større grupper	20,3	41	56,9	115	22,8	46	202
2	Lærekandidater gikk ikke opp til kompetanseprøve	14,3	6	57,1	24	28,6	12	42
3	Lærekandidater ikke bestått kompetanseprøve	(0)	0	(62,5)	5	(37,5)	3	8
4	Lærekandidater bestått kompetanseprøve	18,5	12	58,5	38	23,1	15	65
5	Praksisbrevkandidater bestått kompetanseprøve	(0)	0	(68,2)	15	(31,8)	7	22
6	Lærlinger bestått	26,0	165	56,9	361	17,0	108	634
	Alle	23,0	224	57,3	558	19,6	191	973
	Befolkningen i Akershus 40-60 år	45,5		36,9		17,6		

Vi mangler data om foreldres utdanning for 29 personer, og N er derfor lavere enn i de foregående tabellene. Kilde for siste rad i tabellen, Befolkningen i Akershus: SSB (2014b)

Karakterer fra grunnskolen

Av de som deltar har 68 personer snittkarakteren null. Disse kan ha hatt noen karakterer, men når det mangler karakter i inntil halvparten av fagene ved inntak til videregående, settes null i karaktersnitt selv om de har noen karakterer. I beregningen av snittkarakter lar vi disse med karakteren null inngå.

For 65 personer mangler karakteropplysninger. I analyser der karakterer inngår vil disse 65 ikke inngå. Tabell 3.4 viser at i de to minste gruppene har alle karakter, slik at snittet i disse gruppene ikke påvirkes av manglende karakterer. Der usikkerheten for gjennomsnittskarakteren er størst, som følge av manglende karakterer, er i gruppe 2 og gruppe 4, hvor andelen uten karakter er størst.

Tabell 3.4. Gjennomsnittskarakter i de seks gruppene

Gruppe	Gruppenavn	Snitt	N	Antall som mangler karakter
1	Spesialundervisning i større grupper	2,05	177	25
2	Lærekandidater gikk ikke opp til kompetanseprøve	2,77	33	11
3	Lærekandidater ikke bestått kompetanseprøve	2,26	8	0
4	Lærekandidater bestått kompetanseprøve	2,15	60	11
5	Praksisbrevkandidater bestått kompetanseprøve	2,28	22	0
6	Lærlinger bestått	3,43	633	18
	Alle	3,03	933	65

Vi ser at elever med spesialundervisning i større grupper har lavest karaktersnitt og lærlinger som har bestått fag-/svenneprøven har høyest snitt. Dette er som forventet. Når vi ser på de fire gruppene av lærekandidater og praksisbrevkandidater, er imidlertid ikke bildet like klart. Vi ser f.eks. at de lærekandidatene som ikke har gått opp til kompetanseprøve har det høyeste snittet blant disse, mens de lærekandidatene som har bestått har det laveste. Dette kan skyldes at det er små elevgrupper hvor gjennomsnittet er lett påvirkelig av enkeltelevers karakterer, at det mangler karakteropplysninger for noen, samt at det er en del elever som har karakteren null. Det vi kan si, med utgangspunkt i tabell 3.4, er at elever med spesialundervisning i større grupper har lavest karaktersnitt (2,05), lærlinger som har bestått fag-/svenneprøven har høyest snitt (3,43) og lærekandidater og praksisbrevkandidater plasserer seg i et mellomstykke med et samlet snitt på 2,35.

3.2 Tida i videregående opplæring

Vi skal nå se nærmere på den videregående opplæringen disse personene har vært gjennom; hvilket utdanningsprogram og programområde de har fulgt, hvilke fag de har gått opp til kompetanse- eller fag-/svenneprøve i, hvordan det har gått til prøven, og når de har avsluttet utdanningen.

Gruppe 1: Elever med spesialundervisning i større grupper

De 202 personene i denne gruppen har alle hatt spesialundervisning etter enkeltvedtak⁸. Det betyr at de har hatt individuelle opplæringsplaner (IOP). Ingen av dem har fullført Vg1 i den forstand at de har nådd alle læreplanmålene for et Vg1-kurs, men i sine IOP-er kan de ha hatt læreplanmål fra både Vg2 og Vg3. Fordi de ikke har fullført et helt Vg1-kurs, er de registrert med grunnskolen som sin høyeste utdanning.

I den perioden vi ser på, 2010-2012 har det skjedd en endring i hvordan disse elevene registreres. De som avsluttet i 2010 er alle registrert enten med *alternativ opplæring* eller *opplæring i større grupper*. Det er uklart hva forskjellen mellom disse to variantene er, men det er trolig at dette mer skyldes et uklart kodeverk enn reelle innholdsmessige forskjeller. Av de 202 avsluttet 68 i 2010, og 39 av dem hadde brukt tre år og 25 hadde brukt fire år i videregående opplæring.

De øvrige 134 elevene avsluttet i 2011 og 2012, og er registrert med spesialundervisning i egen gruppe og med tilknytning til et utdanningsprogram. Alle de ni yrkesfaglige utdanningsprogrammene er representert. Færrest (6-7 elever) finner vi på design- og håndverksfag, restaurant- og matfag og naturbruk, i en midtgruppe finner vi elektrofag og medier- og kommunikasjon (12 elever) og flest (19-25 elever) finner vi på bygg- og anleggsgfag, helse- og sosialfag, teknikk og industriell produksjon og service og samferdsel. 70 av disse elevene hadde gått tre og 64 hadde gått fire år⁹ i videregående.

Gruppe 2: Lærekandidater som ikke gikk opp til kompetanseprøve, men sluttet før tida

I alt 41 personer som hadde begynt som lærekandidater og tre som hadde begynt som praksisbrevkandidater, avsluttet videregående i perioden januar 2009 til juni 2012 uten å gå opp til

⁸ Blant de 68 som avsluttet våren 2010 kan det være noen uten enkeltvedtak, mens alle de 65 og 69 som avsluttet i 2011 og 2012 har hatt spesialundervisning etter enkeltvedtak.

⁹ Inklusive to personer som hadde brukt fem år.

kompetanseprøve. Dette er altså personer som har avbrutt videregående før de var ferdige. Ti av disse avbrøt utdanningen i 2009, 22 i 2010, ni i 2011 og tre i 2012¹⁰. Disse 44 personene fordelte seg på sju ulike utdanningsprogrammer. En fjerdedel gikk på teknikk og industriell produksjon, en fjerdedel på service og samferdsel, og den resterende halvparten fordelte seg på fem utdanningsprogrammer. Ikke noe fag pekte seg ut, og de 44 personene fordelte seg på 22 ulike fag.

Gruppe 3: Lærekandidater (og en praksisbrevkandidat) som ikke besto

I alt 101 personer har hatt opplæringskontrakt og har avlagt kompetanseprøve. 78 av disse var lærekandidater og 23 var praksisbrevkandidater¹¹. Sju av lærekandidatene og en praksisbrevkandidat strøk til kompetanseprøven. Disse åtte gikk opp og strøk i sju ulike fag. To av disse strøk i 2009, fire i 2011 og to i 2012.

Gruppe 4. Lærekandidater som besto kompetanseprøven

Blant de 71 lærekandidatene som besto kompetanseprøve var det flest – 23 personer – som avla kompetanseprøven innenfor helse og sosialfag. I de øvrige programmene var det færre som besto kompetanseprøven: bygg- og anleggsgfag (9), design- og håndverksfag (7), restaurant- og matfag (8), teknikk og industriell produksjon (8), service og samferdsel (13), medier og kommunikasjon (1) og naturbruk (2). Ser vi på enkeltfag, finner vi at 20 personer har bestått kompetanseprøven i barne- og ungdomsarbeiderfaget og sju i salgsfaget, mens de øvrige 44 fordeler seg på 28 andre fag. Tretten av disse besto kompetanseprøven i 2009, 24 i 2010, 25 i 2011 og ni i 2012.

Gruppe 5: Praksisbrevkandidater som besto kompetanseprøven

Blant de 22 praksisbrevkandidatene som gikk opp til kompetanseprøve og besto, gikk to opp innenfor service og samferdsel (alle i logistikkfaget) og 20 innenfor bygg- og anleggsgfag, hvorav 17 i tømmerfaget og tre i ventilasjons- og blikkenslagerfaget.

12 av de 22 praksisbrevkandidatene besto kompetanseprøven i 2010, mens fem besto den i hvert av de to årene 2011 og 2012. Det «store» antallet i 2010 skyldes at Akershus fylkeskommune var med i et forsøk med praksisbrev i regi av Utdanningsdirektoratet fra og med skoleåret 2008-2009. I 2010 hadde de fleste av de som var med i dette forsøket gjennomført sitt to-årige praksisbrevløp og gikk opp til kompetanseprøve. Forsøket med praksisbrev ble evaluert (Markussen m.fl. 2009, Høst 2011a,b). Høst (2011b: 38) viser at 13 personer i Akershus gjennomførte praksisbrevordningen fra 2008 til 2010, og vi finner altså 12 praksisbrevkandidater som besto kompetanseprøve i 2010. Dette er høyst sannsynlig de samme personene.

Av de fem praksisbrevkandidatene som besto i 2011 hadde fire gått ut av grunnskolen våren 2009, slik at i hvert fall disse fire må ha begynt i praksisbrevordningen høsten 2009. Blant de som besto i 2012 hadde fire gått ut av grunnskolen våren 2010, og må ha begynt som praksisbrevkandidater høsten 2010. Den ene praksisbrevkandidaten som ikke har bestått gikk ut av grunnskolen i 2010 og gikk opp til praksisbrevprøve i 2012. Høsten 2011 begynte tre personer i et praksisbrevløp, men disse har vi ikke prøvedata for. Senere enn dette har ingen begynt i praksisbrevutdanning i Akershus.

Gruppe 6: Lærlinger

Denne gruppen består av personer som har bestått fag-/svenneprøve i perioden januar 2009 - juni 2012. Til sammen inngår 651 personer, og 60 prosent av dem har bestått fagprøve mens 40 prosent har bestått svenneprøve. I alt 147 av disse besto i 2009, 183 besto i 2010, 224 besto i 2011 og 97 besto i 2012. Fordelingen på de enkelte utdanningsprogrammer fremgår av tabell 3.5.

Vi har foran (tabell 3.4) vist at alle lærlingene samlet hadde en snittkarakter på 3,43 fra tiende klasse. I tabell 3.5 ser vi at det ikke er stor variasjon i snittet mellom lærlinger fra ulike utdanningsprogrammer. Det varierer fra 3,30 blant de som har tatt fag-/svennebrev innenfor teknikk- og industriell produksjon

¹⁰ Tallene for 2012 gjelder per juni, men for hele året de andre årene. Dette gjelder også lignende opptellinger nedenfor

¹¹ Både blant lærekandidatene og praksisbrevkandidatene finner vi registreringer både i ordinære kurs og kurskoder for lærekandidater. Dette kan skyldes at elevene har skiftet målsetting etter først å ha begynt på et ordinært kurs, men vi antar at dette i hovedsak skyldes ulike praksiser med bruk av kurskodene i VIGO rundt omkring på skolene.

til 3,73 på design- og håndverksfag (og da holder vi de to på medier- og kommunikasjon utenfor). Forskjellene er signifikante på en-prosent nivå ($p < 0,01$).

Tabell 3.5 viser at det i utvalget er flest lærlinger på utdanningsprogrammene bygg- og anleggsgfag, helse- og sosialfag og teknikk og industriell produksjon. De største enkeltfagene er tømmerfaget og bilfaget - lette kjøretøy, begge med 98 lærlinger hver. Også barne- og ungdomsarbeiderfaget med 94 lærlinger og frisørfaget med 84 lærlinger er store fag. Disse fire største fagene utgjør nesten tre av fem lærlinger i utvalget.

Bakgrunnen for utvalgets sammensetning var en intensjon om en fordeling av utdanningsprogram som var relativt lik de som har bestått kompetanseprøve, det vil si gruppe 4 og 5 samlet. Det betyr at utvalget av lærlinger vil avvike fra populasjonen når det gjelder sammensetningen av utdanningsprogram. Blant annet ser vi at elektrofag, et utdanningsprogram hvor det er mange lærlinger, fordi det ikke var noen lære- eller praksisbrevkandidater i dette faget, ikke er representert i materialet. I tabell 3.5 viser vi også sammensetningen av gruppene 4 og 5 samlet, slik at det er mulig å sammenligne sammensetningen av utdanningsprogram mellom a) lærlinger og b) praksisbrevkandidater og lære-kandidater som har bestått kompetanseprøven.

Tabell 3.5. Sammenligning av utdanningsprogram for lærlinger og lære-/praksisbrevkandidater. Snittkarakter fra tiende klasse for lærlinger.

	Lærlinger				Lære og praksisbrevkandidater	
	N	Pros.	Snittkarakter tiende klasse	Antall personer bak snittkar	N	Prosent
Bygg- og anleggsgfag	173	26,6	3,43	167	29	31,2
Design- og håndverksfag	86	13,2	3,73	79	7	7,5
Restaurant- og matfag	44	6,8	3,44	44	8	8,6
Helse- og sosialfag	141	21,7	3,38	138	23	24,7
Medier- og kommunikasjon	2	,3	4,17	2	1	1,1
Naturbruk	18	2,8	3,50	18	2	2,2
Teknikk og industriell prod.	117	18,0	3,28	116	8	8,6
Service og samferdsel	70	10,8	3,49	69	15	16,1
Sum	651	100	3,43	633	93	100
Signifikans*			$p=0,000$			

Ikke alle elever har karakterer, derfor er antall elever i de to antalls-kolonnene ulikt

* *Signifikans* angir sannsynligheten for at en statistisk forskjell skal inntreffe ved en tilfeldighet dersom det i realiteten ikke er en forskjell. Eksempelvis er en forskjell «signifikant på 0.01-nivå» dersom det er under 1 % sjanse for at slike forskjeller skal inntreffe i datamaterialet dersom det i realiteten ikke er en forskjell.

En sammenligning viser at for de fleste utdanningsprogrammene er det et akseptabelt sammenfall. Vi ser at det i lærlingutvalget er en viss overrepresentasjon på design- og håndverk og teknikk og industriell produksjon, mens det er en viss underrepresentasjon på service og samferdsel. Alt i alt vil vi likevel konkludere med at sammensetningen er slik at vi senere i rapporten kan sammenligne arbeidsmarkedsstatus for lærlinger og lære- og praksisbrevkandidater.

Resultat av kompetanseprøve for lære-kandidater og praksisbrevkandidater

I de fire gruppene som har vært lære-kandidater og praksisbrevkandidater er det til sammen 145 personer. Av disse har til sammen 93 personer gått opp til og bestått kompetanseprøven, dvs. 64,1 prosent av alle lære- og praksisbrevkandidater i perioden. De åtte som har strøket tilsvarer 5,6 prosent og de 44 som har avbrutt utdanningen tilsvarer 30,3 prosent. Andelen som har fullført og bestått kompetanseprøven er større blant praksisbrevkandidatene enn blant lære-kandidatene, henholdsvis

84,6 og 59,7 prosent. Vestergaard (2013) fant at 73 prosent av de som avsluttet et lærekandidatløp i Telemark 2000-2012 besto kompetanseprøven, tre prosent strøyk og 24 prosent avbrøt før de var ferdige.¹² Situasjonen i Telemark og Akershus er relativt sammenfallende.

Når man beregner beståttandel blant lærlinger tar man normalt utgangspunkt bare i de som har gått opp til fag-/svenneprøve. I Akershus er beståttandelen blant lærlinger rundt 91-92 prosent. Beregnet på samme måte har 91 prosent (71 av 78) av lærekandidatene som gikk opp til kompetanseprøve bestått, mens det gjelder 95,6 prosent (22 av 23) blant praksisbrevkandidatene. Andelen lærekandidater som består er dermed på linje med lærlingene, mens beståttandelen blant praksisbrevkandidatene er noe høyere.

Hvor gamle var de når de avsluttet videregående opplæring?

I tabell 3.6 viser vi hvor gamle personene i undersøkelsen var da de avsluttet videregående opplæring. Vi ser at alderssammensetningen varierer mellom de ulike gruppene, og vi ser to hovedmønstre. Det ene mønsteret er en fordeling på mange aldre. Slik er det blant lærekandidatene, både de som har bestått, sluttet og strøket. Her finner vi personer fra 18 til 23 år. Det andre mønsteret er at man er mer samlet i alder. Blant de som hadde spesialundervisning i større grupper ser vi at ni av ti avsluttet som 19- eller 20-åring. De aller fleste av disse har da vært gjennom en utdanning på Vg1-nivå, det vil si at de har brukt 3-4 år på dette tilbudet. Blant praksisbrevkandidatene er så godt som alle 18 eller 19 år, noe som viser at de aller fleste har brukt to år på dette. Og blant lærlingene er 80 prosent 20 eller 21 og de resterende er eldre.

Tabell 3.6. Alder for avslutning av videregående opplæring i ulike grupper. Prosent og antall i hver gruppe. N=998

Gruppe	Alder for skoleslutt												Alle
	18		19		20		21		22		23+		
	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	N
1	1,0	2	45,5	92	45,0	91	6,4	13	1,0	2	1,0	2	202
2	2,3	1	15,9	7	27,3	12	22,7	10	20,5	9	11,4	5	44
3	(0)	0	(12,5)	1	(62,5)	5	(12,5)	1	(12,5)	1	(0)	0	8
4	0	0	2,8	2	22,5	16	29,6	21	29,6	21	15,5	11	71
5	(63,6)	14	(31,8)	7	(0)	0	(0)	0	(4,5)	1	(0)	0	22
6	0	0	0	0	50,5	329	29,2	190	12,9	84	7,4	48	651

Gruppe 1: Spesialundervisning i større grupper
 Gruppe 2: Lærekandidater og praksisbrevkandidater sluttet
 Gruppe 3: Lærekandidater og en praksisbrevkandidat ikke bestått
 Gruppe 4: Lærekandidater bestått
 Gruppe 5: Praksisbrevkandidater bestått
 Gruppe 6: Lærlinger bestått

3.3 Høyest oppnådde utdanning

I tabell 3.7 viser vi høyest oppnådde kompetansenivå for de seks gruppene. Som vi skal se har svært få oppnådd kompetanse ut over videregående opplæring.

Blant de som har hatt spesialundervisning i større grupper, har så godt som alle grunnskole som sitt høyeste utdanningsnivå. Disse har gjennomført tre- eller fireårig videregående opplæring, men fordi de ikke har nådd alle læreplanmålene i et helt Vg1-kurs, er grunnskolen deres høyeste formelle utdanning. Tre av de 202 i denne gruppen har oppnådd fagbrev i henholdsvis tømrerfaget, elektrikerfaget og frisørfaget. To elever har fullført uspesifisert videregående opplæring.

¹² 186 ungdommer avsluttet lærekandidatløp i Telemark frem til våren 2012. Vestergaard (2013) har samlet data gjennom en spørreundersøkelse og fikk svar fra 106, dvs. en svarprosent på 57. Dette er lavt, og man kan regne med skjevhet i datamaterialet, slik at det er grunn til å anta at han måler noe høyere beståttandel enn i populasjonen, ettersom det ofte er ungdom med faglig svakest skoleresultater som unnlater å besvare spørreundersøkelser.

Blant de 41 lærekandidatene og de tre praksisbrevkandidatene som har sluttet er alle registrert med grunnskole som høyeste utdanning fordi de ikke har bestått et helt Vg1. Blant de sju lærekandidatene og den ene praksisbrevkandidaten som har gått opp til kompetanseprøve og ikke har bestått, har sju personer grunnskole som sin høyest registrerte utdanning. En av lærekandidatene som strøk til kompetanseprøven har senere gått opp til fagprøve og oppnådd fagbrev i barne- og ungdomsarbeiderfaget.

Tabellen viser videre at av de 71 lærekandidatene som har bestått kompetanseprøve har 63, eller ni av ti, grunnkompetanse etter lærekandidatløp som sin høyeste kompetanse. Av disse har siden en fullført en uspesifisert videregående opplæring. Seks har oppnådd fagbrev: anleggsmaskinførerfaget (1), barne- og ungdomsarbeiderfaget (2), omsorgsarbeiderfaget (1), aktivitørfaget (1) og institusjonskokkfaget (1). En har oppnådd svennebrev i fotograffaget.

Tabell 3.7. Høyest oppnådde kompetanse i undersøkelsens seks elevgrupper. Prosent og antall i hver gruppe. N=998

Utdanningsnivå	1		2		3		4		5		6	
	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N
Grunnskole	97,5	197	100	44	87,5	7	0	0	0	0	0	0
Uspesifisert vider. opplæring	1,0	2	0	0	0	0	1,1	1	0	0	0	0
Grunnkompetanse med avlagt kompetanseprøve	0	0	0	0	0	0	88,7	63	95,5	21	0	0
Fag-/svennebrev	1,5	3	0	0	12,5	1	9,9	7	4,5	1	97,1	632
Fagskole o.l.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1,7	11
Høyere utdanning lavere nivå	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1,2	8
Alle	100	202	100	44	100	8	100	71	100	22	100	651

Gruppe 1: Spesialundervisning i større grupper

Gruppe 2: Lærekandidater og praksisbrevkandidater sluttet

Gruppe 3: Lærekandidater og en praksisbrevkandidat ikke bestått

Gruppe 4: Lærekandidater bestått

Gruppe 5: Praksisbrevkandidater bestått

Gruppe 6: Lærlinger bestått

Tjuen av de tjueto som har oppnådd grunnkompetanse etter å ha vært praksisbrevkandidater har denne kompetansen som sin høyeste kompetanse. Dette betyr at de ikke har fullført noe mer utdanning. En av de tidligere praksisbrevkandidatene har senere bestått svenneprøve i tømmerfaget og har dette som sin høyeste kompetanse.

At sju tidligere lærekandidater og en tidligere praksisbrevkandidat har fullført læretida og oppnådd fag-/svennebrev er interessant sett i relasjon til drøftingene i kapittel 2 knyttet til målgruppeforskyvningen for praksisbrevet under implementeringen av forsøket med praksisbrev. Fra å ha hatt elever som ikke sikter mot fag-/svennebrev som målgruppe, skjedde det en dreining slik at praksisbrevutdanningen ble vurdert som et alternativ til fag-/svennebrev. Nå viser det seg altså at aktørens valg og handlinger i praksisfeltet ikke er i samsvar med denne målgruppeforskyvningen, og at målgruppen i all hovedsak har blitt ungdom som avslutter videregående opplæring etter å ha oppnådd grunnkompetanse som lære- eller praksisbrevkandidat.

Blant de 651 med fag-/svennebrev fra perioden 2009-2012, har nesten alle (97,1 prosent) ikke tatt mer kompetansegivende utdanning, slik at dette er deres høyeste utdanningsnivå. Elleve av disse 651 har tatt fagskole eller annen utdanning på mellomnivå, og dette er deres høyeste utdanningsnivå. Åtte av disse 651 har fullført en høyere utdanning på lavere nivå (bachelor eller fireårig høyere utdanning), og for disse er dette deres høyest oppnådde utdanning.

Vi ser at de aller fleste i de utdanningsgruppene vi studerer her, har forblitt på det utdanningsnivået de avsluttet med i perioden 2009-2012, og som er grunnlaget for at de inngår i denne studien. Noen har gått videre og tatt utdanning ut over dette nivået. Det gjelder

- fem av de 202 med spesialundervisning i større grupper (tre prosent)
- ingen blant de 44 lære- og praksisbrevkandidater som har sluttet
- én av de åtte lære- og praksisbrevkandidatene som ikke besto kompetanseprøven
- åtte av de 71 lærekandidatene som besto kompetanseprøven (11 prosent)
- én av de 22 praksisbrevkandidatene som besto kompetanseprøven
- nitten av de 651 med fag-/svennebrev (tre prosent)

Vi kan oppsummere at de aller fleste som avsluttet videregående opplæring med grunnkompetanse eller fag-/svennebrev i perioden 2009-2012, forblir på dette utdanningsnivået, og bare svært få tar mer kompetansegivende utdanning slik at de klatrer i utdanningshierarkiet og oppnår høyere kompetanse. Vi har fulgt dem en kort periode, slik at det er tenkelig at noen av disse kommer tilbake og tar mer utdanning seinere.

At noen av dem, men ikke mange, kommer tilbake til utdanningssystemet bekreftes av at atten personer i undersøkelsen var registrert i videregående opplæring i desember 2013. Det gjelder fem blant de med spesialundervisning i større grupper, to av lærekandidatene som hadde sluttet tidligere, to av lærekandidatene som hadde bestått, to av praksisbrevkandidatene som hadde bestått og sju tidligere lærlinger. Alle de sju lærlingene gikk på påbygging til generell studiekompetanse, mens de øvrige 11 som var i videregående i desember 2013, gikk på ulike yrkesfaglige Vg1- eller Vg2-tilbud.

Til slutt nevner vi at i alt 58 personer i undersøkelsen har avtjent verneplikt. Ingen avtjente verneplikt i desember 2013. Alle, med unntak av fire personer, avtjente 10, 11 eller 12 måneders verneplikt. Av de 58 som avtjente verneplikt hadde 54 vært lærlinger, tre var lærekandidater som hadde bestått kompetanseprøven, og en var praksisbrevkandidat som hadde bestått kompetanseprøve. Blant de som hadde hatt spesialundervisning i større grupper, avbrutt lærekandidatutdanningen eller ikke bestått kompetanseprøven, fant vi ingen som hadde avtjent verneplikt.

3.4 Erfaring fra arbeidslivet

Når vi i dette kapitlet og senere i rapporten skal se på erfaring med arbeidslivet, samt posisjon i arbeidsmarked og utdanning, benytter vi SSB-registerdata over personers aktivitet i arbeidsmarked og utdanning. En og samme person ha flere registreringer i SSBs registre, f.eks. er det mulig å være registrert som mottaker av en eller annen form for offentlig støtte og samtidig være sysselsatt (man kan kombinere deltidsjobb med mottak av offentlig støtte) eller å være registrert både som student og sysselsatt (mange studenter jobber ved siden av studiene). SSB tildeler hver person, etter noen definerte regler, en hovedbeskjeftigelse (Nerland m.fl. 2011). Denne statusen registreres i den tredje uken i november hvert år. Når vi analyserer posisjon i arbeidsmarked og utdanning i denne rapporten tar vi utgangspunkt i personenes hovedbeskjeftigelse i referanseuken i november hvert år.

I dette kapitlet presenterer vi noen analyser av erfaring med arbeidslivet etter avsluttet videregående opplæring for de seks gruppene i vår undersøkelse. Vi har undersøkt erfaring med arbeidslivet på flere måter. De vi omtaler som å være i jobb, i arbeid eller sysselsatt er personer som er i ordinært arbeid, og som har dette som hovedbeskjeftigelse. Innledningsvis i dette kapitlet skiller vi ikke på hel- og deltidsarbeid, men inkluderer alle gruppene sysselsatte blant de som er i jobb. Helt til slutt ser vi på erfaring med hel- og deltidsarbeid samt å være mottaker av offentlig støtte.

Hvor raskt kom de i arbeid?

Vi starter med å se på hvor raskt personene i de ulike gruppene i undersøkelsen kom i arbeid (tabell 3.8). Vi ser at andelen som kom i jobb samme året som de var ferdige var størst blant lærlingene, hele ni av ti av disse kom i jobb med en gang. Vi ser imidlertid at også blant praksisbrevkandidatene som har bestått kompetanseprøven er det svært mange som kom i jobb med en gang, hele 19 av de 22 personene. Når vi ser på hele «raskt-i-jobb»-profilen til disse to gruppene, ser vi at lærlingene og praksisbrevkandidatene ligner på hverandre. Dette, at praksisbrevkandidatene kom like raskt i jobb som lærlingene, er et interessant og kanskje noe overraskende funn.

Tabellen viser at det var færre som kom i jobb med en gang blant lærekandidatene med bestått kompetanseprøve. Men vi ser også at blant de åtte lærekandidatene som strøyk til kompetanseprøven var det mange – seks av åtte – som kom seg i jobb med en gang. «Raskt-i-jobb»-profilen til lærekandidater som har bestått henholdsvis strøket er altså relativt lik. Kanskje er dette overraskende, men vi minner om at lærekandidatene som ikke besto (gruppe 3 i tabellen) bare utgjør åtte personer, slik at bastante konklusjoner bør unngås. Mer interessant er det kanskje å merke seg at blant de med bestått kompetanseprøve kom praksisbrevkandidatene raskere i jobb enn lærekandidatene.

Tabell 3.8. Hvor raskt kom de i jobb etter endt videregående opplæring? Prosent og antall i hver gruppe. N=998

Gruppe	1		2		3		4		5		6	
	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N
A	50,5	102	38,6	17	(12,5)	1	15,5	11	(4,5)	1	2,8	18
B	34,7	70	45,5	20	(75,0)	6	70,4	50	(86,4)	19	89,9	585
C	10,9	22	6,8	3	(12,5)	1	8,5	6	(9,1)	2	6,3	41
D	4,0	8	9,1	4	(0)	0	5,6	4	(0)	0	1,1	7
Alle	100	202	100	44	100	8	100	71	100	22	100	651

Gruppe 1: Spesialundervisning i større grupper

Gruppe 2: Lærekandidater og praksisbrevkandidater sluttet

Gruppe 3: Lærekandidater og en praksisbrevkandidat ikke bestått

Gruppe 4: Lærekandidater bestått

Gruppe 5: Praksisbrevkandidater bestått

Gruppe 6: Lærlinger bestått

A: Kom ikke i jobb

B: Med en gang

C: Etter ett år

D: Etter to år

Videre ser vi at lærekandidatene og praksisbrevkandidatene som sluttet og ikke gikk opp til kompetanseprøve, har kommet rett i jobb i mindre grad. Her er det også langt større andel som ikke har fått seg jobb i det hele tatt, nesten 40 prosent. I denne gruppen finner vi også størst andel som har brukt to år på å få seg arbeid. Vi ser her en indikasjon på at når man som lære- eller praksisbrevkandidat ikke går opp til kompetanseprøve, så kommer man i en svakere posisjon i arbeidsmarkedet enn de som går opp til kompetanseprøve og stryker. Det kan se ut som at det lønner seg å holde ut, og ikke slutte før man er ferdig. Men igjen; den ene gruppen vi sammenligner med består av bare åtte personer, og resultatet kan være tilfeldig.

Til slutt ser vi i tabell 3.8 at de som har hatt spesialundervisning i større grupper er de som i minst grad har kommet i arbeid samme året som de avsluttet videregående opplæring. Dette gjelder bare hver tredje i denne gruppen, mens annen hver person i denne gruppen ikke fikk seg jobb i det hele tatt. Til sammen 15 prosent i denne gruppen brukte ett eller to år på å komme i arbeid. Vi ser at «raskt-i-jobb»-profilen til de som har hatt spesialundervisning i større grupper og de som har avbrutt et lærekandidatløp, til en viss grad ligner på hverandre.

Stabilitet, avbrudd og antall år i arbeid

Etter å ha sett på hvor raskt de ulike gruppene kom i jobb, skal vi nå se på i hvor stor grad de forble i jobb etter at de først var begynt, og også hvor lenge de forble sysselsatt (tabellene 3.9 og 3.10).

I tabell 3.9 ser vi først på de som kom i jobb med en gang og forble i jobb. For det første ser vi at det er blant lærlingene denne andelen er størst, noe over åtte av ti. Denne fordelingen er identisk med siste linje i tabell 3.10, de som var i jobb hele tiden etter at de hadde avsluttet videregående og frem til november 2012. For det andre ser vi at det er forholdsmessig færre – litt over halvparten – som kom i jobb med en gang og ble i jobb blant lære- og praksisbrevkandidater som har gått opp til kompetanseprøve, enten de har bestått eller ikke. Og for det tredje ser vi at andelen er lavest, om lag tre av ti blant elever som har hatt spesialundervisning i større grupper og blant lærekandidatene som avbrøt utdanningen.

Tabell 3.9. I hvor stor grad forble de i jobb? Prosent og antall i hver gruppe. N=998

Gruppe	1		2		3		4		5		6	
	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N
A	50,5	102	38,6	17	(12,5)	1	15,5	11	(4,5)	1	2,8	18
B	5,9	12	20,5	9	(0)	0	9,9	7	(18,2)	4	3,5	23
C	4,5	9	4,5	2	(12,5)	1	9,9	7	(13,6)	3	6,3	41
D	10,4	21	4,5	2	(12,5)	1	8,5	6	(9,1)	2	5,5	36
E	28,7	58	31,8	14	(62,5)	5	56,3	40	(54,5)	12	81,9	533
Alle	100	202	100	44	100	8	100	71	100	22	100	651

Gruppe 1: Spesialundervisning i større grupper

Gruppe 2: Lærekandidater og praksisbrevkandidater sluttet

Gruppe 3: Lærekandidater og en praksisbrevkandidat ikke bestått

Gruppe 4: Lærekandidater bestått

Gruppe 5: Praksisbrevkandidater bestått

Gruppe 6: Lærlinger bestått

A: Kom ikke i jobb

B: To-tre år uten jobb

C: Jobb med en gang, ett avbrudd

D: Jobb etter et år, ble i jobb

E: Jobb med en gang, ble i jobb

Andelene som ikke kom i jobb er lavest – bare 2,8 prosent – blant lærlingene. Også blant praksisbrevkandidatene som besto kompetanseprøven er det få som aldri har vært i jobb, en av 22. Størst andel som ikke kom i jobb finner vi blant de som har hatt spesialundervisning i større grupper; halvparten av disse har aldri vært i jobb. Også blant praksisbrevkandidatene og lærekandidatene som avbrøt utdanningen er det mange som aldri har vært i arbeid, 17 av 44 personer. Vi ser også her at de med spesialundervisning i større grupper og de som har avbrutt et grunnkompetanseløp er de to gruppene som kommer dårligst ut. De som har gjennomført, men ikke bestått et grunnkompetanseløp og de lærekandidatene som har bestått et grunnkompetanseløp, kommer omtrent likt ut med henholdsvis en av åtte og 11 av 71 som aldri kom i jobb.

Tabell 3.10. Hvor stor andel av tiden etter avsluttet videregående opplæring har de vært i jobb? Prosent og antall i hver gruppe. N=998

Gruppe	1		2		3		4		5		6	
	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N
A	50,5	102	38,6	17	(12,5)	1	15,5	11	(4,5)	1	2,8	18
B	5,9	12	20,5	9	(0)	0	7,0	5	(18,2)	4	2,3	15
C	7,9	16	4,5	2	(12,5)	1	11,3	8	(4,5)	1	4,6	30
D	6,9	14	4,5	2	(12,5)	1	9,8	7	(18,2)	4	8,5	55
E	28,7	58	31,8	14	(62,5)	5	56,3	40	(54,5)	12	81,9	533
Alle	100	202	100	44	100	8	100	71	100	22	100	651

Gruppe 1: Spesialundervisning i større grupper

Gruppe 2: Lærekandidater og praksisbrevkandidater sluttet

Gruppe 3: Lærekandidater og en praksisbrevkandidat ikke bestått

Gruppe 4: Lærekandidater bestått

Gruppe 5: Praksisbrevkandidater bestått

Gruppe 6: Lærlinger bestått

A: Kom ikke i jobb

B: Ett av tre eller ett av fire år (25-33%)

C: Ett av to eller to av fire år (50%)

D: To av tre eller tre av fire år (67-75%)

E: Hele tiden

Når det gjelder de andre gruppene i begge tabellene (B-D) er det ingen systematisk variasjon. Personene i disse gruppene har ikke vært i jobb hele tiden etter at de avsluttet videregående. Dette er målt på litt ulikt vis i de to tabellene. I tabell 3.9 viser vi stabilitet i tilknytningen til arbeidsmarkedet, i tabell 3.10 viser vi samlet tid i jobb. Begge tabellene viser at praksisbrevkandidatene som kom raskt i jobb på linje med lærlingene, ikke har vært i jobb like lenge, de er mer utsatt for avbrudd, det vil si at de går mer inn og ut av arbeidsmarkedet enn lærlingene. Og vi ser også at de er mer ustabile i forhold til arbeidsmarkedet enn lærekandidatene som har bestått kompetanseprøven, mens det blant lærekandidatene, som vi allerede har kommentert, er større andel som ikke har fått jobb i det hele tatt. Vi ser altså at den ene gruppen kommer best ut på et mål, og den andre på et annet, så konklusjonen er kanskje at i hovedsak kommer lære- og praksisbrevkandidater like godt ut på arbeidsmarkedet.

Bevegelser inn og ut av arbeidslivet

Vi har over sett på hvor raskt personene i undersøkelsen kom i arbeid, stabilitet og avbrudd samt antall år de var sysselsatt. I vedlegg presenterer vi seks figurer som viser bevegelser inn og ut av arbeidslivet for de seks gruppene i undersøkelsen. Disse figurene understøtter det vi har vist i tabellene 8-10, og gir også et litt mer detaljert innblikk i de bevegelsene som ligger bak de mønstrene vi ser i disse tre tabellene.

I figur V1 ser vi at i gruppe 1, elever som har hatt spesialundervisning i større gruppe, er det store andeler som er utenfor arbeidslivet allerede det første året etter at de har avsluttet videregående opplæring. Dette gjelder både de som avsluttet i 2010, 2011 og 2012, og andelene som havner utenfor arbeidslivet med en gang varierer fra ca. 40 til ca. 50 prosent. Vi ser også at relativt store andeler av de som havner utenfor når de er ferdige med videregående opplæring, forblir utenfor. Vi observerer en viss bevegelse inn i arbeidsmarkedet fra de som er utenfor, men dette gjelder ikke mange. Noen av disse elevene fortsetter i utdanning, men det er få.

Også blant de som har avbrutt et løp mot planlagt grunnkompetanse, havnet mange utenfor arbeidslivet rett etter avsluttet videregående (figur V2). Blant de som avsluttet i 2009 er det relativt stor stabilitet i denne gruppen. De som kom i arbeid forble stor sett i arbeid, og de som havnet utenfor ble i stor grad utenfor. Det samme gjelder de som avsluttet i 2011. Blant de som avsluttet i 2010 er bildet litt annerledes, her er det litt større bevegelser mellom de som er utenfor og de som er i arbeidsmarkedet. Det er få i denne gruppen som vender tilbake til utdanning, og det gjelder alle år. Alle de tre som avsluttet i 2012 havnet utenfor arbeidslivet.

Gruppe tre består av åtte personer som har gått opp til kompetanseprøve, men strøket. Majoriteten av disse kommer i jobb med en gang, og de forblir i jobb (figur V3). Én person havner utenfor etter å ha vært i jobb, mens én kommer tilbake til jobb etter å ha startet utenfor. Ingen av disse åtte vender tilbake til utdanning. Det vi finner for denne gruppen er kanskje noe overraskende. Man kunne forvente at de som stryker til kompetanseprøven ville klare seg dårlig i arbeidsmarkedet, men for disse åtte personene skjer det motsatte.

Blant lærekandidatene som avsluttet i 2009 og 2011 og som besto kompetanseprøven ser vi av figur V4 at mange kommer i jobb med en gang. Vi ser også at mange forblir i jobb og at få forsvinner ut av arbeidslivet. Også blant de som avsluttet i 2012 kom mange i arbeid med en gang. Blant de lærekandidatene som avsluttet i 2010 er bildet annerledes. Her ser vi av figur V4 at mange – 10 av 24 – havnet utenfor arbeidsmarkedet det samme året som de avsluttet, og vi ser også at mange av dem forble utenfor. Dette viser at de 11 personene i denne gruppen som ikke kom i jobb i det hele tatt (se tabell 3.9), i hovedsak var blant lærekandidater som avsluttet sin utdanning i 2010. Blant lærekandidatene som besto kompetanseprøven var det svært få som vendte tilbake til utdanning. Her skilte de seg fra praksisbrevkandidater som besto kompetanseprøven.

Figur V5 viser at blant praksisbrevkandidater som har bestått kompetanseprøven er det svært mange som kommer i jobb med en gang. Blant de tolv som avsluttet i 2010, skjer det imidlertid en betydelig avskalling blant de 10 som kom rett i jobb. Tre av disse havner utenfor arbeid etter et år, mens to fortsetter med utdanning. Blant disse tolv observerer vi altså en viss ustabilitet i forhold til deltakelse i arbeidslivet. Blant de fem som avsluttet i 2011 kom alle i jobb og fire av dem var i jobb også året etter, mens en fortsatte i utdanning. Blant de fem som avsluttet i 2012 gikk fire rett ut i jobb, mens en sto uten jobb.

Blant lærlingene (figur V6) er det slik at mange kommer i jobb med en gang og blir der. Det er få som fortsetter med mer utdanning, og det er også få som først er kommet i jobb som havner utenfor arbeidsmarkedet.

Erfaring med heltidsarbeid

Vi har sett på hvilken erfaring personene i undersøkelsen har med heltidsarbeid. I tabell 3.11 ser vi at det er lærlingene som har størst erfaring med heltidsarbeid, nesten 55 prosent har vært i heltidsarbeid

hele tiden etter at de avsluttet videregående opplæring. Vi merker oss også at blant praksisbrevkandidatene som har bestått kompetanseprøven, var det bare en person som har hatt heltidsarbeid hele tiden etter avsluttet videregående opplæring. Vi ser også at mange – sju av 22 – av disse er uten heltidserfaring i det hele tatt. På den andre siden ser vi at nesten halvparten – ni av 22 – i denne gruppen har heltidserfaring fra 50 til 75 prosent av tiden etter avsluttet videregående. Ingen andre grupper har så stor andel med heltidserfaring mellom 50 og 75 prosent av tiden.

Tabell 3.11. Erfaring med heltidsarbeid. Prosent og antall i hver gruppe. N=998

Gruppe	1		2		3		4		5		6	
	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N
A	17,8	36	20,5	9	(12,5)	1	25,4	18	(31,8)	7	14,0	91
B	50,5	102	38,6	17	(12,5)	1	15,5	11	(4,5)	1	2,8	18
C	5,9	12	13,6	6	(0)	0	4,2	3	(18,2)	4	6,8	44
D	7,4	15	9,1	4	(12,5)	1	16,9	12	(18,2)	4	10,6	69
E	3,5	7	4,5	2	(12,5)	1	5,6	4	(22,7)	5	11,1	72
F	14,9	30	13,6	6	(50,0)	4	32,4	23	(4,5)	1	54,8	357
Alle	100	202	100	44	100	8	100	71	100	22	100	651

Gruppe 1: Spesialundervisning i større grupper

Gruppe 2: Lærekandidater og praksisbrevkandidater sluttet

Gruppe 3: Lærekandidater og en praksisbrevkandidat ikke bestått

Gruppe 4: Lærekandidater bestått

Gruppe 5: Praksisbrevkandidater bestått

Gruppe 6: Lærlinger bestått

A: Ikke heltidserfaring

B: Kom ikke i jobb

C: Ett av tre eller ett av fire år (25-33%)

D: Ett av to eller to av fire år (50%)

E: To av tre eller tre av fire år (67-75%)

F: Hele tiden

Når vi sammenligner lærekandidater og praksisbrevkandidater som har bestått kompetanseprøven, ser vi at lærekandidatene har mer erfaring med heltidsarbeid enn praksisbrevkandidatene. Det er betydelig større andel blant lærekandidatene som har vært i heltidsarbeid hele tiden etter avsluttet videregående opplæring, det er lavere andeler som har heltidserfaring i noen av årene, og det er lavere andel som ikke har heltidserfaring i det hele tatt. Oppsummert kan vi si at lærekandidatene kommer bedre ut enn praksisbrevkandidatene når det gjelder erfaring med heltidsarbeid.

Igjen ser vi en relativt lik profil blant elever som har hatt spesialundervisning i større grupper og elever som har avbrutt et grunnkompetanseløp: I begge gruppene er det høye andeler uten jobb eller uten heltidserfaring og lave andeler med heltidserfaring, både deler av tiden og hele tiden etter at de avsluttet videregående.

Erfaring med deltidsarbeid

Vi har sett på hvilken erfaring personene i undersøkelsen har med deltidsarbeid (tabell 3.12).

Tabell 3.12. Erfaring med deltidsarbeid. Prosent og antall i hver gruppe. N=998

Gruppe	1		2		3		4		5		6	
	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N
A	35,1	71	34,1	15	(87,5)	7	56,3	40	(72,7)	16	72,4	471
B	50,5	102	38,6	17	(12,5)	1	15,5	11	(4,5)	1	2,8	18
C	8,0	16	22,7	10	(0)	0	12,7	9	(13,6)	3	14,1	92
D	6,4	13	4,6	2	(0)	0	15,5	11	(9,0)	2	10,8	70
Alle	100	202	100	44	100	8	100	71	100	22	100	651

Gruppe 1: Spesialundervisning i større grupper

Gruppe 2: Lærekandidater og praksisbrevkandidater sluttet

Gruppe 3: Lærekandidater og en praksisbrevkandidat ikke bestått

Gruppe 4: Lærekandidater bestått

Gruppe 5: Praksisbrevkandidater bestått

Gruppe 6: Lærlinger bestått

A: Ikke deltidsarbeid

B: Kom ikke i jobb

C: Et av tre, et av fire, et av to eller to av fire år (25-50%)

D: To av tre, tre av fire år eller hele tiden (67-100%)

Tabell 3.12 viser at lærlingene og praksisbrevkandidatene ligner på hverandre når det gjelder erfaring med deltidsarbeid. Det er der vi finner flest uten slik erfaring, og deltidsarbeids-profilen er relativt lik for de to gruppene. Lærekandidatene med bestått kompetanseprøve har færre uten deltids erfaring, og er den gruppen med størst andel med flest års deltids erfaring.

Vi ser at ingen av de åtte som ikke besto kompetanseprøven har deltids erfaring. Blant de med spesialundervisning i større grupper og de som avbrøt grunnkompetanseløp, har hver tredje ingen erfaring med deltidsarbeid. De med avbrutt grunnkompetanseløp kommer noe bedre ut, fordi det er færre som ikke kom i jobb og flere med deltids erfaring enn blant de med spesialundervisning i større grupper.

Erfaring med å være mottaker av offentlig støtte

Som vi har gjort rede for i innledningen til avsnitt 3.4, har vi tatt utgangspunkt i personenes hovedbeskjeftigelse slik SSB har definert dette i det ovenstående. Nå skal vi se på en annen type variabel. Det er en variabel som viser alle som mottok en eller annen form for offentlig støtte, også om de av SSB er gitt en annen hovedbeskjeftigelse.

Tabell 3.13. Erfaring med mottak av offentlig støtte. Prosent og antall i hver gruppe. N=998

Gruppe	1		2		3		4		5		6	
	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N
A	13,9	28	31,8	14	(12,5)	1	40,8	29	(72,7)	16	83,1	541
B	20,3	41	11,4	5	(50,0)	4	28,2	20	(9,1)	2	12,7	83
C	32,2	65	27,3	12	(25,0)	2	9,9	7	(13,6)	3	2,5	16
D	33,4	68	29,6	13	(12,5)	1	21,2	15	(4,5)	1	1,7	11
Alle	100	202	100	44	100	8	100	71	100	22	100	651

Gruppe 1: Spesialundervisning i større grupper

Gruppe 2: Lærekandidater og praksisbrevkandidater sluttet

Gruppe 3: Lærekandidater og en praksisbrevkandidat ikke bestått

Gruppe 4: Lærekandidater bestått

Gruppe 5: Praksisbrevkandidater bestått

Gruppe 6: Lærlinger bestått

A: Ingen erfaring med dette

B: Ett års erfaring

C: To års erfaring

D: Tre – fire års erfaring

Tabell 3.13 viser at erfaringen med å være mottaker av offentlig støtte er størst blant elever som har hatt spesialundervisning i større grupper og blant lærekandidater som avbrøt utdanningen. Her er det mange med mye erfaring i å være støttemottaker, og få med lite slik erfaring. Erfaringen med å være støttemottaker er minst blant lærlingene og praksisbrevkandidatene. I begge disse gruppene er det få med lang og mange med ingen erfaring i å være støttemottaker.

Vi merker oss at det er relativt stor andel blant lærekandidatene som besto kompetanseprøven som har lang, tre – fire års, erfaring med å være mottaker av offentlig støtte. Vi ser også at blant de åtte som ikke besto kompetanseprøven er det mange med stor erfaring i å motta offentlig støtte, sju av de åtte har mottatt slik støtte, fire av dem riktignok bare ett år.

Oppsummering om tilknytning til arbeidslivet i årene 2009-2012

Vi har over sett på noen variabler som måler ulike sider ved tilknytning til arbeidslivet: Hvor raskt kom man i jobb, stabilitet, avbrudd og antall år i arbeid, bevegelser inn og ut av arbeidslivet og hvor mye erfaring man hadde med heltidsarbeid, deltidsarbeid og med å være mottaker av offentlig støtte.

På alle disse målene er det selvsagt lærlingene som kommer best ut. Det er flere blant dem enn i noen av de andre gruppene som kommer i jobb med en gang, som forblir i jobb uten avbrudd, som har færrest bevegelser ut av arbeidslivet, som har mest erfaring med heltidsarbeid, som har liten erfaring med deltidsarbeid og som har minst erfaring med å være mottaker av offentlig støtte. Dette er slik det bør være. De har fullført en fagutdanning som kvalifiserer for direkte inntreden i arbeidsmarkedet. Også Markussen (2014) fant at oppnådd fag-/svennebrev med svært stor sannsynlighet fører folk rett inn i arbeidslivet.

På den andre siden fant vi at de som har vært elever og hatt spesialundervisning i større grupper, og som har gjennomført en tre-fire-årig opplæring, er den gruppen i vår undersøkelse som har den svakeste posisjonen i arbeidslivet. Halvparten av dem kom aldri i jobb og bare en av tre kom i jobb med en gang. Det er blant disse vi fant den laveste andelen som forble i jobb uten avbrudd (riktignok er det svært mange av de i denne gruppen som faktisk kom i jobb med en gang, som forble i jobb hele tiden). I denne gruppen fant vi også flest som havnet utenfor arbeidslivet med en gang, og med få bevegelser inn i arbeidslivet. Det er få i denne gruppen som har hatt heltidsarbeid, mens mange har erfaring med å være mottaker av offentlig støtte. At disse kommer i en svak posisjon i arbeidsmarkedet er også å forvente. De har store faglige eller andre vansker, de har ikke fullført og bestått hele Vg1 og har dermed svake formelle kvalifikasjoner i forhold til arbeidsmarkedet. Man kan kanskje si at det er overraskende at så mange som halvparten av denne gruppen faktisk har fått erfaring med arbeidslivet, man kunne kanskje forventet at deres posisjon hadde vært enda svakere.

Hva så med de fire andre gruppene i undersøkelsen, de som har vært i løp mot grunnkompetanse enten som lærekandidater eller praksisbrevkandidater? Når det gjaldt å komme raskt i jobb, så vi at praksisbrevkandidatene med bestått kompetanseprøve kom raskt i jobb i samme grad som lærlingene. Men når vi undersøkte om de forble i jobb hele tiden etter at de først hadde fått jobb, så gjaldt dette betydelig færre blant praksisbrevkandidatene enn blant lærlingene. Praksisbrevkandidatene har i mye større grad vært inn og ut av jobb, det vil si at de har flere avbrudd i jobbkarrieren enn lærlingene. Det var også flere blant dem som hadde lengre avbrudd fra arbeidslivet. Vi fant også at det var betydelig flere blant disse som ikke hadde erfaring, og knapt noen (en av 22) hadde vært i heltidsarbeid hele tiden etter avsluttet videregående opplæring. Når det gjaldt å ha vært mottaker av offentlig støtte var det få sammenlignet med de andre gruppene; her lignet praksisbrevkandidatene på lærlingene. Oppsummert: Praksisbrevkandidatene kommer raskt i jobb, gruppen preges av å være inn og ut av jobb, relativt mange får aldri heltidsarbeid, men de er i relativt liten grad (på linje med lærlingene) mottakere av offentlig støtte.

Blant lærekandidatene med bestått kompetanseprøve var det færre som kom i jobb med en gang, sammenlignet både med lærlingene og praksisbrevkandidatene og det var flere som ikke kom i jobb i det hele tatt. Så langt ser det altså ut til at praksisbrevkandidatene har en bedre posisjon i arbeidsmarkedet enn lærekandidatene. Men når det gjelder de som forble i jobb hele tiden etter at de først var kommet i arbeid, så skiller ikke disse gruppene seg vesentlig fra hverandre. Også noen lærekandidater har vært inn og ut av arbeidslivet, slik som praksisbrevkandidatene, men det er færre som har mange år uten jobb. Vi merker oss at situasjonen for lærekandidatene var betydelig verre for de som avsluttet i 2010 enn i de øvrige årene, her var det svært mange som forble uten arbeid med en gang de var ferdige med videregående. Det er dessuten betydelig flere blant lærekandidatene enn blant praksisbrevkandidatene som har vært i heltidsarbeid hele tiden etter at de kom i jobb. Men vi ser også at langt flere lærekandidater (42 av 71) enn praksisbrevkandidater (6 av 22) har mottatt offentlig støtte etter at de var ferdige med videregående opplæring. Oppsummert: Lærekandidatene kommer seinere i jobb enn praksisbrevkandidatene, men har et noe mer stabilt forhold til arbeidslivet: Begge grupper er litt inn og ut av jobb, men det er færre blant lærekandidatene med flere år uten jobb og langt flere med heltidsarbeid. På den annen side er det flere mottakere av offentlig støtte blant lærekandidatene. Alt i alt er det derfor ikke mulig å konkludere at en av disse gruppene får jobb og oppnår et mer stabilt forhold til arbeidsmarkedet enn den andre.

Sju av lærekandidatene og en av praksisbrevkandidatene som gikk opp til kompetanseprøve de årene vi studerer (2009-2012), besto ikke prøven. Seks av disse åtte kom i jobb med en gang, og en kom aldri i jobb. Fem var i jobb hele tiden frem til november 2012 og bare to av dem hadde et års avbrudd fra arbeidslivet. Fire av de åtte hadde heltidsarbeid hele tiden, mens en av dem aldri har hatt heltidsjobb. Sju av dem har mottatt offentlig støtte i perioden. Oppsummert: De sju lærekandidatene og den ene praksisbrevkandidaten som ikke besto kompetanseprøven har kommet like godt ut på arbeidsmarkedet som lærekandidater og praksisbrevkandidater som har bestått kompetanseprøven. De er få, og dette kan skyldes tilfeldigheter, men vi vil likevel betegne dette som et overraskende funn. Man kunne forventet at disse ville ha en svakere posisjon i arbeidsmarkedet enn de faktisk har, og

som vi skal se av den multivariate analysen som følger i kapittel 3.7, så endres dette bildet når vi kontrollerer for foreldres utdanning, kjønn og majoritets-/minoritetstilhørighet, samt elevenes tiende-klasse-karakterer.

Noen av lære- og praksisbrevkandidatene avbrøt utdanningen før de var ferdige. Når vi sammenligner med de andre gruppene i undersøkelsen, ser vi at de ligner mest på de som har hatt spesialundervisning i større grupper. Det er litt flere blant disse slutterne som kom i jobb med en gang enn blant de med spesialundervisning, men langt færre enn i noen av de andre gruppene. Likedan er det noen færre enn blant spesialundervisningselevne som ikke kom i jobb, men langt flere enn i de andre gruppene. Nå det gjelder stabilitet i arbeidslivet har slutterne også en profil som ligner på spesialundervisningsgruppen, med det unntaket at det er flere blant slutterne som har flere år uten jobb. Det var relativt mange i denne gruppen som havnet utenfor arbeidslivet rett etter avsluttet videregående. Også for erfaring med heltidsarbeid ligner de to gruppene på hverandre; her er unntaket at blant slutterne er det flere som har få års erfaring med heltidsarbeid. Det er større andel blant de med spesialundervisning som har mottatt offentlig støtte i perioden enn blant slutterne. Oppsummert: De som har avbrutt grunnkompetanseløp kommer ut i arbeidsmarkedet på linje med de som har hatt spesialundervisning i større grupper. De er færre som forblir uten jobb, men blant de som først kommer i jobb i de to gruppene er stabiliteten størst blant de som har hatt spesialundervisning.

Vi har undersøkt seks gruppers forhold til arbeidsmarkedet etter avsluttet videregående opplæring i perioden 2009-2012. De seks gruppene kan re-grupperes i tre. For det første er det lærlingene som har en svært gunstig posisjon i arbeidslivet: De fleste får jobb med en gang, de blir i jobb, de har heltidsarbeid og mottar i liten grad offentlig støtte.

For det andre er det de som har gått opp til kompetanseprøve: Enten det er som lærekandidat eller praksisbrevkandidat og enten de har bestått eller ikke, kommer de ut relativt likt. De har en svakere posisjon i arbeidslivet enn lærlingene, men i gjennomsnitt kom 70-85 prosent av dem i arbeid med en gang (men det er variasjon fra år til år), 55-63 prosent av dem ble i jobb i hele perioden etter at de hadde avsluttet videregående opplæring og fått jobb. Lærekandidatene oppnådde en mer stabil tilknytning til arbeidslivet enn praksisbrevkandidatene. I den siste gruppen var det større andel som ikke klarte å holde på jobben de fikk rett etter avsluttet videregående opplæring. Erfaring med heltidsarbeid varierer mellom disse tre gruppene. Også erfaring med å være mottaker av offentlig støtte varierer mellom disse tre gruppene, og her ser vi at praksisbrevkandidatene ligner mest på lærlingene, mens hele sju av de åtte som ikke besto kompetanseprøven har mottatt offentlig støtte i perioden.

Den tredje gruppen er de som har hatt spesialundervisning i større grupper og de som har avbrutt et planlagt løp mot grunnkompetanse. De kommer svakest ut når det gjelder posisjon på arbeidsmarkedet. De kommer i minst grad raskt i jobb og mange forblir uten jobb. Bare en av tre har arbeid hele tiden, svært få har heltidsarbeid hele tiden og mange (særlig blant de som har hatt spesialundervisning), har mottatt offentlig støtte. At de som har avbrutt planlagte løp mot grunnkompetanse kommer i en så svak posisjon på arbeidsmarkedet er kanskje ikke så overraskende, Det som kan virke overraskende er den store forskjellen mellom de som har gått opp til kompetanseprøve og strøket og de som har avbrutt et planlagt grunnkompetanseløp, altså at strykerne har klart seg så mye bedre enn slutterne i arbeidslivet. Dette er imidlertid i tråd med tidligere forskning. Både Frøseth (2008) og Markussen (2014) har funnet det samme i studier av overgang til arbeidsmarkedet: Strykerne klarer seg bedre enn slutterne.

3.5 Arbeidsmarkedsstatus 2012

Vi har foran sett på erfaring i arbeidsmarkedet i perioden etter avsluttet videregående opplæring og frem til november 2012. Nå skal vi fokusere på arbeidsmarkedsstatus i november 2012 for personene i undersøkelsen, og vi benytter fortsatt SSB-registerdata over personers aktivitet i arbeidsmarked og utdanning. I tabell 3.14 viser vi en grovinndeling av viktigste status for personene i undersøkelsen referanseuken i november 2012.

Tabell 3.14 viser at andelen som er sysselsatt er lavest blant de som har hatt spesialundervisning i større grupper og de som har avbrutt lærekandidatutdanningen. Blant disse er det også størst andeler som er utenfor arbeidsmarkedet. Videre ser vi at andelen sysselsatte er om lag den samme blant lærekandidater og praksisbrevkandidater som har gått opp til kompetanseprøve, henholdsvis 50 av 71 og 15 av 22, og også blant de åtte som ikke besto kompetanseprøven; her er seks av åtte sysselsatt. Andelen som er arbeidsledige eller mottar offentlig støtte er lavere enn blant de som har hatt spesialundervisning eller har avbrutt lærekandidatutdanning. Vestergaard (2013) fant at blant de som hadde gått opp til kompetanseprøve i Telemark 2000-2012 var 76 prosent i jobb høsten 2012, mens det gjaldt 54 prosent av de som ikke hadde avlagt kompetanseprøven. Dette er funn som er relativt sammenfallende med våre funn fra Akershus. Høyest andel sysselsatte finner vi blant de som har fullført en fagutdanning og har oppnådd fag- eller svennebrev. I denne gruppen er det knapt noen som mottar offentlig støtte eller er ledige. Dette er sammenfallende med funn hos Markussen (2014).

Tabell 3.14. Hovedbeskjeftigelse for undersøkelsens seks elevgrupper i november 2012. Grovinndeling. Prosent og antall i hver gruppe. N=998

Gruppe	1		2		3		4		5		6	
	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N
A	45,0	91	45,4	20	(75,0)	6	70,4	50	(68,1)	15	91,4	595
B	10,9	22	9,1	4	(0)	0	2,8	2	(13,6)	3	4,0	26
C	39,1	79	34,0	15	(25,0)	2	25,4	18	(18,1)	4	2,5	16
D	5,0	10	11,4	5	(0)	0	1,4	1	(0)	0	2,2	14
Alle	100	202	100	44	100	8	100	71	100	22	100	651

Gruppe 1: Spesialundervisning i større grupper

Gruppe 2: Lærekandidater og praksisbrevkandidater sluttet

Gruppe 3: Lærekandidater og en praksisbrevkandidat ikke bestått

Gruppe 4: Lærekandidater bestått

Gruppe 5: Praksisbrevkandidater bestått

Gruppe 6: Lærlinger bestått

A: Sysselsatt

B: Ordinær utdanning

C: Arbeidsledig eller mottaker av offentlig støtte

D: Utenfor arbeidsstyrken

I tabell 3.15 viser vi en mer detaljert fordeling av hovedbeskjeftigelse i november 2012. I det følgende omtaler vi arbeidsmarkedsstatus for hver av de seks gruppene særskilt.

Tabell 3.15. Hovedbeskjeftigelse for undersøkelsens seks elevgrupper i november 2012. Fininndeling. Prosent og antall i hver gruppe. N=998

Gruppe	1		2		3		4		5		6	
	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N
Sysselsatt heltid	28,7	58	22,7	10	(62,5)	5	45,1	32	(50)	11	71,0	462
Sysselsatt deltid	8,4	17	15,9	7	(0)	0	19,7	14	(4,5)	1	14,9	97
Hel-/deltid ukjent	7,9	16	6,8	3	(12,5)	1	5,6	4	(13,6)	3	5,5	36
Ordinær utd.	10,9	22	9,1	4	(0)	0	2,8	2	(13,6)	3	4,0	26
Helt arbeidsledig	5	10	0	0	(0)	0	8,5	6	(9,1)	2	1,1	7
Tiltaksdeltaker	3,5	7	4,5	2	(12,5)	1	2,8	2	(4,5)	1	0,3	2
Varig uføretrygdet	5,4	11	4,5	2	(0)	0	2,8	2	(0)	0	0,2	1
Annen off. støtte	25,2	51	25,0	11	(12,5)	1	11,3	8	(4,5)	1	0,9	6
Utenfor arbstyrken	5	10	11,4	5	(0)	0	1,4	1	(0)	0	2,2	14
Alle	100	202	100	44	100	8	100	71	100	22	100	651

Gruppe 1: Spesialundervisning i større grupper

Gruppe 2: Lærekandidater og praksisbrevkandidater sluttet

Gruppe 3: Lærekandidater og en praksisbrevkandidat ikke bestått

Gruppe 4: Lærekandidater bestått

Gruppe 5: Praksisbrevkandidater bestått

Gruppe 6: Lærlinger bestått

Gruppe 1: Spesialundervisning i større grupper

I denne gruppen var i alt 45 prosent sysselsatt, hvorav majoriteten (29 prosent av alle i gruppen) i heltidsstilling. Elleve prosent hadde ordinær utdanning som hovedbeskjeftigelse. Til sammen 44 prosent er verken sysselsatt eller i utdanning, hvorav majoriteten er mottakere av ulike former for offentlig støtte fra NAV. Fem prosent er helt arbeidsledig og litt over fem prosent er varig uføretrygdet. Tre og en halv prosent er på tiltak.

De elleve prosent i denne gruppen som hadde utdanning som hovedbeskjeftigelse i november 2012 utgjør 22 personer. Vi har sett nærmere på hvilken utdanning de var i (tabell 3.16). Vi ser at med unntak for de to som tar utdanning på mellom- eller høyere nivå, er utdanningene i tabellen relevante fortsettelser når de tidligere har hatt spesialundervisning på Vg1-nivå i større grupper i perioden 2009-2012. Disse utdanningene som de var i gang med i november 2012 var ikke avsluttet, slik at høyeste formelle utdanningsnivå for disse elevene, slik som for de aller fleste i denne gruppen, per november 2012 er grunnskole (fordi så godt som ingen av disse har fullført og bestått Vg1).

Tabell 3.16. Pågående utdanning november 2012 for elever som har avsluttet spesialundervisning i større grupper i årene 2009-2012

Utdanning	N
Folkehøgskole	8
Ulike grunnkompetanseløp	5
Uspesifisert videregående opplæring	2
Diverse Vg2	2
Lære	3
Mellomnivå eller høyere utdanning	2
I alt	22

Vi har også sett nærmere på de 91 i denne gruppen som var sysselsatt, og undersøkt om de var i relevant arbeid eller ikke (tabell 3.17). Dette skulle ideelt sett vært gjort ved å se på jobben de hadde i november 2012 relatert til den høyeste utdanningen de hadde på samme tidspunkt. Som vi vet har elevene i denne gruppen hatt spesialundervisning i større grupper, og opplæringen har vært på Vg1-nivå. SSB-data om disse elevene viser oss at de aller fleste av disse ikke har bestått Vg1, og derfor er formelt sett grunnskolen deres høyeste utdanning. Ved vurdering av relevans for disse, gjøres det derfor i forhold til utdanningsprogrammet der de hadde spesialundervisning på Vg1-nivå, selv om de ikke har fullført og bestått.

Tabell 3.17. Relevant jobb eller ikke for de som hadde arbeid som hovedbeskjeftigelse i november 2012 for elever som har avsluttet spesialundervisning i større grupper i årene 2009-2012. Antall. N=91

Utdanningsprogram	Relevant	Ikke relevant	Vet ikke	Totalt
Bygg- og anleggsgfag	6	4	0	10
Elektrofag	3	6	0	9
Design- og håndverksfag	0	2	0	2
Restaurant- og matfag	1	0	0	1
Helse- og sosialfag	6	5	0	11
Medier og kommunikasjon	0	0	0	0
Naturbruk	0	1	0	1
Teknikk- og industriell produksjon	9	4	0	13
Service og samferdsel	6	2	0	8
Alternativ opplæring	0	0	36	36
Alle	31	24	36	91

Der utdanningsprogram er kjent fant vi at blant de 55 som var i jobb i november 2012, var 31 personer, eller litt over halvparten i relevant arbeid, det vil si i arbeid som var direkte relatert til det utdanningsprogrammet de hadde gått på. F.eks. var det seks bygningsarbeidere blant de som hadde

gått på bygg- og anleggsgfag, seks pleie- og omsorgsarbeidere blant de som hadde gått på helse- og sosialfag og to maskinarbeidere blant de som hadde gått på teknikk- og industriell produksjon. De 24 som ikke var i relevant arbeid hadde en jobb som ikke kunne knyttes til det utdanningsprogram de hadde gått på, f.eks. når personer som hadde gått på bygg- og anleggsgfag eller teknikk- og industriell produksjon jobbet som pleie- og omsorgsarbeidere.

De som hadde hatt alternativ opplæring og som avsluttet opplæringen sin våren 2010, hadde ikke tilknytning til noe utdanningsprogram, slik at det er umulig å vurdere relevans for de 36 som er i jobb. Tre av de 202 i denne gruppen har oppnådd fag-/svennebrev i henholdsvis tømmerfaget, elektrikerfaget og frisørfaget. De jobber henholdsvis som byggarbeider, elektriker og et yrke innen personlig tjenesteyting, hvilket betyr at de har relevant arbeid.

Gruppe 2: Lærekandidater og praksisbrevkandidater som har sluttet

I denne gruppen finner vi at 20 av 44 var sysselsatte, og også her er majoriteten – 10 personer – heltids sysselsatt. Vi ser at fire personer er i ordinær utdanning. I alt 15 av de 44 er utenfor arbeid og utdanning, hvorav majoriteten er mottakere av ulike former for offentlig støtte fra NAV. Ingen er helt arbeidsledige, og to personer er varig uføretrygdet. To personer er på tiltak.

Av de fire som er i utdanning, er en i gang med delkurs innenfor studiespesialisering, en er i lære i hestefaget, en tar ex.phil. og en er i gang med en bachelor i industriell design. De to første er sannsynlige, de to siste kan mistenkes å være feilregistreringer når vi vet at dette er personer som har vært i gang med et grunnkompetanseløp som de har avbrutt.

Tabell 3.18. Relevant jobb eller ikke for de som hadde arbeid som hovedbeskjeftigelse i november 2012 og som har avbrutt lære-/praksisbrevkandidatløp 2009-2012. Antall. N=20

Utdanningsprogram	Relevant	Ikke relevant	Totalt
Bygg- og anleggsgfag	0	3	3
Design- og håndverksfag	0	3	3
Naturbruk	1	2	3
Teknikk- og industriell produksjon	3	4	7
Service og samferdsel	3	1	4
Alle	7	13	20

Vi har også sett nærmere på de 20 personer i denne gruppen som var sysselsatt (tabell 3.18). Disse har formelt sett grunnskole som sitt høyest oppnådde utdanningsnivå. Når vi vurderer yrkesrelevans for disse, ser vi på den jobben de har i forhold til utdanningsprogrammet hvor de fulgte og avbrøt et grunnkompetanseløp. Samlet ser vi at sju av de 20 sysselsatte var i relevant arbeid i november 2012, mens 13 personer ikke var det. Vi ser også at andelen i relevant arbeid varierer mellom de ulike utdanningsprogrammene disse elevene har gått på.

Gruppe 3: Lærekandidater og en praksisbrevkandidat som ikke har bestått

Denne gruppen består bare av åtte personer. Seks av disse er i jobb, hvorav fem i heltidsjobb. En er på tiltak og en mottar annen offentlig støtte. Av de seks som var i jobb hadde tre relevant arbeid; to som hadde gått bygg- og anleggsgfag og som jobbet som bygningsarbeidere, og en som hadde gått helse og sosialfag og som hadde arbeid som pleie- og omsorgsarbeider.

Gruppe 4: Lærekandidat bestått

I denne gruppen er 70 prosent sysselsatt, og majoriteten (45 prosent av alle i gruppen) er i heltidsjobb. Tre prosent (to personer) er i utdanning. De gikk henholdsvis på påbygging til generell studiekompetanse og fagskole. Til sammen 25 prosent er utenfor arbeid og utdanning, og de fleste av disse er mottakere av offentlig støtte (11 prosent av alle i gruppen) eller arbeidsledige (8,5 prosent av alle i gruppen). Tre prosent er på tiltak og tre prosent er varig uføretrygdet.

Vi har sett nærmere på de 50 i denne gruppen som var sysselsatt i november 2012, og vurdert om den jobben de var i er relevant i forhold til den utdanningen de har. Når vi vurderer yrkesrelevans for disse, ser vi på den jobben de har i forhold til utdanningsprogrammet de fulgte som lærekandidater.

Tabell 3.19 viser at av alle de 50 lærekandidatene som var i jobb i november 2012, var 32 av 50, det vil si nesten to av tre i relevant arbeid. Eksempler er tre bygningsarbeidere som hadde gått på bygg- og anleggsgfag, ni pleie- og omsorgsarbeidere som hadde gått på helse- og sosialfag og seks personer som hadde gått på service og samferdsel som jobbet i salgsyrker.

Tabell 3.19. Relevant jobb eller ikke for de som hadde arbeid som hovedbeskjeftigelse i november 2012 for elever som har bestått grunnkompetanse i perioden 2009-2012 etter å ha vært lærekandidat. Antall. N=50

Utdanningsprogram	Relevant	Ikke relevant	Totalt
Bygg- og anleggsgfag	5	1	6
Design- og håndverksfag	2	5	7
Restaurant- og matfag	0	5	5
Helse- og sosialfag	9	4	13
Medier og kommunikasjon	1	0	1
Naturbruk	1	1	2
Teknikk- og industriell produksjon	5	1	6
Service og samferdsel	9	1	10
Alle	32	18	50

Gruppe 5: Praksisbrevkandidater bestått

I denne gruppen var 15 av de 22 sysselsatt, hvorav de aller fleste i heltidsstilling (11 personer eller halvparten av denne gruppen). Tre personer hadde ordinær utdanning som hovedbeskjeftigelse. En av disse gikk på folkehøgskole, en gikk byggteknikk Vg2 og en var i lære i ventilasjons- og blikkenslagerfaget. I alt fire av de 22 var utenfor arbeidsmarkedet i november 2012, fordelt med to helt arbeidsledige, en person på tiltak og en person som mottok annen offentlig støtte.

Vi har vurdert om de 15 i denne gruppen som var i jobb i november 2012 var i relevant arbeid i forhold til det utdanningsprogrammet de fulgte som praksisbrevkandidater. Fem av disse, eller hver tredje, var i relevant arbeid. Det er fem personer som har praksisbrev i tømmerfaget og som jobber som bygningsarbeidere. De øvrige 10 sysselsatte var ikke i relevant arbeid.

Gruppe 6: Lærlinger med oppnådd fag-/svennebrev

I denne gruppen var 91,4 prosent sysselsatt, hvorav de aller fleste i heltidsstilling (71 prosent av alle lærlingene) (tabell 3.15). Fire prosent hadde ordinær utdanning som hovedbeskjeftigelse. I alt 2,5 prosent av lærlingene med fag-/svennebrev var utenfor arbeidsmarkedet i november 2012, fordelt med 1,1 prosent helt ledige, 0,3 prosent på tiltak, 0,2 prosent varig uføretrygdet og 0,9 prosent som mottok annen offentlig støtte.

Tabell 3.20. Pågående utdanning november 2012 for tidligere lærlinger som hadde oppnådd fag-/svennebrev i årene 2009-2012

Utdanning	N
Folkehøgskole	1
Påbygging til generell studiekompetanse	7
Fagskole	2
Høyere utdanning lavere nivå	13
Høyere utdanning høyere nivå	3
I alt	26

Vi har sett nærmere på de fire prosent (26 personer) blant lærlingene som var i utdanning i november 2012. Noen få med fag-/svennebrev fortsetter med utdanning; noen av dem skaffer seg

studiekompetanse i tillegg til yrkeskompetansen, noen har begynt på fagskole og noen i høyere utdanning. Hovedbildet er likevel at blant de som først har fått fag-/svennebrev er det ikke mange som fortsetter med utdanning. De går i stedet over i jobb, og det gjelder altså 91 prosent i denne gruppen.

Vi har sett nærmere på de tidligere lærlingene som var i jobb i november 2012 og foretatt en vurdering av om de var i relevant arbeid i forhold til den yrkesutdanningen de hadde avsluttet. Resultatet av denne sammenligningen viser vi i tabell 3.21.

Tabell 3.21 viser at i alt var 64 prosent av de med fag-/svennebrev i relevant arbeid i november 2012. Vi ser at dette varierende noe etter hvilket utdanningsprogram de hadde tatt fag-/svennebrevet innenfor. Andelen i relevant arbeid er størst blant de som har et fagbrev innenfor helse- og sosialfag, her var 87 prosent i relevant arbeid. 103 av de 127 innenfor dette utdanningsprogrammet var pleie- og omsorgsarbeidere. Også innenfor de fleste andre utdanningsprogrammene finner vi store andeler i relevant arbeid. Vi nevner som eksempler at vi fant 94 bygningsarbeidere blant de 158 innenfor bygg- og anleggsgfag, og 71 metall- og maskinarbeidere blant de 107 personene innenfor teknikk og industriell produksjon. Det utdanningsprogrammet som skiller seg ut er design- og håndverksfag. Dette var vanskelig å vurdere. Vi fant 65 personer som jobbet innenfor personlig tjenesteyting blant de 80 innenfor dette utdanningsprogrammet. Det er vanskelig, når ikke yrkesangivelsen er mere presis, å avgjøre om dette er relevant arbeid, men det kan være det. Alt i alt er bildet at blant de som har skaffet seg et fag-/svennebrev er det svært mange som kommer seg i relevant arbeid.

Tabell 3.21. Relevant jobb eller ikke for tidligere lærlinger med oppnådd fag-/svennebrev som hadde arbeid som hovedbeskjeftigelse i november 2012. Antall og horisontal prosentutdeling. N=595

Utdanningsprogram	Relevant		Ikke relevant		Totalt
	N	Prosent	N	Prosent	
Bygg- og anleggsgfag	108	68	50	32	158
Design- og håndverksfag	1	1	79	99	80
Restaurant- og matfag	28	67	14	33	42
Helse- og sosialfag	111	87	16	13	127
Medier og kommunikasjon	0	0	2	100	2
Naturbruk	10	59	7	41	17
Teknikk- og industriell produksjon	78	73	29	27	107
Service og samferdsel	47	76	15	24	62
Alle	383	64	212	36	595

Oppsummert om arbeidsmarkedsstatus i november 2012

Analysene viser at lærlingene er de som i størst grad er sysselsatt i 2012. Dette gjelder mer enn ni av ti av lærlingene. Dette er som forventet. De har fagutdanning som kvalifiserer direkte for et arbeidsmarked, og mange kommer ut med etterspurt kompetanse. Videre viser analysene at de som har vært i grunnkompetanseløp og gått opp til kompetanseprøve er sysselsatt i om lag samme grad, rundt sju av ti, enten de har vært lærekandidater eller praksisbrevkandidater og enten de har bestått eller strøket. Vi presiserer igjen at noen av disse gruppene er små, slik at prosentandeler må tolkes varsomt. Lavest andel sysselsatte – 45 prosent – finner vi blant de som har avbrutt et løp mot grunnkompetanse og de som har hatt spesialundervisning i større grupper.

Når det gjelder å ta mer utdanning, ser vi at det er flest blant praksisbrevkandidatene som har bestått, blant lærekandidatene som har avbrutt og blant de med spesialundervisning i større grupper. I de øvrige gruppene er det nesten ingen som tar mer utdanning når de er ferdige med videregående.

Det er svært få som er arbeidsledige, tiltaksdeltakere og varig uføre. I noen grupper kan disse utgjøre andeler som ville vært verdt å merke seg, men fordi vi snakker om så små grupper er vi varsomme med å tolke disse prosentandelene. Hovedinntrykket er at dette ikke gjelder mange, uansett hvilken av de seks gruppene vi undersøker. Når det gjelder mottak av annen offentlig støtte ser vi at det er store

andeler blant de som har hatt spesialundervisning i større grupper og de som har avbrutt grunnkompetanseløp, hver fjerde av disse mottok slik støtte. I de andre gruppene var det ikke mange, men vi merker oss at dette gjaldt flere blant lærekandidatene enn blant praksisbrevkandidatene som hadde bestått kompetanseprøven.

Om vi ser de arbeidsledige, støttemottakere og de som er utenfor arbeidsstyrken under ett, ser vi at de som er i svakest posisjon i arbeidsmarkedet er de som har hatt spesialundervisning i større grupper og de som har avbrutt grunnkompetanseløp; 45 prosent av disse er samlet utenfor arbeidsmarkedet. Videre ser vi at lærekandidatene, enten de har strøket eller bestått, er i en noe bedre situasjon ved at rundt 25 prosent av disse er utenfor arbeidsmarkedet. Blant praksisbrevkandidatene er det noe færre, 18 prosent, og aller færrest utenfor finner vi blant lærlingene hvor dette bare gjelder fem prosent.

3.6 Arbeidsmarkedsstatus og bakgrunnsvariabler

Vi skal nå se på forholdet mellom arbeidsmarkedsstatus og bakgrunnsvariablene kjønn, foreldres utdanning og majoritets-/minoritetstilhørighet, samt tiendeklassekarakterene til de som deltar i undersøkelsen.

Vi har foran vist at lærlinger som har avlagt og bestått fag-/svenneprøve kommer mye bedre ut i arbeidsmarkedet enn de grunnkompetansegruppene vi har studert. Vi har gjort noen analyser av forholdet mellom bakgrunnsvariablene og arbeidsmarkedsstatus hvor vi har inkludert alle elevene i undersøkelsen. Det som imidlertid skjer i disse analysene er at lærlingen «overstyrer» analysene fordi de er så mange i forhold til grunnkompetanse-gruppene, slik at resultatene av disse analysene tilslører variasjon som måtte finnes i grunnkompetanse-gruppene. Når vi nedenfor skal se på variasjon i arbeidsmarkedsstatus i 2012 i forhold til bakgrunnsvariablene, vil vi dele analysen i to: En analyse av lærlingene og en analyse av grunnkompetansegruppene samlet. Vi starter med å se på lærlingene.

3.6.1 Arbeidsmarkedsstatus og bakgrunnsvariabler for lærlinger

I tabell 3.22 viser vi variasjon i arbeidsmarkedsstatus i forhold til kjønn, foreldres utdanning og majoritets-/minoritetstilhørighet for lærlinger. Tabellen viser at det blant lærlingene i vår undersøkelse ikke er signifikant variasjon i tilknytningen til arbeidsmarkedet mellom jenter og gutter, og heller ikke mellom majoritetsungdom, innvandrere og etterkommere.

Tabell 3.22. Arbeidsmarkedsstatus i forhold til kjønn, foreldres utdanning og majoritets-/minoritetstilhørighet for lærlinger i november 2012. Prosent

	Arbeid	Utdanning	Utenfor	Signifikans (kvikvadratetest)
Alle	91,4	4,0	4,6	
Kjønn				
Gutter (n=399)	90,2	4,3	5,5	p=0,337 (i.s.)
Jenter (n=252)	93,3	3,6	3,2	
Foreldres utdanning				
Høyere utdanning (n=165)	85,5	7,9	6,7	p=0,009
Videregående opplæring (n=361)	93,6	3,3	3,0	
Grunnskole eller lavere (n=108)	93,5	0,9	5,6	
Majoritets-/minoritetstilhørighet				
Majoritet (n=586)	91,8	3,9	4,3	p=0,398 (i.s.)
Innvandrere (n=50)	88,0	6,0	6,0	
Etterkommer (n=15)	86,7		13,3	

Vi ser videre at det er signifikant forskjell avhengig av foreldrenes utdanning. Tabellen viser at det er færre som er i arbeid når foreldrene har høyere utdanning sammenlignet med når foreldrene hadde videregående eller grunnskole som sin høyeste utdanning. Dette kan virke overraskende ved første øyekast, fordi de fleste analyser viser at jo høyere utdanning foreldrene har, desto bedre går det med barna i utdanning og arbeid. At dette ikke ser ut til å være tilfelle her kan skyldes at det er overgang til arbeid etter å ha tatt fag-/svennebrev vi studerer her. Forklaringen kan være at når en nyutdannet fagarbeider skal ut i arbeidsmarkedet er det en større fordel å ha foreldre som selv har fag-/svennebrev enn foreldre som har høyere utdanning. Foreldre med videregående og grunnskole som høyeste utdanning tilhører selv det segmentet av samfunns- og arbeidslivet som de unge skal inn i, og det ser ut som om det betaler seg mer enn å ha foreldre som tilhører et annet segment av samfunns- og arbeidsliv. Men når vi ser nærmere på hva de som ikke jobber gjør i stedet, ser vi at det er flere som studerer blant de med foreldre med høyere utdanning, enn blant de med foreldre uten. Det betyr at det ikke er svært stor forskjell i andelene som er utenfor arbeidsmarkedet, men vi ser at de som har foreldre med videregående er de som i minst grad er utenfor arbeidsmarkedet.

Vi har også sett på karakterene fra tiende klasse avhengig av lærlingenes arbeidsmarkedsstatus i november 2012 (tabell 3.23). Analysen viser at det er forskjell i tiendeklassekarakterene i forhold til arbeidsmarkedsstatus i 2012. De som er i utdanning har de beste karakterene, mens de som er utenfor arbeidsmarkedet har de svakeste karakterene. Forskjellen er signifikant på fem-prosent nivå, men vi merker oss også at selv om variasjonen er signifikant, så er forskjellen i tiendeklassekarakterer for de tre gruppene ikke svært stor.

Tabell 3.23. Karakterene fra tiende klasse avhengig av lærlingenes arbeidsmarkedsstatus i november 2012

	Karaktersnitt	N	Standardavvik
Sysselsatt	3,43	580	0,66
Utdanning	3,78	26	0,63
Utenfor arbeid og utd	3,34	27	0,52
Alle	3,44	633	0,66
Signifikans	p=0,022		

3.6.2 Arbeidsmarkedsstatus og bakgrunnsvariabler for grunnkompetansegruppene

I tabell 3.24 viser vi variasjon i arbeidsmarkedsstatus i forhold til kjønn, foreldres utdanning og majoritets-/minoritetstilhørighet for de fem grunnkompetanse-gruppene i undersøkelsen samlet.

Tabell 3.24. Arbeidsmarkedsstatus november 2012 i forhold til kjønn, foreldres utdanning og majoritets-/minoritetstilhørighet for personer som har vært i grunnkompetanseløp. Prosent

	Arbeid	Utdanning	Utenfor	Signifikans (kjikvadrattest)
Alle	52,4	8,9	38,6	
Kjønn				
Gutter (n=250)	56,8	8,0	35,2	p=0,033
Jenter (n=97)	41,2	11,3	47,4	
Foreldres utdanning				
Høyere utdanning (n=59)	49,2	10,2	40,7	p=0,578 (i.s)
Videregående opplæring (n=197)	54,3	10,2	35,5	
Grunnskole eller lavere (n=83)	49,4	6,0	44,6	
Majoritets-/minoritetstilhørighet				
Majoritet (n=315)	53,3	8,3	38,4	p=0,315 (i.s)
Minoritet (innvandrere+ etterkommere) (n=32)	43,8	15,6	40,6	

Tabellen viser at det ikke er signifikant variasjon i tilknytningen til arbeidsmarkedet avhengig av foreldrenes utdanning eller majoritets-/minoritetstilhørighet. Videre ser vi at gutter og jenter har signifikant forskjellig tilknytning til arbeidsmarkedet i november 2012. Det er større andel gutter som er i jobb enn jenter, og det er større andel jenter som er utenfor arbeidsmarkedet.

Vi har også sett på tiendeklassekarakterene avhengig av arbeidsmarkedsstatus for grunnkompetansegruppene i november 2012 (tabell 3.25), men fant ingen signifikant forskjell i karakterene avhengig av status i arbeidsmarkedet i november 2012 for elevene som har vært i grunnkompetanseløp.

Tabell 3.25. Karakterene fra tiende klasse avhengig av arbeidsmarkedsstatus for grunnkompetansegruppene samlet i november 2012

	Karaktersnitt	N	Standardavvik
Sysselsatt	2,21	164	1,17
Utdanning	2,50	26	1,19
Utenfor arbeid og utd	2,03	110	1,26
Alle	2,17	300	1,21
Signifikans	p=0,174		

3.7 Forhold med betydning for arbeidsmarkedsstatus for personer i ulike grunnkompetanseløp

Vi har nå vist noen bivariate analyser av sammenhengen mellom arbeidsmarkedsstatus i november 2012 og noen bakgrunnsvariabler. Vi kjenner også den bivariate sammenhengen mellom arbeidsmarkedsstatus og ulike typer grunnkompetanseløp. For å kunne si noe om hvilke forhold som har betydning for arbeidsmarkedsstatus i november 2012 når vi tar hensyn til flere forhold samtidig, har vi gjennomført en multivariat analyse, en logistisk regresjonsanalyse. Avhengig variabel er todelt: a) de som er i jobb (182 personer) eller utdanning (31 personer), i alt 213 personer, og b) de som ikke er det, i alt 134 personer. Merk at analysen handler om de som har vært i ulike grunnkompetanseløp, og at lærlingene derfor ikke inngår. De uavhengige variablene som er inkludert i analysen er a) type grunnkompetanseløp, b) kjønn, c) majoritets-/minoritetstilhørighet, d) foreldres utdanning samt e) personenes tiendeklassekarakterer. Analysen presenteres i tabell 3.26.

Tabell 3.26. Logistisk regresjonsanalyse av om og hvilken betydning noen variabler har for arbeidsmarkedsstatus i november 2012 for personer som har gått ulike grunnkompetanseløp

	B	S.E.	Exp (B)	Signifikans
Gutter	0,759	0,282	0,468	0,007
Majoritet	0,254	0,497	1,289	0,610
<i>Foreldres utdanning. Ref: Grunnskole</i>				
Høyere utdanning	0,242	0,397	1,274	0,541
Videregående opplæring	0,294	0,317	1,341	0,355
Snittkarakter tiende klasse	0,123	0,104	1,131	0,238
<i>Type grunnkompetanseløp</i> <i>Referanse: spesialundervisning i større grupper</i>				
Lærekandidater sluttet	0,093	0,404	1,097	0,819
Lærekandidater strøket	0,832	0,908	2,297	0,360
Lærekandidater bestått	0,747	0,339	2,111	0,027
Praksisbrevkandidater bestått	0,985	0,585	2,677	0,092
Konstant	0,570	0,613	1,768	0,353

Analysen viser at det er svært få av variablene som er inkludert i modellen som har signifikant betydning for at personene som har gått grunnkompetanseløp er sysselsatt i november 2012. Vi ser at kjønn har betydning. Gutter har større sannsynlighet enn jenter for å være sysselsatt. Et lignende funn ble gjort i Markussen (2014) i en analyse som også inkluderte et stort antall ordinære elever og lærlinger som fullførte og besto med studie- eller yrkeskompetanse. Likevel mener vi at tolkningen kan være den samme. Når gutter har større sannsynlighet for å være i arbeid, kan det henge sammen med at i de tilfeller der man får barn, er det ofte mødrene som tar ansvaret for barnet, og dette forsinker inntreden i arbeidslivet. Den andre forklaringen kan være å finne i det kjønnssegregerte utdanningssystemet vi har, et system som også har kanaler over til et like kjønnssegregert arbeidsmarked (Birkelund & Petersen 2010). Guttene tar utdanning innenfor «harde» yrkesfag og har ofte en mulighet for en fast, heltidsjobb i privat sektor. Jentene tar utdanning i «myke» yrkesfag og det er ikke like mange veier over til faste, heltidsjobber. Snarere tvert om, så er en del av kvinnearbeidsplassene som de «myke» yrkesfagene kvalifiserer for, preget av midlertidige og faste deltidsjobber (Grøgaard 2006).

Vi merker oss at verken majoritets-/minoritets-tilhørighet eller foreldrenes utdanning er utslagsgivende for om disse personene med avsluttet grunnkompetanseløp er i jobb eller ikke. Vi finner heller ikke effekt av tiendeklassekarakterene. Dette er forhold som tradisjonelt har stor betydning for utfall av utdanning og posisjon i arbeidsmarkedet. Når vi ikke finner betydning av disse forholdene her, kan en forklaring være at de som går i ulike grunnkompetanseløp allerede er en selektert gruppe. For det første er dette yrkesfagelever, og disse tre variablene har allerede hatt betydning for valget mellom yrkesfag og studieforbereidende og for valget mellom ordinært løp og grunnkompetanseløp. Variasjonen mellom de som har gått i ulike grunnkompetanseløp når det gjelder majoritets-/minoritets-tilhørighet, foreldrenes utdanning og tiendeklassekarakterer er så liten at disse forholdene ikke har statistisk signifikant nettoeffekt på posisjon i arbeidslivet når vi analyserer bare personer som har vært i grunnkompetanseløp. Dette støttes i tabellene 3.24 og 3.25, hvor man ser at vi ikke fant signifikant bivariat variasjon mellom arbeidsmarkedsstatus og noen av disse tre variablene.

Når vi undersøker sannsynligheten for å være sysselsatt avhengig av hvilket grunnkompetanseløp man har fulgt, sammenligner vi fire av gruppene med den femte, vi må etablere en referansegruppe. Vi har valgt å sammenligne de andre fire grunnkompetanseløpene med de som har hatt spesialundervisning i større grupper (referansegruppen). Analysen viser at lærekandidater som har bestått kompetanseprøven har større sannsynlighet for å være sysselsatt enn personer som har hatt spesialundervisning i større grupper. De øvrige gruppene skiller seg ikke signifikant fra de som har hatt spesialundervisning i større grupper. Dette kan være reelle effekter, men fordi antall personer i noen av disse gruppene er lav (åtte og 22), er det mulig at noen variabler med reell effekt ikke oppnår statistisk signifikant effekt. For å teste om gruppen med åtte personer 'forstyrrer' analysen, har vi gjennomført en analyse hvor vi tok ut gruppen med åtte personer, men denne analysen ga ingen andre resultater.

Analysen støttes også av at den i all hovedsak faller sammen med de bivariate analysene foran i rapporten. Vi har vist at blant de ulike løpene som leder frem til grunnkompetanse lignet de som hadde avbrutt lærekandidatløp og de med spesialundervisning i større grupper på hverandre. For begge disse gruppene fant vi svakere tilknytning til arbeidslivet enn for de andre gruppene, og konkluderte at disse to gruppene kom svakest ut i forhold til arbeidslivet. Den multivariate analysen bekrefter at de to gruppene ikke skiller seg fra hverandre, og av verdiene i tabell 3.26 ser vi at lærekandidatene som har avbrutt utdanningen er lengst fra å ha en posisjon i arbeidslivet som skiller seg fra de som har hatt spesialundervisning i større grupper.

Foran, i kapittel 3.4, viste vi også at lærekandidatene og praksisbrevkandidatene som hadde bestått lignet på hverandre når vi så på erfaring fra arbeidslivet. Vi viste at lærekandidatene kom best ut i noen sammenhenger og praksisbrevkandidatene i andre. Bl.a. så vi at lærekandidatene kommer seinere i jobb enn praksisbrevkandidatene, men har et noe mer stabilt forhold til arbeidslivet: Begge grupper er litt inn og ut av jobb, men det er færre blant lærekandidatene med flere år uten jobb og

langt flere med heltidsarbeid. På den annen side er det flere mottakere av offentlig støtte blant lærekandidatene. Når den multivariate analysen viser at lærekandidatene skiller seg signifikant fra de som har hatt spesialundervisning, mens praksisbrevkandidatene ikke gjør det, ser vi altså at når vi sammenligner like personer, så er det de som har vært lærekandidater som har størst sannsynlighet for å være sysselsatt i 2012. Samtidig ser vi at praksisbrevkandidatene er i nærheten av å skille seg signifikant fra de som har hatt spesialundervisning i større gruppe (ja, dersom vi hadde definert et ti-prosent signifikansnivå, så hadde også denne variabelen vært signifikant, og det er også sannsynlig at analyseresultatet påvirkes av at det er så få personer i denne gruppen). Dette betyr at blant de som har bestått en kompetanseprøve etter et grunnkompetanseløp i Akershus i årene 2009-2012, er lærekandidatene – når vi sammenligner like grupper - i jobb i noe større grad enn praksisbrevkandidatene. Og begge disse gruppene er i jobb i større grad enn de som har hatt spesialundervisning i større grupper og de som har avbrutt et grunnkompetanseløp.

På bakgrunn av denne analysen mener vi at vi kan konkludere med at lærekandidater og praksisbrevkandidater som består en kompetanseprøve, har større sannsynlighet for å være i jobb enn like elever som har hatt spesialundervisning i større grupper og elever som har avbrutt et grunnkompetanseløp. Selv om analysen, rent statistisk, sier at lærekandidater har større sannsynlighet for å være i jobb enn praksisbrevkandidater, er marginene så små og personene som inngår så få, at vi – når vi også ser hen til de bivariate analysene foran – ikke våger å konkludere bastant med at arbeidslivet er klar til å ansette lærekandidater i større grad enn praksisbrevkandidater.

Vi ser likevel en tendens til at lærekandidatene kommer litt bedre ut i arbeidsmarkedet enn praksisbrevkandidatene. Fordi disse to gruppene formelt sett har oppnådd den samme kompetansen, grunnkompetanse, er det grunn til å reflektere over dette. Det er slik at grunnkompetanse etter et lærekandidatløp og et praksisbrevkandidatløp ikke er det samme. Praksisbrevkandidatene i et og samme fag følger den samme læreplanen og må også bestå de tre fellesfagene matematikk, norsk og samfunnsfag. Lærekandidatene har individuelle planer og det er ingen krav til at de må bestå noen fellesfag. Praksisbrevutdanningen har dermed et kjent innhold og er lik over hele landet, mens den kompetansen lærekandidatene har – innenfor samme fag – kan variere fra person til person. Så selv om praksisbrevkandidatene og lærekandidatene formelt sett begge har grunnkompetanse, kan vi anta at praksisbrevkandidatene jevnt over har en kompetanse på et høyere nivå enn lærekandidatene. Om dette er riktig, kan man også forvente at praksisbrevkandidatene kommer bedre ut i arbeidsmarkedet enn lærekandidatene. Når dette ikke er tilfelle i Akershus – kanskje heller tvert om - kan en del av forklaringen kanskje være at lærekandidatordningen har vært i bruk i flere år, mens praksisbrev har vært et forsøk i noen få år. Arbeidsgiverne kjenner lærekandidatordningen, men er ukjent med hva et praksisbrev er, og dette får betydning for lære- og praksisbrevkandidatenes muligheter i arbeidslivet.

Vi merker oss også at de åtte lærekandidater som har strøket heller ikke skiller seg fra de som har hatt spesialundervisning i større grupper. I de bivariate analysene i kapittel 3.4 viste vi at disse åtte kom like godt ut i forhold til arbeidslivet som de som hadde bestått. Vi omtalte dette som overraskende ettersom man kunne forvente at disse skulle komme dårligere ut. Nå viser altså den multivariate analysen at når vi sammenligner personer som er like på de andre forholdene vi kjenner til, så skiller ikke disse seg fra de som har spesialundervisning i større grupper likevel. Det betyr at når de faktisk har klart seg bra i arbeidslivet, kan ikke dette forklares med utfallet av grunnkompetanseløpet, men med andre forhold som vi ikke har informasjon om i våre data.

Vi kan konkludere at når vi sammenligner like personer i ulike grunnkompetanseløp med ulikt utfall, så har personer som har vært lærekandidater og bestått kompetanseprøven større sannsynlighet for å være i jobb enn de øvrige. Dette gjelder til en viss grad også praksisbrevkandidater som har bestått kompetanseprøven, men analysen indikerer at disse stiller noe svakere i arbeidsmarkedet enn lærekandidatene. Vi skal likevel være varsomme med å trekke bastante konklusjoner. Det er svært få variabler som inngår i disse analysene, og det kan være andre forhold enn det vi har mål på som kan forklare dette utfallet.

Referanser

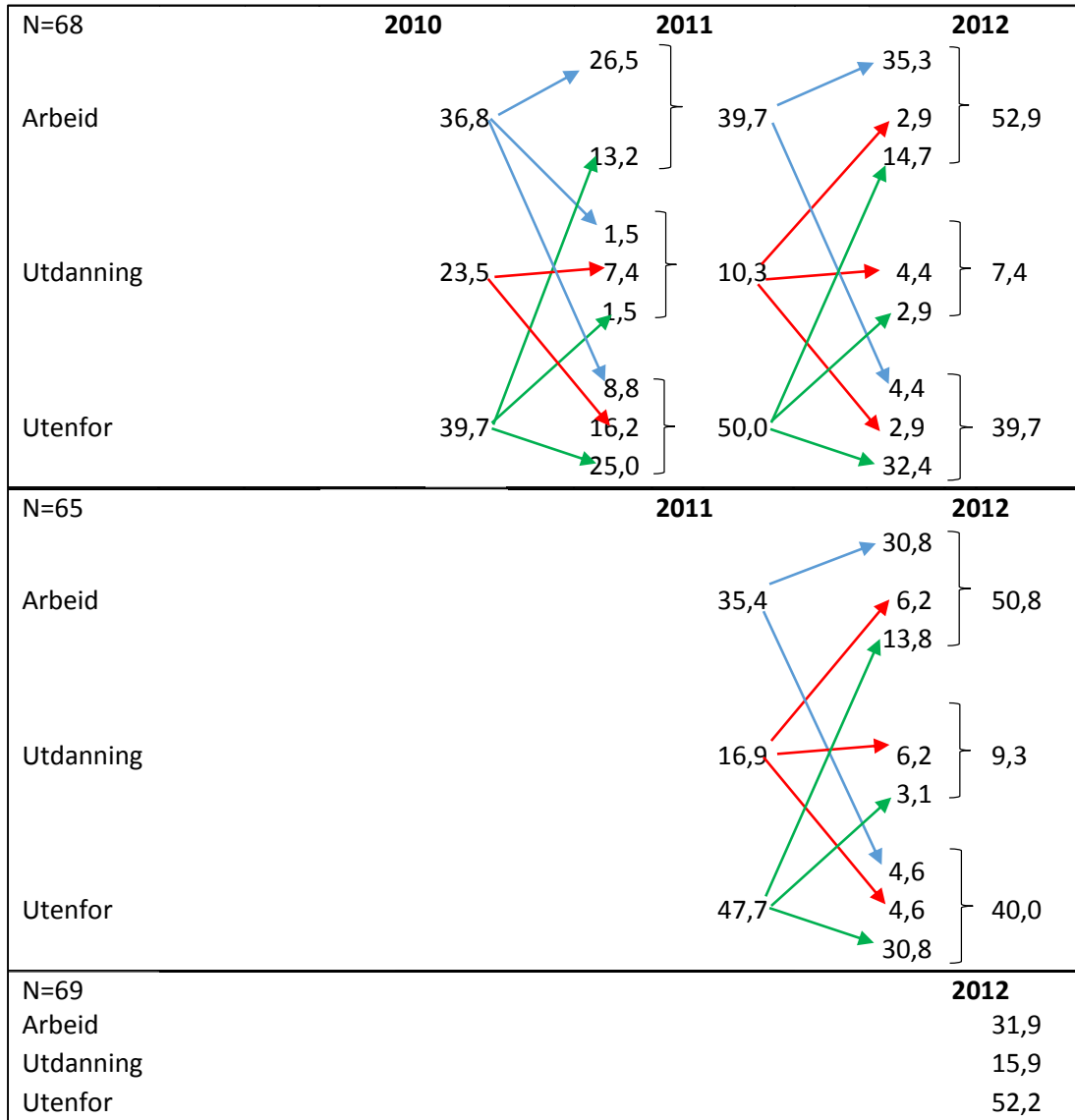
- Akershus fylkeskommune (1996): Delkompetanse – en ressurs for arbeidslivet. En kartlegging i Akershus og Oslo. Oslo: Prosjekt delkompetanse.
- Akershus fylkeskommune (2004), *Håndbok for lærekandidatordningen – kortversjon*. Oslo: Akershus fylkeskommune
- Akershus fylkeskommune, 2008: En ressurs for arbeidslivet – arbeidslivets behov for ungdom med kompetanse på lavere nivå. Oslo: Prosjekt Redusert bortvalg i en lærende organisasjon.
- Besl.O. nr. 93 (1992–93), *Om endringer i lov 21.juni 1974 nr.55 om videregående opplæring og i lov 23.mai 1980 nr. 13. om fagopplæring i arbeidslivet*. Oslo
- Besl.O. nr. 68 (1997–98), *Om grunnskolen og den videregående opplæringa (Opplæringslova)*. Oslo
- Birkelund, G. E. & Petersen, T. (2010). Det norske likestillingsparadokset. Kjønn og arbeid i velferdssamfunnet. I Frønes, I. & Kjølsvold, L. (red) (2010). *Det norske samfunn*. (6. utgave). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Cappelen, Å., Gjefsen, H., Gjelsvik, M., Holm, I. & Støen, N.m. (2013). *Forecasting demand and supply of labour by education*. Rapport 48. Oslo, Kongsvinger: SSB
- Dagens Næringsliv (2014). <http://www.dn.no/nyheter/politikkSamfunn/2014/01/05/nho-onsker-en-tredje-vei-for-skoletrotte-16aringer>
- EI & IT (2009). <http://www.elogit.no/id/10952.0> Lest 26.mai 2014
- Fagopplæring.net (2014). <http://www.nettby.net/tilpasset-opplaering/68-praksisbrev-bor-vaere-en-sokbar-redningsplanke-for-5000-hvert-ar>
- Falch, T., & Nyhus, O.H. (2009). Frafall fra videregående opplæring og arbeidsmarkedstilknytning for unge voksne. Rapport 7. Trondheim: SØF
- Falch, T., Borge, L-E., Lujala, P., Nyhus, O.H. & Strøm, B. (2010). Årsaker til og konsekvenser av manglende fullføring av videregående opplæring. Rapport 3. Trondheim: SØF
- Frøseth, Mari W. (2008), *Tre år etter videregående opplæring. Kartlegging av overgangen til videre utdanning og arbeidsliv blant personer som avsluttet sin videregående opplæring i Østfold våren 2003*. NIFU STEP rapport 46 2008. Oslo: NIFU STEP
- Grøgaard, J.B. (2006). Yrkesutdannede ungdommers overgang til arbeid: jevne overganger og midlertidige avbrudd. I Grøgaard, J.B & Støren, L.A.(red) (2006). Kunnskapssamfunnet tar form: utdanningseksplasjon og arbeidsmarkedets struktur. Oslo: Cappelen Damm Akademisk
- Grøgaard, Jens B., Eifred Markussen og Nina Sandberg (2002), *Seks år etter. Om kompetanseoppnåelse fra videregående opplæring og overgang til arbeid og høyere utdanning for det første Reform 94-kullet*. NIFU rapport 3 2002. Oslo: NIFU
- Hordaland fylkeskommune (2006), *Er du motivert, lærevillig, skoletrøtt, arbeidsam og ung? Da kan lærekandidatordningen være noe for deg*. Bergen: Hordaland fylkeskommune
- Høst, H. (2011a). – *Disse ungdommene hadde nok ikke fullført. Evaluering av forsøk med praksisbrev. Delrapport 2*. Rapport 7. Oslo: NIFU
- Høst, H (2011b). Praksisbrev – et vellykket tiltak mot frafall. Hva er lærdommen? Sluttrapport fra den forskningsbaserte evalueringen av forsøk med praksisbrev 2008-2011. Rapport 27. Oslo: NIFU
- Høst, H. (2013). Kan arbeidslivet være et alternativ for skoletrøtte 16-åringer? *Søkelys på arbeidslivet nr. 1-2*. Oslo: Universitetsforlaget
- Innst. 432 S (2012-2013). *Innstilling til Stortinget fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen om 'På rett vei – kvalitet og mangfold i fellesskolen'*. Oslo: Stortinget
- Innst.S. nr. 200 (1991–92), *Innstilling fra kirke- og undervisningskomiteen om kunnskap og kyndighet. Om visse sider ved videregående opplæring* (St.meld. nr. 33). Oslo

- Innst.O. nr. 80 (1992–93), *Innstilling fra kirke- og undervisningskomiteen om lov om endringer i lov av 21.juni 1974 nr. 55 om videregående opplæring og i lov 23.mai 1980 nr. 13 om fagopplæring i arbeidslivet* (Ot.prp. nr. 31). Oslo
- Innst. S. nr. 246 (1998–99), *Innstilling frå kyrkje-, utdannings- og forskningskomiteen om vidaregåande opplæring*. Oslo
- Jonsdottir, Erla (2008), *Grunnkompetanse. Hva? Hvordan? Hvem? Hvorfor?* Foredrag for «Karlsenutvalget» februar 2008
- Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet (1994), *Utredning av delkompetanse i arbeidsliv og opplæring*. Innstilling fra en arbeidsgruppe. Oslo
- Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet (1994–96), *Til deg som skal søke videregående opplæring*, Gyldendal, 1.– 5. utgave. Oslo
- Kunnskapsdepartementet (2006), *Tiltak for bedre gjennomføring i videregående opplæring*. Rapport fra en arbeidsgruppe nedsatt av Kunnskapsdepartementet. Oslo: Kunnskapsdepartementet
- Kunnskapsdepartementet (2008), *Praksisbrev*. Powerpointpresentasjon 26.august 2008. http://www.skolenettet.no/moduler/templates/Module_Article.aspx?id=51417&epslanguage=NO. Lest 12.desember 2008. Ikke lenger tilgjengelig på nett mai 2014.
- Kunnskapsdepartementet (2013). http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Brev/Utdanningsdirektoratet_tildelingsbrev_2014.pdf#search=praksisbrev&regj_oss=1
- Lindblad, Sverker (1980), *Skola och förändring*. Pedagogiska institutionen. Uppsala: Uppsala Universitet
- Lov 21.06.74 nr. 55 om videregående opplæring
- Lov 17.06.98 nr. 61 om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (Opplæringslova)
- Markussen, Eifred (1994), *Reell rett? Om retten til primært valgt grunnkurs og om tilbud, søkning og inntak til særskilt tilrettelagt opplæring i seks fylker høsten 1994*. Fafo-notat 843. Oslo: Fafo
- Markussen, Eifred (1996), «Delkompetanse – hemmeligheten i Reform 94.» *Kronikk, Aftenposten* 28.03.96. Oslo
- Markussen, Eifred, (2000), *Særskilt tilrettelagt opplæring i videregående - hjelper det? Om segregering, inkludering og kompetanseoppnåelse i det første Reform 94-kullet*. Fafo-rapport-341. Oslo: Fafo.
- Markussen, E. (2009). Fra dokumentert delkompetanse til kompetansebevis og praksisbrev. I Markussen, E. (red). *Videregående opplæring for (nesten) alle*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag
- Markussen, E. (2014). Utdanning lønner seg. Om kompetanse fra videregående og overgang til utdanning og arbeid etter avsluttet grunnskole 2002. Rapport 1. Oslo: NIFU
- Markussen, E., Frøseth, M.W. & Grøgaard, J.B. (2009). Inkludert eller segregert. Om spesialundervisning i videregående opplæring like etter innføringen av Kunnskapsløftet. Rapport 17, 2009. NIFU STEP: Oslo
- Markussen, E., Høst, H., Evensen, M. & Prøitz, T.S. (2009). *Evaluering av forsøk med praksisbrev*. Rapport 32-2009. Oslo: NIFU STEP
- Markussen, Eifred, Berit Lødding, Nina Sandberg og Nils Vibe (2006), *Forskjell på folk – hva gjør skolen? Valg, bortvalg og kompetanseoppnåelse i videregående opplæring blant 9749 ungdommer som gikk ut av grunnskolen på Østlandet våren 2002. Hovedfunn, konklusjoner og implikasjoner tre og et halvt år etter*. NIFU STEP rapport 3 2006. Oslo: NIFU STEP
- Markussen, Eifred, Mari Wigum Frøseth, Berit Lødding og Nina Sandberg (2008), *Bortvalg og kompetanse. Gjennomføring, bortvalg og kompetanseoppnåelse i videregående opplæring blant 9749 ungdommer som gikk ut av grunnskolen på Østlandet våren 2002. Hovedfunn, konklusjoner og implikasjoner fem år etter*. NIFU STEP rapport 13 2008.
- Meld.St. 20 (2012-2013). *På rett vei. Kvalitet og mangfold i fellesskolen*. Oslo: Kunnskapsdepartementet

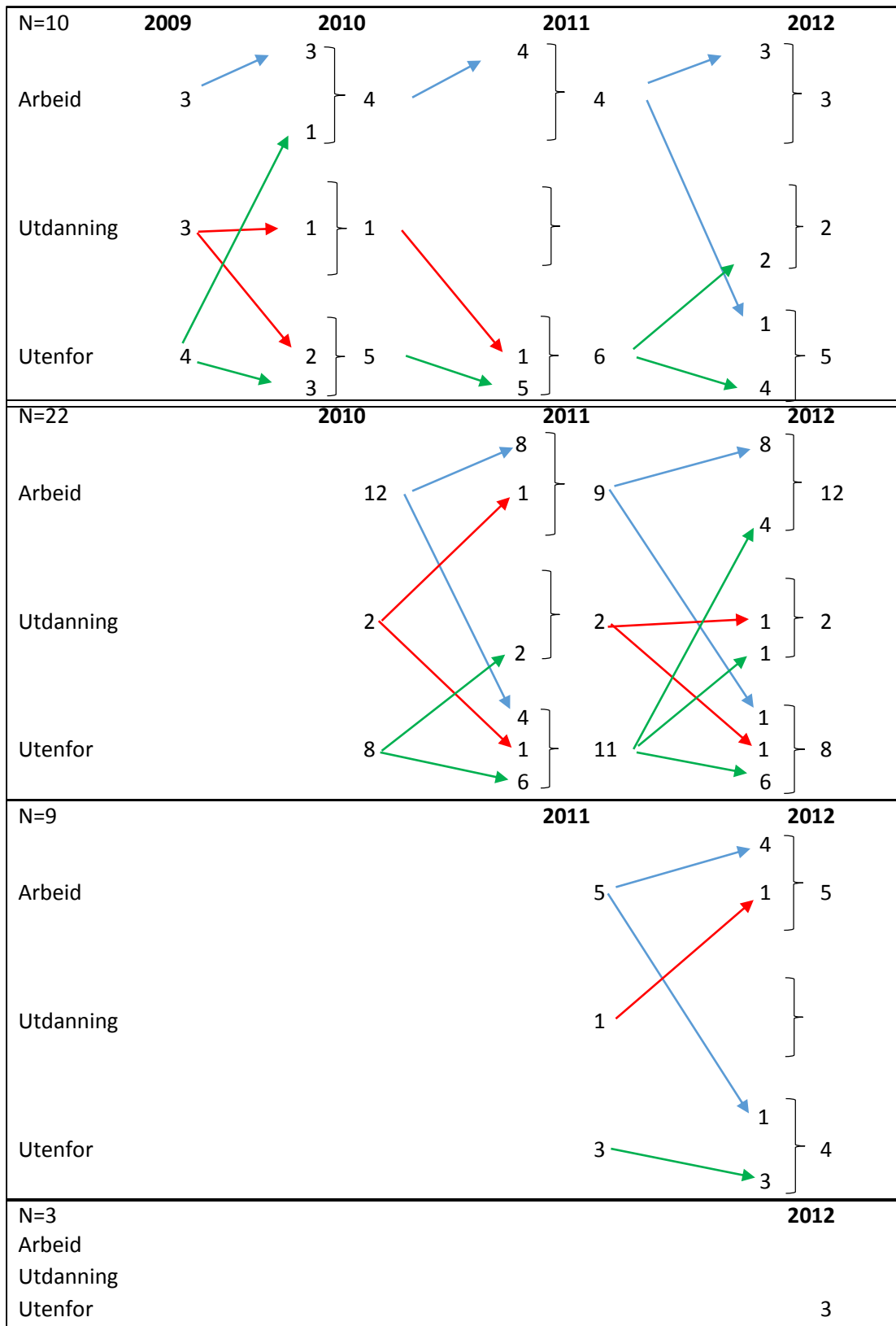
- Nerland, S.M., Aurdal, P.S. & Horgen, E.H. (2011). System for persondata – versjon 9. Dokumentasjon av årgangene 2008-2009. Oslo-Kongsvinger: SSB
- NHO (2012). <https://www.nho.no/Politikk-og-analyse/Kompetanse-og-utdanning/Ettertraktet-fagarbeider/> Lest 26.mai 2014
- Nordahl, T. & Hausstätter, R. (2009). I et rom i en skole i et samfunn: Situasjonen til elever med særskilte behov for opplæring under Kunnskapsløftet. Hamar: Høgskolen i Hedmark
- Nord-Trøndelag fylkeskommune (2014). Mail fra Nord-Trøndelag fylkeskommune 16.januar 2014.
- OECD (2008). Jobs for youth Norway. Paris: OECD
- OECD (2013). Education at a glance. OECD Indicators. Paris: OECD
- Opheim, V. (2009). Kostnader ved frafall. Hva betyr frafall i videregående opplæring for inntekt blant ulike grupper yrkesaktive. *Søkelys på arbeidslivet*, 3 2009: 325-340.
- SSB (2014). Gjennomstrømning i videregående opplæring, 2008-2013 (publisert 19.juni 2014) <http://www.ssb.no/utdanning/statistikker/vgogjen>. Hentet juni 2014
- SSB (2014b). Statistikkbanken. Oslo-Kongsvinger: SSB
- Støren, L.A. (2011). Ut av videregående med ulik kompetanse – de første årene på arbeidsmarkedet. I Utdanning 2011. Kongsvinger, Oslo: SSB
- Støren, L.A., Helland, H. & Grøgaard, J.B. (2007). *Og hvem stod igjen? Sluttrapport fra prosjektet Gjennomstrømning i videregående opplæring blant elever som startet i videregående opplæring i årene 1999-2001*. Rapport 14. Oslo: NIFU STEP.
- St.meld. nr. 32 (1998–99), *Videregående opplæring*. Oslo: Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet
- St.meld. nr. 16 (2006-2007), *... og ingen sto igjen. Tidlig innsats for livslang læring*. Oslo: Kunnskapsdepartementet
- St.prp.nr. 69 (2006-2007)Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2007. Oslo: Finansdepartementet
- Utdanning (2014). Nr. 5-2014. Oslo: Utdanningsforbundet
- Utdanningsdirektoratet (2008) Artikkel på Utdanningsdirektoratets hjemmesider: *Praksisbrev – Lokale forsøkslæreplaner*. http://udir.no/templates/udir/TM_Artikkel.aspx?id=2984. Lest 12.desember 2008. Ikke lenger tilgjengelig på nett mai 2014.
- Utdanningsdirektoratet (2013). Utdanningsspeilet 2013. Oslo: Utdanningsdirektoratet.
- Vestergaard, M. (2013). Med jobb i sikte. En analyse av gjennomføring i videregående opplæring og overgang til arbeidslivet for kandidater som omfattes av lære kandidatordningen i Telemark. Masteroppgave, Universitetet i Agder
- Vibe, N., Brandt, S.S. & Hovdhaugen, E. (2011). Underveis i videregående opplæring. Evaluering av Kunnskapsløftet. Underveisrapport fra prosjektet «Struktur, gjennomføring og kompetanseoppnåelse». Rapport 19. Oslo: NIFU

Vedleggsfigurer

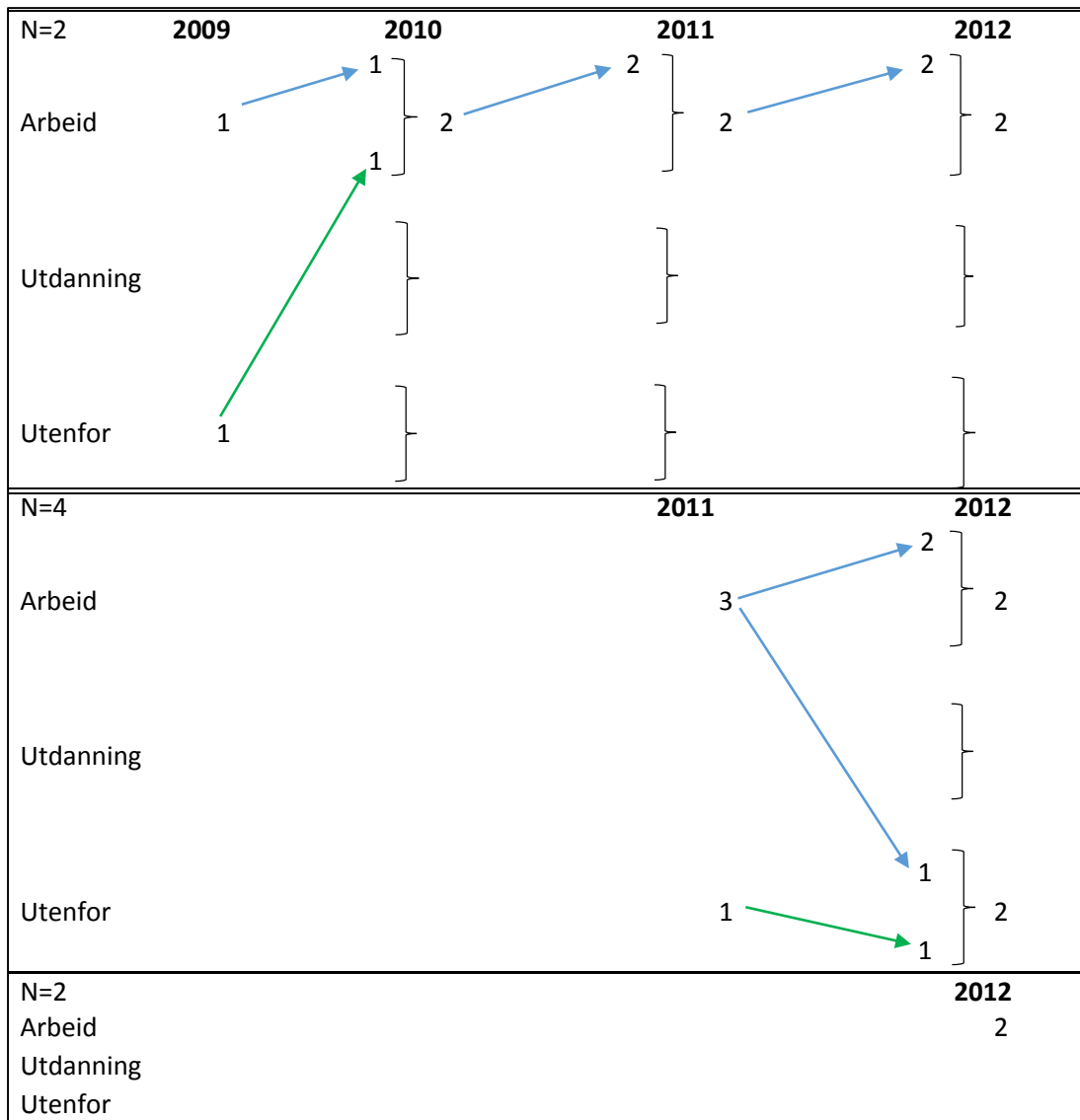
Figur V1. Bevegelser inn og ut av arbeidsmarkedet for personer som hadde spesialundervisning i større gruppe. Prosent

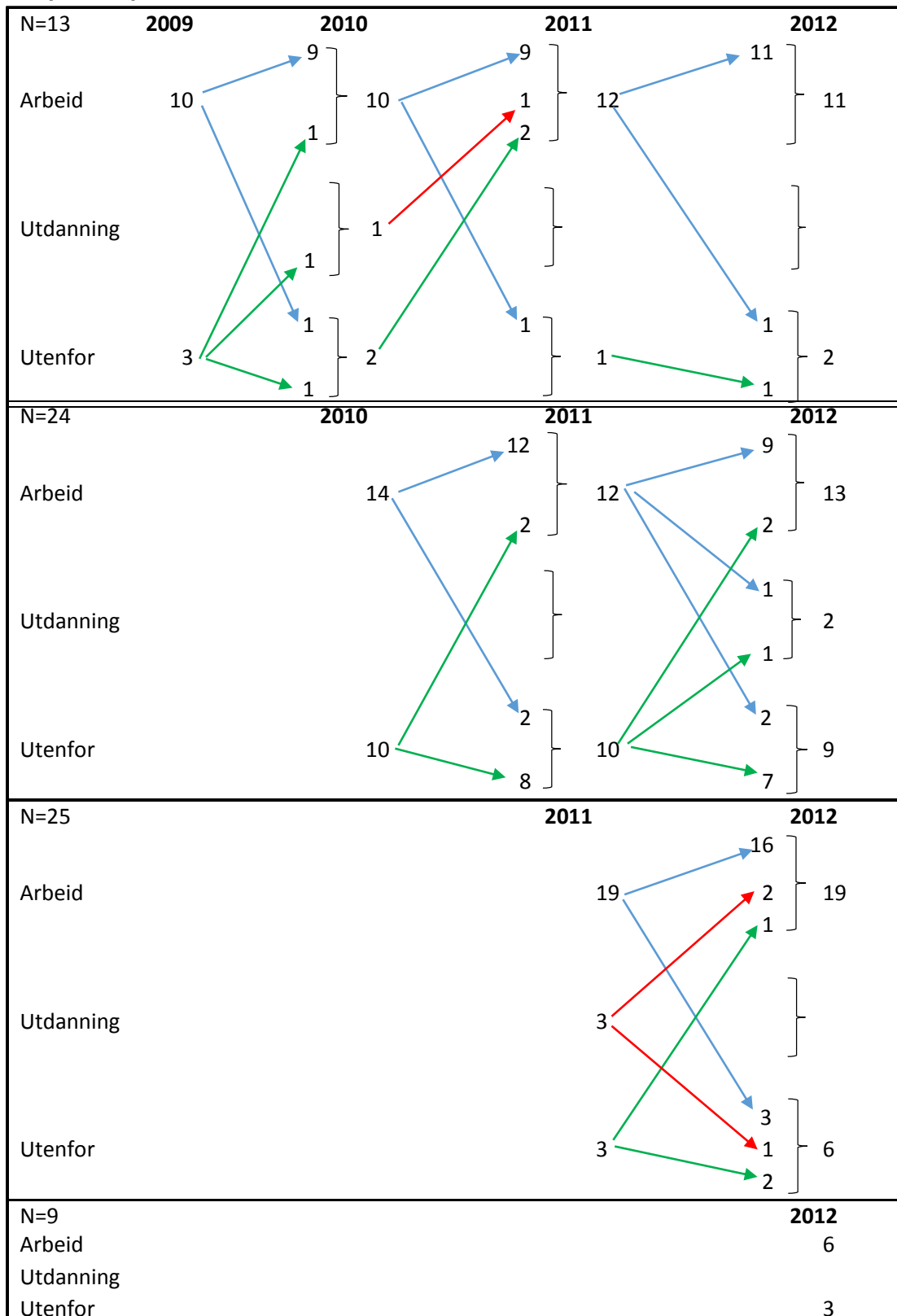
Figur V2. Bevegelser inn og ut av arbeidsmarkedet for personer som avbrøt grunnkompetanseløp. Antall

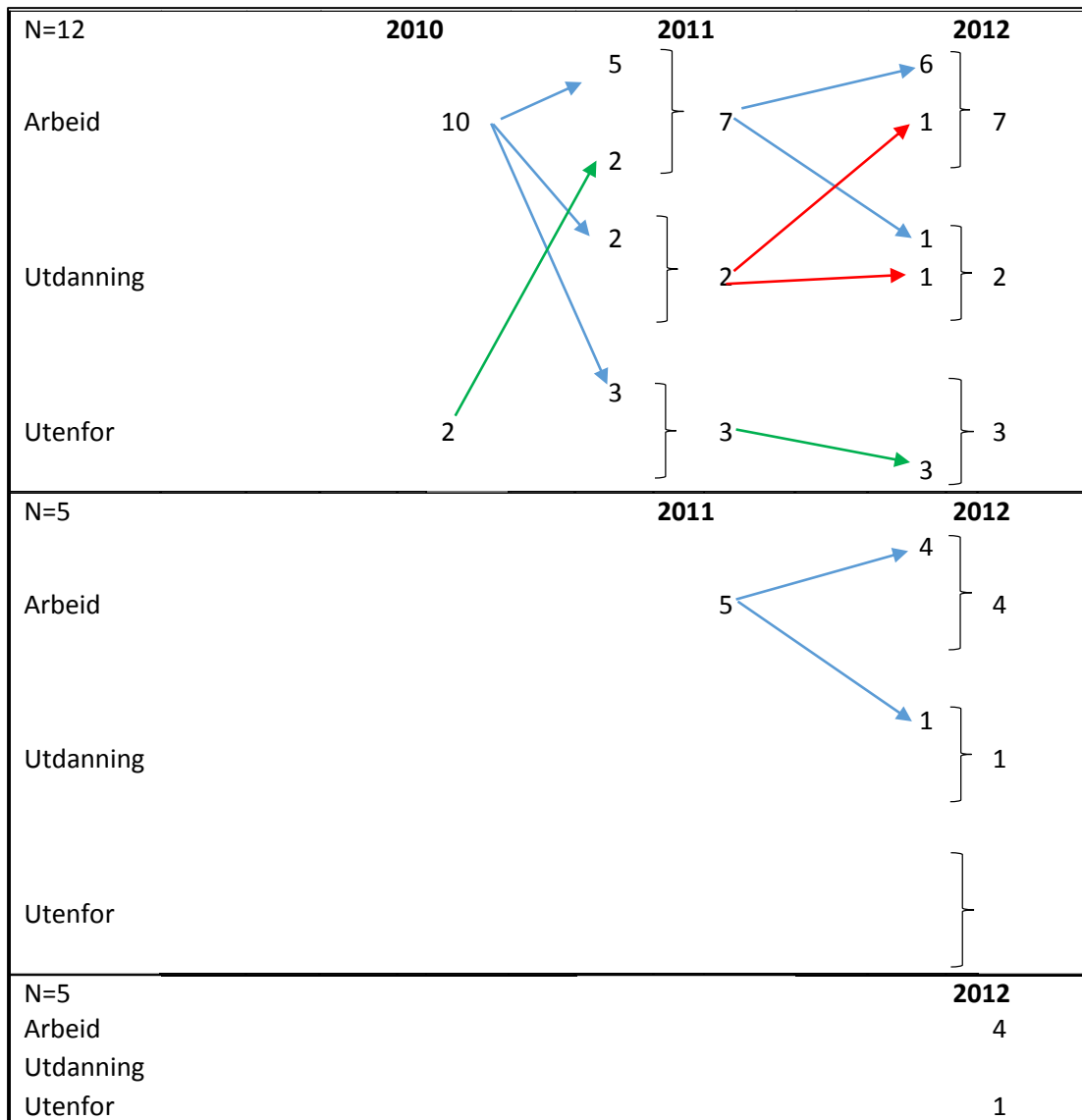
Figur V3. Bevegelser inn og ut av arbeidsmarkedet for personer som gikk opp til kompetanseprøve, men som ikke besto. Antall

Figur V4. Bevegelser inn og ut av arbeidsmarkedet for lærekandidater som besto kompetanseprøven. Antall

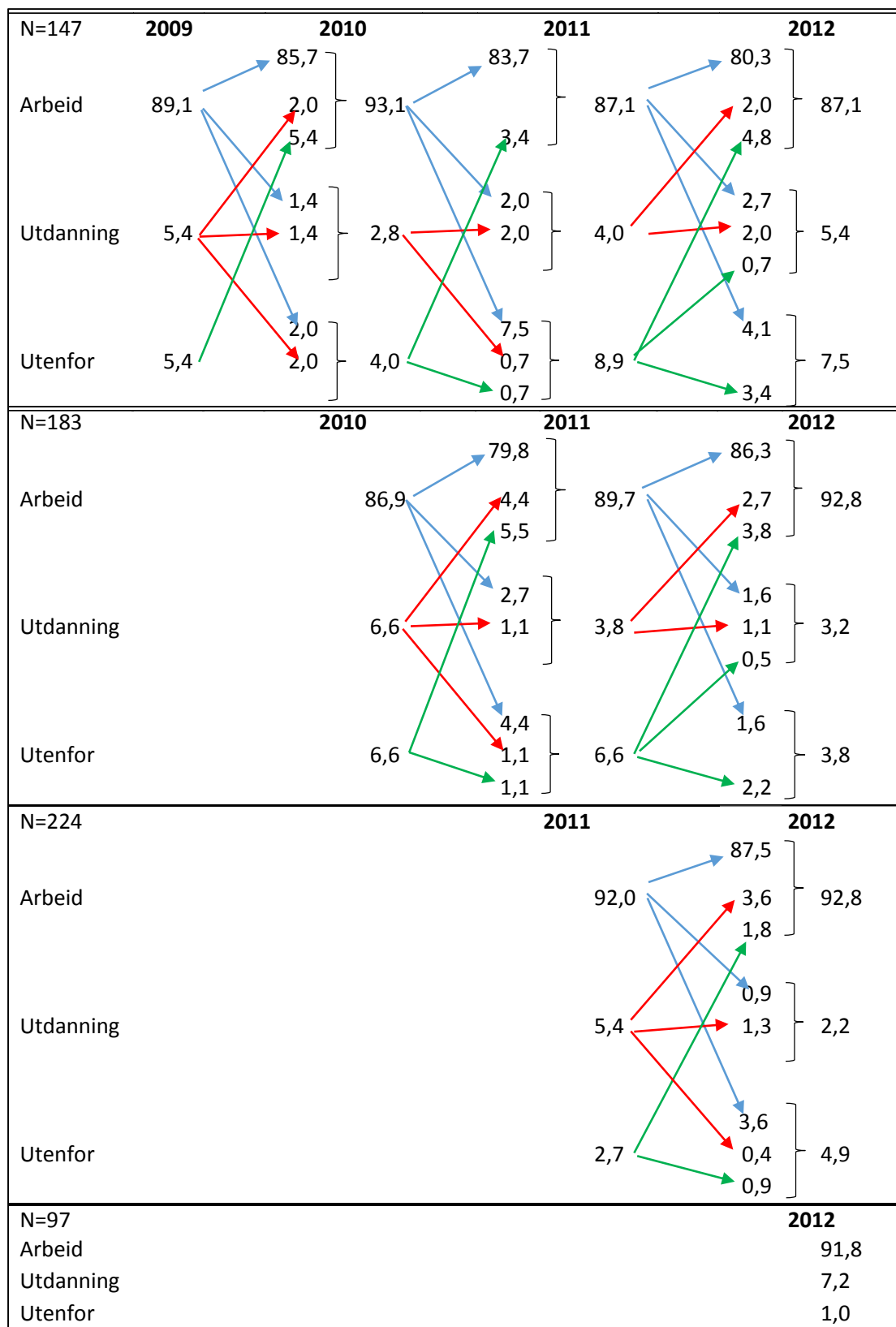

Figur V5. Bevegelser inn og ut av arbeidsmarkedet for praksisbrevkandidater som besto kompetanseprøven. Antall

Figur V6. Bevegelser inn og ut av arbeidsmarkedet for lærlinger som besto fag-/svenneprøve. Prosent

Nordisk institutt for studier av
innovasjon, forskning og utdanning

Nordic Institute for Studies in
Innovation, Research and Education

www.nifu.no